

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra mezinárodních vztahů

Diplomová práce

2020

Bc. Miroslava Drozdová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
Institut politologických studií, katedra mezinárodních vztahů

Miroslava Drozdová

**Norsko a Botswana jako výjimky z teorie prokletí přírodními
zdroji**
Diplomová práce

Praha 2020

Autor práce: **Bc. Miroslava Drozdová**

Vedoucí práce: **PhDr. Irah Kučerová, Ph.D.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: 2020

Hodnocení:

Bibliografický záznam

DROZDOVÁ, Miroslava. *Norsko a Botswana jako výjimky z prokletí přírodními zdroji*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. 2020. 62 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Irah Kučerová, Ph.D.

Anotace

Tato diplomová práce porovnává Norsko, Botswanu a Venezuelu a jejich státní investiční fondy. První dvě zmíněné země jsou označovány jako výjimky z teorie prokletí přírodními zdroji, která vysvětluje jev, kdy státy s vysokou závislostí na výnosech z vývozu nerostných surovin mají pomalejší míru ekonomického, politického a institucionálního vývoje. Naopak Venezuela (i když v minulosti byla považována za výjimku) je tímto fenoménem silně postižena a slouží tak v této práci jako negativní případ. Práce se zaměřuje na státní investiční fondy jednotlivých fondů a prověřuje, zda a za jakých podmínek tyto fondy mají vliv na zvrácení prokletí přírodních zdrojů. Na základě teoretické části je identifikováno pět klíčových charakteristik, které fond musí splňovat, aby fungční proti negativním projevům prokletí přírodními zdroji – (1) vyrovnání dopadů volatility, (2) diverzifikace hospodářství, (3) rozpočtová politika, (4) kontrola alokace výdajů, (5) transparentnost fondů. Na základě těchto charakteristik je pak možné sledovat, že norský státní investiční fond funguje z vybraných fondů nejlépe jako obrana proti prokletí přírodními zdroji, na druhém místě je botswanský fond a na třetím venezuelský. Prokletí přírodních zdrojů se tak Norsku a Botswaně vyhnulo díky jejich zodpovědné politice vůči nerostným komoditám a systémem, který nedovoluje zneužívat nashromážděné finance ve státních investičních fondech. I přesto, že Venezuela vykročila správným směrem při zakládání svého státního investičního fondu, následný nástup Huga Cháveze a pravomoci, které dokázal získat řadou úprav a „reform“ způsobily, že se jí nepodařilo tomuto fenoménu vyhnout. Jakmile se cena ropy propadla, nemohla nadále udržet svoji populistickou sociální a ekonomickou politiku.

Annotation

This thesis compares Norway, Botswana and Venezuela and their sovereign wealth funds. The first two countries are referred to as exceptions to the theory of the resource curse, which explains the phenomenon that shows that countries with a high dependence on income from the export of natural resources have a slower rate of economic, political and institutional development. On the contrary, Venezuela (although it was considered an exception in the past) is severely affected by this phenomenon and thus serves as a negative example in this thesis. The thesis focuses on state sovereign wealth funds and examines whether and under what conditions these funds have an effect on reversing the resource curse. Based on the theoretical part, five key characteristics are identified that the fund must meet in order to function against the negative manifestations of the curse of natural resources – (1) offsetting the effects of volatility, (2) diversifying the economy, (3) budgetary policy, (4) controlling the allocation of expenditure, (5) transparency of funds. Based on these characteristics, it is possible to observe that the Norwegian sovereign wealth fund works best from selected funds as a defense against the resource curse, followed by the Botswana fund and third by the Venezuelan fund. Norway and Botswana thus avoided the resource curse thanks to their responsible policy towards mineral commodities and a system that does not allow the misuse of accumulated funds in sovereign wealth funds. Although Venezuela was on the right path in establishing its sovereign wealth fund, the subsequent rise of Hugo Chávez and the powers he has been able to accumulate through a number of adjustments and "reforms" have prevented it from avoiding this phenomenon. Once the price of oil fell, it could no longer maintain its populist social and economic policies.

Klíčová slova

Norsko, Botswana, Venezuela, prokletí přírodními zdroji, státní investiční fondy, Vládní penzijní fond, Fond Pula, Makroekonomický stabilizační fond

Key words

Norway, Botswana, Venezuela, the resource curse, sovereign wealth funds, Government pension fund, Pula Fund, Macroeconomic stabilization fund

Rozsah práce: 119 556 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.
3. Prohlašuji, že tato diplomová práce ani žádná její část nebyla využita pro získání jiného akademického titulu.

V Praze dne

Miroslava Drozdová

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce PhDr. Irah Kučerové, Ph.D. za všestrannou pomoc, množství cenných a inspirativních rad, podnětů, doporučení, připomínek a zároveň za velkou ochotu.

OBSAH

ÚVOD.....	- 9 -
ROZBOR LITERATURY.....	- 11 -
1. TEORIE PROKLETÍ PŘÍRODNÍMI ZDROJI.....	- 15 -
1.1. EKONOMICKÉ PROJEVY.....	- 15 -
1.1.1. HOLANDSKÁ NEMOC.....	- 20 -
1.2. POLITICKÉ PROJEVY.....	- 21 -
1.3. INSTITUCIONÁLNÍ PROJEVY.....	- 25 -
2. STÁTNÍ INVESTIČNÍ FONDY.....	- 27 -
2.1. SANTIAGSKÉ PRINCIPY.....	- 30 -
3. HOSPODÁŘSTVÍ, POLITIKA, INSTITUTE A STÁTNÍ INVESTIČNÍ FONDY VE VYBRANÝCH ZEMÍCH.....	- 32 -
3.1. BOTSWANA.....	- 33 -
3.1.1. DIAMANTY V BOTSWANĚ.....	- 34 -
3.1.2. FOND PULA.....	- 36 -
3.1.3. INSTITUTE V BOTSWANĚ.....	- 38 -
3.1.4. POLITICKÁ SITUACE.....	- 39 -
3.2. NORSKO.....	- 41 -
3.2.1. VLÁDNÍ PENZIJNÍ FOND.....	- 44 -
3.3. VENEZUELA.....	- 46 -
3.3.1. MAKROEKONOMICKÝ STABILIZAČNÍ FOND.....	- 49 -
4. ANALÝZA.....	- 51 -
4.1. VYROVNÁVÁNÍ DOPADŮ VOLATILITY CEN NEROSTNÝCH SUROVIN.....	- 51 -
4.2. DIVERZIFIKACE HOSPODÁŘSTVÍ.....	- 53 -
4.3. ROZPOČTOVÁ POLITIKA.....	- 54 -
4.4. KONTROLA ALOKACE VÝDAJŮ A PŘÍSTUP POLITIKŮ K FINANČÍM.....	- 55 -
4.5. TRANSPARENTNOST FONDŮ.....	- 57 -
5. EMPIRICKÁ ČÁST.....	- 58 -
5.1. DEMOKRATICKÝ VÝVOJ.....	- 60 -
5.2. EKONOMICKÝ VÝVOJ.....	- 61 -
ZÁVĚR.....	- 64 -
SUMMARY.....	- 68 -
Seznam literatury.....	- 71 -

Úvod

Tato diplomová práce se zaměří na porovnání zacházení se státními investičními fondy vybraných třech států (Botswana, Norsko, Venezuela), ze kterých se dva považují za výjimky z fenoménu prokletí přírodních zdrojů a jednoho negativního případu – Venezuely. Práce bude zkoumat státní investiční fondy (Sovereign Wealth Funds, SWF) těchto třech zemí a pokusí se zjistit, jak a zda kvalita těchto fondů (tj. jejich spravování a používání v soulase s pravidly, která byla na počátku nastavena) ovlivňuje vývoj v těchto třech vybraných státech.

Jak Norsko, tak Botswana jsou jasnými výjimkami teorie prokletí přírodními zdroji. V obou státech je stabilní demokracie a politický režim, silné sociální zázemí a ekonomický růst je na vzestupu. To všechno i přes to, že Norsko i Botswana mají velké zásoby velmi bonitních přírodních komodit – v případě Norska se jedná o ropu a zemní plyn, u Botswany jsou to po Ruské federaci druhé největší zásoby surových diamantů na světě.

Z hlediska mezinárodních vztahů je takovýto pohled na problematiku rentiérských států užitečný zejména v současné době, kdy řada států, jejichž ekonomika a ekonomická situace je převážně závislá na surovinách jako je například ropa, plyn nebo ostatní nerostné bohatství, nedokáže řešit svůj současný ekonomický a politický stav, nebo nadměrně využívá zdrojů a surovin, aniž by brala v potaz budoucí situaci v době, kdy se toto přírodní bohatství začne vyčerpávat. Toto může vést, a v mnoha případech již vedlo, k nestabilním zemím s autokratickými nebo diktátorskými vládami a následně může mít negativní vliv na vnitrostátní ale i mezinárodní situaci, což může ve finále způsobit i závažné mezinárodní konflikty. Pokud stát neporušuje pravidla, která si při zakládání fondu sám vytýčil, vede to k stabilizaci jeho ekonomiky, která je poté méně závislá na světových hospodářských krizích a na kolísání cen nerostných surovin, které má stát k dispozici.

První kapitola je zaměřená na teorii prokletí přírodních zdrojů. Podle této teorie rentiérské státy tedy státy závislé z velké části na těžbě a exportu nerostných surovin, mají nižší míru demokracie a pomalejší ekonomický růst než státy, jejichž přírodní podmínky neumožňují získávat zásadní příspěvky do státního rozpočtu z nerostného bohatství. Tato práce bude rozlišovat mezi ekonomickými, politickými a institucionálními projevy tohoto fenoménu. Jedním z nejdůležitějších ekonomických projevů je volatilita cen nerostných surovin a nedostatečná diverzifikace národního hospodářství a s tím spojená závislost na výnosech z nerostných surovin.

V politické rovině se často projednávají jednotlivé efekty prokletí přírodními zdroji – rentiérský (tendence vlád využívat nízkých daní k tomu, aby se vyhnuly

odpovědnosti vůči obyvatelstvu, tedy určitá forma „uplácení“ velké části domácí populace), represivní (výnosy z nerostných surovin dovoluují vládám alokovat finance do sektorů věnující se vnitřní bezpečnosti – policejních složek, armád, tajných služeb) a modernizační (růst bohatství země založený na exportu nerostných surovin nedokáže vyvolat sociální a kulturní změny). Zároveň mohou zisky z těžby a prodeje nerostných surovin negativně ovlivňovat rozpočtovou politiku států a následná nedostatečná kontrola alokace výdajů může vést ke zneužívání výnosů a ke korupci.

Na institucionální rovině je největším problémem nedostatečná transparentnost státních institucí. Zároveň negativní projev prokletí přírodními zdroji – dobývání renty, se projevuje za předpokladu, že jsou nesprávně instituce nastaveny. Dalším tématem spojeným s institucionálními projevy prokletí je jejich strannost nebo nestrannost. Pouze nestranné instituce mohou odolat negativním dopadům tohoto fenoménu.

Ve druhé kapitole se práce bude soustředit na teorii státních investičních fondů. V rámci toho bude popsáno, jak tyto fondy vznikly a k jakým účelům slouží. Součástí této kapitoly budou také vyjmenované tzv. Santiagské principy státních investičních fondů, které byly vytvořeny jako doporučení pro státní investiční fondy.

Třetí kapitola se zaměří na popis jednotlivých státních investičních fondů a jejich vývoj. V případě botswanského fondu Pula se podrobněji zaměří na méně známý diamantový průmysl a popíše jeho vývoj. Zároveň bude popsána i institucionální a politická situace v této jihoafrické zemi. Jak po institucionální, tak po politické stránce je Botswana jednou z nejvyspělejších zemí v africkém regionu. Norsko je proslulé svojí silnou sociální politikou, která ovšem není placena z výnosů z nerostných surovin (ropy a zemního plynu), nýbrž z vysokých daní. Je tak jasné, že v norském případě se podařilo vyhnout se Rossově negativnímu rentiéřskému efektu. Výnosy z těchto nerostných surovin jsou investovány prostřednictvím norského Vládního penzijního fondu. To samé se ovšem nedá říct o Venezuele. V této latinskoamerické zemi se i přes pokus založení kvalitního státního investičního fondu nepodařilo vyhnout manipulaci s ním a následnému úpadku Makroekonomického stabilizačního fondu. Tato nezodpovědná politika Huga Cháveze spojená s následnými politickými a ekonomickými sankcemi se projevila na venezuelském hospodářství hyperinflací.

Čtvrtá kapitola se věnuje komparaci jednotlivých státních investičních fondů na základě pěti kritérií, které vyplývají z teoretické kapitoly – vyrovnání dopadů volatility cen, diverzifikace hospodářství, rozpočtové politiky, kontroly alokace výdajů a transparentnosti fondů. Už z této komparace vyplývá, že norský Vládní penzijní fond má nejlépe nastavené mechanismy pro obranu proti prokletí přírodními zdroji, i když má stále prostor pro zlepšení. Naopak Venezuela ve všech bodech za Norskem podstatně zaostává.

Pátá kapitola se zaměří na porovnání dat z jednotlivých zemí. Nejdříve na základě porovnání ze čtvrté kapitoly jsou ohodnoceny jednotlivé fondy v průběhu

jejich působení (V případě Norska od roku 1990 a v případě Botswany od roku 1994 do roku 2019. Pro Venezuelu se jedná o rozmezí let 1998 – tedy založení fondu – až po rok 2008, kdy se fond stal v podstatě nefunkční.) podle výše zmíněných kritérií na stupnici 0-10. Následně jsou tyto kritéria zprůměrována.

Dále jsou země poměřovány na základě ekonomických a politických ukazatelů – vývoj míry demokracie a vývoj korupce ve vybraných zemích a následně na základě vývoje HDP na obyvatele v porovnání s vývojem cen vybraných nerostných surovin.

Rozbor literatury

Pro tuto diplomovou práci byla zvolena odborná literatura, která se zabývá problematikou prokletí přírodními zdroji a problematikou státních investičních fondů a vybraných zemí.

Pro teoretickou část byla nejdříve vybrána literatury, která vysvětluje jednotlivé projevy fenoménu prokletí přírodními zdroji. Phillipe Le Billion identifikuje celou řadu negativních ekonomických projevů prokletí. Mezi ně spadá i citlivost na vysokou volatilitu cen nerostných surovin. Volatilitu cen označuje jako za jeden z nejdůležitějších projevů prokletí přírodních zdrojů i Ricardo Hausman a R. Rigobon ve článku *An Alternative Interpretation of the „Resource Curse“: Theory and Policy Implication* pro National Bureau of Economic Research. Přímo na volatilitu se pak zaměřuje Frederick Ploeg a S. Peolhekke ve článku *Volatility, Financial Development and the Natural Resource Curse* pro Oxacarre Research Paper. V tomto díle se zaměřují, na jaký vliv má volatilita i na produkci na hlavu a podotýkají, že etnické konflikty jsou častou součástí projevu volatility.

Alan Gelb navrhuje v kapitole *Economic Diversification in Resource-Rich Countries* pro knihu od R. Arezkiho, T. Gylfasona a A. Syho *Beyond the Curse: Policies to Harness the Power of Natural Resources* jako řešení diverzifikovat hospodářství, což ovšem země nedělají, protože se spoléhají na výnosy z nerostných surovin, aniž by brali v potaz, že finanční prostředky pocházející z tohoto směru mohou velmi rychle dojít. V knize *Oil Windfalls: Blessing or Curse?* Gelb poukazuje na špatnou alokaci zdrojů v zemích závislých na nerostných surovinách.

Nejdůležitější politické projevy fenoménu prokletí přírodními zdroji popisuje Michael Ross ve článku *Does Oil Hinder Democracy*, kde se zaměřuje na tři různé efekty – rentiérský, represivní a modernizační. Zároveň Alan Gelb upozorňuje na to, na jaké projekty se výnosy z nerostných surovin využívají – často jsou používány na krátkodobé projekty jako například investice do infrastruktury nebo do lidského kapitálu.

Řada odborníků se shodne, že instituce mají at' už velký nebo malý podíl na projevech prokletí přírodními zdroji. Patří mezi ně jak už výše zmíněný Micheal Ross, tak Terry Lynn Karl, Halvor Mehlum, Karl Moene a Ragnar Torvik a řada dalších. Ivar Kolstad a Arne Wiig se se svým článkem *It's the rents, stupid! The political economy of the resource curse* spolu s Anne D. Boschini, Janem Petterssonem a Jesperem Roinem a jejich článkem *Resource Curse or Not: A Question of Appropriability* shodují, že se prokletí přírodních zdrojů dá vyhnout, předejít nebo ho zvrátit za předpokladu, že země má zavedené kvalitní demokratické instituce.

Pro druhou kapitolu byla v práci využita literatura zaměřující se na teorii státních investičních fondů. Jan Ander a Petr Teplý nabízí ve své knize *Sovereign Wealth Funds in Theory and Practice* historii státních investičních fondů. Dále Jen Stephen v knize *Sovereign Wealth Funds. What they are and what's happening* popisuje za jakými účely byly tyto fondy založeny. Dalším důležitým dokumentem pro státní investiční fondy jsou tzv. Santiagské principy, které slouží jako nezávazná pravidla pro chování státních investičních fondů.

Pro rozbor jednotlivých vybraných zemí byla využita různorodá literatura, která se zabývala jak jejich politickou a ekonomickou situací, tak popisem státních investičních fondů. V případě Botswany byly vybrána díla, která se zaměřují na diamantový průmysl v zemi a s ním spojený politický a ekonomický vývoj. Mezi tato díla patří kapitola od Michaela Lewin *Botswana's Success: Good Governance, Good Policies, and Good Luck* v knize od Punama Chuhan-Pola, Manka Angwafoa a spol. *Yes Africa Can: Success Stories From a Dynamic Continent*, článek od Mezinárodního měnového fondu od Atsushi Iimiho *Did Botswana Escape from the Resource Curse?*, nebo kniha zaměřující se na demokratický vývoj a diamantový průmysl od Kennetha Gooda *Diamonds, Dispossession & Democracy in Botswana*. Pro popis samotného státního investičního fondu byly použity převážně zdroje od Botswanské banky, ale také odborná literatura – článek od Naoko C. Kojo *Diamonds Are Not Forever: Botswana Medium-term Fiscal Sustainability*, a rešerše pro Mezinárodní měnový fond od Siddhartha Tiwariho, Carla Cotterelliho a spol. *Macroeconomic Policy Frameworks for Resource-Rich Developing Countries* anebo *Guidelines for Foreign Exchange Reserve Management: Accompanying Document* od Stefana Ingvese.

Pro popsání Norska byla vybrána díla, která se zaměřují především na norský ropný průmysl a následné využívání těchto zdrojů a výnosů z nich. Všechna tato literatura poukazuje na fakt, že Norsku se podařilo nepodlehout prokletí přírodních zdrojů. Mezi tuto literaturu patří článek od Gørila Havra a Javiera Santisa *To Benefit from Plenty: Lessons from Chile and Norway*, kapitola *Can Norway be a Role Model for Natural Resource Abundant Countries?* od Ådne Cappelen a Larse Mjøsetem v knize *Development Success: Historical Accounts from more advanced Countries* od Augustina K. Fosu. Pro popis norského státního investičního fondu byla hlavně použita kniha

Gordona L. Clarka a Adama D. Dixona a Ashbyho H. B. Monka *Sovereign Wealth Funds: Legitimacy, Governance and Legal Power*.

V části věnované Venezuele byla extenzivně využita kniha Terry Lyn Karl *The Paradox of Plenty: Oil Booms and Petro-States*, která se věnuje vývoji ropného průmyslu v této zemi. Pro popis vývoje venezuelského státního investičního fondu byl využit elektronický článek v ProEconomía od Luise Cermena *El Fondo De Estabilización Macroeconómica: Crónica De Una Crisis Que Tuvo Alternativa* a článek pro Mezinárodní měnový fond od Uga Fasana *Review of the Experience with Oil Stabilization and Savings Funds in Selected Countries*.

Pro analytickou část byly využity převážně elektronické zdroje popisující vývoj jednotlivých státních investičních fondů v rámci pěti vybraných kategorií. Pro vyrovnání dopadů volatility to jsou články týkající se venezuelské ekonomické situace – *Venezuela: The Rise and Fall of a Petrostate* pro Council on Foreign Relations of Rocia Cary Labrador a pro CNBC zpráva od Michelle Cariso-Cabrery *Creating Inflation is Easy. Just look at Venezuela*. Pro popis norské problematiky s volatilitou byly využity převážně údaje od Norské banky.

Každoroční zprávy od Norské banky byly také použity pro analýzu diverzifikace hospodářství v této skandinávské zemi. Jak s tímto problémem nakládá Botswana byla popsáno v článku pro Revenue Watch Institute of Lesega Sekwatiho *Economic Diversification: The Case of Botswana* a v případě Venezuely článek pro Petroleum Science od Xian-Zhong Mua a Guang-Wen Hua *Analysis of Venezuela's oil-oriented economy: from the perspective of entropy*.

Rozpočtovou politiku státních investičních fondů popisuje opět pro případ Venezuely Luis Cermeno v již zmíněném článku. Tato problematika je popsána v článku Atsushi Iimiho *Escaping from the Resource Curse: Evidence from Botswana and the Rest of the World* a samotná Botswanská banka a norskou rozpočtovou politiku státního investičního fondu popisuje společný článek od Luce Eyruada, Xaviera Debruna, Andrewa Hodge, Victora Duarteho Lleda a Catherine Pattillo *Second-Generation Fiscal Rules: Balancing Simplicity, Flexibility and Enforceability*.

Údaje pro kontrolu alokace financí byly čerpány z norských vládních webových stránkách, stránkách Botswanské banky a již zmíněný článek od Uga Fasana *Review of the Experience with Oil Stabilization and Savings Funds in Selected Countries*.

Transparenost fondů byla měřena na základě údajů z Botswanské banky, Santiagských principů a článku od Mehmeta Canera a Thomase Grennese *Performance and Transparency of the Norwegian Sovereign Wealth Fund*. Zároveň byl také využit Linaburg-maduellův index transparentnosti z oficiálních stránek Sovereign Wealth Fund Institute.

Pro empirickou část byly využity údaje z Demokratického indexu, Indexu korupce od Transparency International a údaje o ceně ropy, diamantů a vývoji HDP na hlavu jednotlivých zemí.

1. Teorie prokletí přírodními zdroji

Pokud má nějaká země velké zdroje nerostných surovin, dalo by se očekávat, že bude z příjmů z těžby a exportu těchto zdrojů profitovat a že se její hospodářství bude vyvíjet pozitivně. V mnoha konkrétních případech je však opak pravdou. V řadě států vede přítomnost bohatých nerostných zdrojů naopak k chudobě většiny populace, rozpadu státu, násilí a vysoké korupci. I přesto, že cena většiny surovin na světových trzích roste, zůstává mnoho zemí, které tyto suroviny vyváží, pozadu ve svém ekonomickém i sociálním rozvoji. Mnoho studií dochází k závěru, že vysoké výnosy z nerostných surovin států, které jsou na vývozu nerostných surovin závislé (tzv. rentiérské státy), růst ekonomiky utlumují. Tento fenomén je nazýván „Paradox of Plenty“ (*paradox hojnosti*) podle knihy od Terry Lynn Karl z roku 1997 nebo také *prokletí přírodními zdroji*. Vedle těchto negativních příkladů však existuje celá řada zemí, kde se tento jev neprojevil zcela nebo jen v nevelké intenzitě (Kanada, Norsko, Malajsie, Botswana...).

Aby bylo možné v této diplomové práci vysvětlit, jestli a proč jsou vybrané země (Botswana, Norsko, Venezuela) odolné vůči prokletí přírodními zdroji, je nutné nejprve zjistit projevy tohoto fenoménu. Práce se zaměří tedy na projevy teorie jak v sektoru ekonomickém, politickém, tak ale i v sektoru institucionálním.

1.1. Ekonomické projevy

U zemí, které mají větší přírůstek domácího produktu, by se dalo předpokládat, že budou mít také vyšší ekonomický růst. Ovšem u zemí postižených prokletím přírodními zdroji je ekonomický růst velmi nízký, případně i záporný. Toto může vést až k úplnému hospodářskému zhroucení.

Negativní ekonomické dopady na stav hospodářství rentiérských států se mohou projevat různě – poklesem směnných relací v oblasti obchodu, poklesem příjmů, špatným hospodařením s rozpočtem a negativními dopady na ekonomická odvětví, která nejsou dobře integrovaná se zdrojovým sektorem a málokdy těží z bohatství zdrojů.¹

Zároveň jsou ekonomiky postižených zemí také velmi citlivé na krize, výkyvy globální ekonomiky a změny cen nerostných komodit, kdy dochází k významnému kolísání cen (volatilita). Tento jev je velmi problematický při jakémkoliv plánování rozpočtu a plánování na delší dobu dopředu. Při snížení cen klíčových nerostných surovin musí nutně docházet ke strukturálním úpravám rozpočtu, snižování nákladů a rušení investic. Většina států namísto toho, aby se snažila diverzifikovat svoje hospodářství, vynaloží většinu kapitálu na intenzifikaci a zefektivnění těžby nerostných surovin. Zvýšení dotací do těžby nerostných surovin však vede k dalšímu poklesu zisků z těžby těchto surovin.² Takovýto cenový propad ropy, který měl naprosto negativní dopad například na Venezuelu, byl zaznamenán v roce 2014. Tento pokles byl v následku těžby břidlicové ropy Spojenými státy, což donutilo členské státy OPECu ke zvýšení těžby (a tedy ke snížení ceny) a zároveň je to sblížilo s Ruskem. Další cenový propad byl zaznamenán v první polovině roku 2020, kdy Saúdská Arábie zvýšila těžbu ropy a její cena se tak následně propadla o 30 %.³

V době, kdy jsou výnosy ze surovin vysoké, není stát motivován investovat do inovativních projektů sekundárního sektoru. Takovéto zanedbávání důležitých investic pro rozvoj sektoru ztěžuje výběr daní a zajištění příjmů na udržení základních služeb a infrastruktury. Rentiérské státy mají také větší tendence se zadlužovat, opomíjet fakt, že nerostné suroviny nemají nekonečné zásoby, a že někdy nastane doba, kdy tyto dojdou (nebo poklesne poptávka) a stát bude muset hledat zdroje zisku jinde. Naopak se tyto státy krátkozrace spoléhají, že díky novým technologiím bude objeveno více nalezišť a těžba bude více efektivní.⁴

Volatilita cen je podle řady odborníků hlavním příznakem prokletí přírodními zdroji. Ceny přírodních zdrojů bývají často proměnlivé, protože nabídka přírodních

---

¹ LE BILLION, Phillippe. *The resource curse*. The Adelphi Papers. 2005. str. 16.

² LE BILLION, Phillippe. *The resource curse*. The Adelphi Papers. 2005. str. 17.

³ HORÁČEK, Filip. *Svět zažívá ropný šok. Saúdové spustili cenovou válku, cena strmě padá*. iDnes.cz. [online]. 9.3.2020. [cit. 15.5.2020]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/zahranicni/ropa-sok-cenova-valka-saudska-arabie.A200309_080446_eko-zahranicni_fih

⁴ LE BILLION, Phillippe. *The resource curse*. The Adelphi Papers. 2005. str. 18.

zdrojů vykazuje nízkou elasticitu.⁵ Vysoká volatilita světových cen nerostných surovin má za následek silnou volatilitu produkce na hlavu (Q/c) a ve výsledku tak negativně ovlivňuje dlouhodobý ekonomický růst. K volatilitě cen také často přispívají etnické konflikty placené právě z výnosů z nerostných surovin.⁶ Konflikty například v Libérii a Sierra Leoně byly finančně podporovány z výnosů z drahokamů – převážně diamantů. Často se tak používá termín *krvavé diamanty*. Ovšem nejenom diamanty mají tento vliv. Například občanská válka v Jižním Súdánu je placena z výnosů z ropy (mohlo by se tak použít označení *krvavá ropa*).

Vzhledem k cyklickým obdobím cen surovin, kdy v jednom období jsou ceny vysoké a poté zase klesnou, by bylo optimální nastavit hospodářství tak, aby byly dodržované opatrné veřejné výdaje spojené s vysokými úsporami v období rozmachu, tak, aby se dala uspokojit agregovaná poptávka.⁷

V rozvojových zemích je běžné, že se zaměřují na export dominující jedné suroviny a hospodářství není tak diverzifikované – ovšem postupem času, jak se země hospodářsky vyvíjí, se závislost na jedné komoditě snižuje. Země také s vývojem hospodářství přesouvají svoji pozornost od primárního sektoru (který je vysoce náročný na kapitál), do sektoru sekundárního, který se postupně také zdokonaluje. Poté, co se přesytlí i sekundární sektor, část se přeježe do terciéru. Primární sektor tak upadá a jeho podíl na HDP se zmenšuje. Takto by se dal popsat vývoj i u řady zemí, které byly ještě na začátku 20. století považovány za rozvojové, ale v dnešní době se dají považovat za středně rozvinuté (Argentina, Jižní Korea, Turecko, ...). Cílem států by mělo být zbavit se závislosti na jedné komoditě a postupně se přesouvat do sektoru služeb, ze kterého plynou vyšší výnosy, díky větší přidané hodnotě.⁸ Toto ovšem často neplatí pro země zasažené prokletím přírodních zdrojů, kdy země nejsou motivované diverzifikovat hospodářství, protože žijí v představě, že se mohou spolehnout na „nekonečné výnosy ze zásob nerostných surovin“. Vůle diverzifikovat je ztížena i nízkou

---

⁵ HAUSMAN, Ricardo, R. RIGOBON. *An Alternative Interpretation of the „Resource Curse“: Theory and Policy Implications*. NBER Working Paper č. 9424. National Bureau of Economic Research. 12/2002. str. 9.

⁶ PLOEG, Frederick, S. PEOLHEKKE. *Volatility, Financial Development and the Natural Resource Curse*. Oxcarre Research Paper č. 2008-03, University of Oxford. str. 20.

⁷ GELB, Alan. *Economic Diversification in Resource-Rich Countries*. In: AREZKI, R., T. GYLFASSON, A. SY. *Beyond the Curse: Policies to Harness the Power of Natural Resources*. IMF. 2011. str. 64.

⁸ RADETZKI, M. *Primary Commodities: Historical Perspectives and Prospects*. In: AREZKI, R., T. GYLFASSON, A. SY. *Beyond the Curse: Policies to Harness the Power of Natural Resources*. IMF. 2011. str. 35-39.

konkurenceschopností vůči produktům, které jsou vyrobeny v méně rozvinutých ekonomikách s rozsáhlým trhem práce, a tudíž nízkými mzdovými náklady.⁹ Z pohledu rentiérského státu se diverzifikovat nevyplatí, protože okamžité výnosy jsou nižší než výnosy z nerostné komodity a přesun k diverzifikaci hospodářství by mohl znamenat nižší výnosy.

Thorsten Beck došel k závěru, že země těžce závislé na přírodních zdrojích jsou méně finančně vyvinuté, a to i poté, co tyto státy dokázaly kontrolovat jiné faktory ovlivňující finanční vývoj.¹⁰ Také zjistil, že bankovní systém bývá v rentiérských státech menší a burza má menší likviditu. Finanční prohloubení je méně elastické, což znamená, že státy investují málo do ekonomiky v době růstu. Banky jsou v těchto zemích více likvidnější, výnosnější a lépe kapitalizované, ale jejich obchodní modely nejsou dostatečně diverzifikované. Zároveň ale nejsou ani více či méně stabilnější oproti bankám v ostatních zemích.¹¹

Ukázalo se také, že země bohaté na nerostné suroviny investují méně do vzdělání a zdravotnictví, a to i přes silnou pozitivní asociaci mezi silným těžebním průmyslem a poměrem výnosů z daní k HDP. Tato špatná alokace financí může být vysvětlena tím, že existuje menší tlak na zpřístupnění veřejných služeb díky výnosům z těžby nerostných surovin.¹²

Vysoké vládní výdaje, které nastanou v době růstu a vysokých výnosů z nerostných surovin, vedou k přehřátí ekonomiky. Výdaje pak překračují míru výnosů z těžby nerostných surovin, což vede k vysokým deficitům v rozpočtu. Následující projev holandské nemoci (viz 1.1.1.) pouze urychlí negativní vývoj ekonomiky. Často se zvýší míra importu, protože se i zvýší míra poptávky a rigidní a nediverzifikovaná ekonomika není schopna uspokojit poptávku domácí produkcí a je nucena k importu (zvláště v případě, že je zahraniční zboží levnější). K závislosti na importu také přispívá zvýšení reálného směnného kurzu (který Česká národní banka definuje jako „podíl cenové hladiny v zahraničí a domácí cenové hladiny, kde zahraniční cenová hladina

---

⁹ GELB, Alan. *Economic Diversification in Resource-Rich Countries*. In: AREZKI, R., T. GYLFASON, A. SY. *Beyond the Curse: Policies to Harness the Power of Natural Resources*. IMF. 2011. str. 62-63.

¹⁰ BECK, T. *Finance and Oil: Is There a Resource Curse?*. In: Arezki, R., T. Gylfason, A. Sy. *Beyond the Curse: Policies to Harness the Power of Natural Resources*. IMF. 2011. str. 91.

¹¹ Ibid. str. 103.

¹² GELB, A. H. et al. *Oil Windfalls: Blessing or Curse?* Oxford University Press. 1988. str. 36-37.

je převedena na jednotky domácí měny přes stávající nominální měnový kurz¹³), což může domácí výrobce odrazovat od vlastní produkce (díky tomu, že jejich produkce je dražší kvůli vyššímu směnnému kurzu. Také neefektivnost veřejných služeb a infrastruktury prohlubují deficity ekonomiky.

Díky vyšší poptávce, vyšším reálným směnným kurzům a nediverzifikovanému hospodářství se zvyšuje množství importovaného zboží, infrastruktura nestíhá dodávat a transportovat importované zboží, což vede ke zpoždění v zásobování, dalšímu nárůstu importu a zvýšení domácích cen, a tedy následně k inflaci. Státy se pak uchylují k zadlužení nejen v době poklesu výnosu z ekonomiky ale i v dobách růstu.¹⁴

Dle Autyho a Gelba existují tři způsoby redistribuce výnosů z těžby nerostných surovin, které mají následně negativní vliv na vývoj ekonomické situace země a ke kterým mají rentiérské země tendenci přistupovat v době blahobytu – (1) dlouhodobá ochranná opatření pro odvětví, která jsou závislá na importu; (2) vytváření nadměrného počtu pracovních míst ve veřejném sektoru; (3) nadměrné veřejné výdaje.¹⁵ Špatná alokace finančních výnosů v době růstu ekonomiky vede následně v době poklesu k prohlubování krize.

Tato období růstu a poklesu jsou pro země postižené prokletím přírodních zdrojů typická. Cyklická období se samozřejmě objevují i v zemích, které nejsou závislé na těžbě nerostných komodit, ale v rentiérských státech (které jsou většinou rozvojové země) je cykličnost prohloubena. Cykličnost se projevuje hlavně proměnou přílivu kapitálu, monetární a fiskální politikou, holandskou nemocí, a především výší vnitřního a vnějšího zadlužení, případně mírou investic.¹⁶

Dalším problémem pro rentiérské státy je transparentnost rozpočtové politiky. The Open Budget Survey ukazuje, že státy závislé na nerostných surovinách mají větší tendenci být méně transparentní v tomto ohledu než státy, které nejsou závislé na nerostných komoditách. Zároveň také potvrzuje hypotézu Terry Lynn Karl, že výnosy z nerostného bohatství umožňují financovat projekty, aniž by byly součástí

¹³ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Co je to nominální a reálný měnový kurz?* ČNB. [online]. 2020. [cit. 15.5.2020]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/casto-kladene-dotazy/Co-to-je-nominalni-a-realny-menovy-kurz/>

¹⁴ KARL, Terry Lynn. *The Paradox of Plenty: Oil Booms and Petro-States*. University of California Press, Ltd: Londýn. 1997. str. 27-29.

¹⁵ AUTY, R. M., GELB, A. H. *Political Economy of Resource Abundant States*. World Bank. 2000. str. 4.

¹⁶ FRANKEL, J. *How Can Commodity Exporters Make Fiscal and Monetary Policy Less Procyclical?*. In: Arezki, R., T. Gylfason, A. Sy. *Beyond the Curse: Policies to Harness the Power of Natural Resources*. IMF. 2011. str. 167-172.

vldání strategie. Toto platí především pro státy závislé na výnosech z ropy a zemního plynu, zatímco země závislé na ostatních surovinách vykazují lepší výsledky na Open Budget Indexu (OBI). Rentiérské státy s ropou nebo zemním plynem mají větší problém spravovat výnosy z těchto komodit a plánovat do budoucnosti, co s těmito výnosy udělat. Zároveň mají špatný nebo neexistující systém pro kontrolu alokace výnosů. Netransparentnost rozpočtů a alokace výnosů způsobuje také větší náklonnost ke korupci a nedodržování lidských práv. Stát se stane závislý na výnosech z nerostných surovin a nemusí se spoléhat na výnosy z výběru daňových poplatků, čímž se zmenšuje zájem obyvatelstva starat se o to, aby stát a jeho instituce byly zodpovědné a transparentní.¹⁷

1.1.1. Holandská nemoc

Fenomén holandské nemoci (Dutch disease) je jedním z projevů prokletí přírodními zdroji. Pojem vznikl jako označení fáze stagnace v Nizozemí v 70. letech 20. století. Po objevení rozsáhlých nalezišť zemního plynu se nizozemský těžební průmysl rozrostl. Pracovní síla se přelila do těžebního průmyslu a ubyla tak kvalifikovaná pracovní síla ve zpracovatelském průmyslu a zemědělství. Díky vysokým příjmům z vývozu zemního plynu se prudce zhodnotila nizozemská měna, což mělo negativní efekt na konkurenceschopnost země v ostatních odvětvích. Tato odvětví byla nejdůležitějším motorem technologického pokroku Nizozemska. Když opadl boom těžby zemního plynu, silně v Nizozemsku poklesl ekonomický růst. Nějakou dobu trvalo, než se zotavil sektor zpracovatelského průmyslu a sektor služeb, které byly v 70. letech 20. století zanedbávány.¹⁸

Příčinou holandské nemoci nemusí být pouze objevení nalezišť nerostných surovin, ale může být také způsobena jakýmkoliv vysokým přílivem zahraniční měny, což bývá typicky navýšení ceny nerostných surovin. Další příčinou projevu holandské nemoci mohou také být přímé zahraniční investice (Foreign direct investments, FDI), které mohou způsobit rozdělení hospodářství na dvě části – rozvinutější část ovládanou

---

¹⁷ HEUTY, A., CARLITZ, R. *Resource Dependence and Budget Transparency*. Open Budget Index. International Budget Partnership. 2008.

¹⁸ SCHÄRER, Karin. *Ressourcenreichtum als Fluch oder Segen: Umgang mit Rohstoffen und Folgen des Ressourcenreichtums in Botswana und Kongo*. Springer Fachmedien: Wiesbaden. 2016. str. 10.

zahraničními investory, která je náročná na kapitál a zaostalejší část ovládanou domácími majiteli, která je náročná na pracovní sílu. Přímé zahraniční investice tak mohou mít negativní vliv na zaměstnanost, protože mohou vést k rozvoji duální ekonomiky, ve které se nachází rozvinutý sektor, obvykle pod vlivem zahraničních investorů a nedostatečně rozvinutý sektor v domácím vlastnictví.¹⁹ Tento jev se označuje jako duální ekonomika, která se projevuje přítomností dvou oddělených ekonomických sektorů v rámci jedné země, které mají různé úrovně vývoje, technologií a různých vzorků poptávky.²⁰

1.2. Politické projevy

Jak již bylo naznačeno výše, prokletí přírodním zdroji není omezeno pouze na ekonomické projevy. Pro standardní demokratické režimy platí, že pokud vzrostou příjmy země, zvyšuje se i úroveň demokracie v zemi.²¹ Ovšem závislost na těžbě profitabilních nerostných surovin má za následek především v rozvojových zemích i ohrožení demokratizace států, dokonce i vnitřní konflikty (např. občanské války). Řada zemí na Blízkém východě je prototypem takovýchto situací a mnoho odborníků se soustředí právě na země Blízkého východu při svém zkoumání jevu prokletí přírodními zdroji. Nejen tyto rentiérské země mají sklony k totalitním a autoritářským formám vlády a zisky z těžby nerostných surovin jim k tomu napomáhají, protože mají možnost utišit odpůrce režimu – ať již finančně nebo politicky. Obyvatelstvo je „upláceno“ veřejným financováním a nízkými daněmi, které si rentiérský stát může dovolit, protože valná část zisku pochází z těžby nerostných komodit.

To je také jedním z důvodů, že země závislé na těžbě nerostného bohatství a výnosech ze surovin mají často vysokou míru korupce, a to hlavně v méně rozvinutých ekonomikách, kde jsou jen slabě ukotvené vládní i regionální instituce.²²

---

¹⁹ BRINČÍKOVÁ, Zuzana. *The Dutch Disease: An Overview*. European Scientific Journal. 2016. str. 98.

²⁰ SINGER, H. W. *Dual Economy*. In: KUPER, Adam, KUPER, Jessica. *The Social Science Encyclopedia* (2. vydání). 1996. Routledge: Londýn. str. 202.

²¹ CENTRUM PRO STUDIUM DEMOKRACIE A KULTURY. *O vztahu rozvoje a demokracie*. CDK. [online]. 2016. [cit. 15.5.2020]. Dostupné z: <https://www.cdk.cz/o-vztahu-rozvoje-demokracie>

²² LE BILLION, Phillippe. *The resource curse*. The Adelphi Papers. 2005. str. 12.

Politické aspekty mají vliv i na budoucí vývoj země, jak co se týče ekonomiky, tak také politiky. Politici v rentiérských státech mají tendenci zvyšovat míru těžby bez ohledu na budoucnost, když mají pocit, že už nebudou dlouho u moci anebo že jim zvýšené zisky dopomohou se u moci déle udržet. V době růstu existuje větší pravděpodobnost, že bude politik znovu zvolen nebo se udrží u moci. Také v době růstu nemají politici podnět efektivně redistribuovat finanční výnosy z těžby nerostných surovin k ovlivnění výsledku voleb ve svůj prospěch. V rentiérských státech tak existuje vyšší míra klientelismu.²³

Rentiérské státy se mohou také ocitnout v pokušení nedodržovat nastavená pravidla právního státu, když jejich porušením dojde k zvýšení nebo zhodnocení investic.²⁴ Utrácení výnosů z těžby se stane pro vlády nebo vladaře normou, neboť komplikovanější úkoly jsou časově náročnější a nenabízí okamžitou odměnu – ve formě náklonosti obyvatel. Utrácení se tak stane hlavním projevem státnosti a peníze tak postupně nahrazují autoritu.²⁵ Zároveň i zákony začnou přilepšovat těžebnímu průmyslu nerostných surovin na úkor ostatních (například životní prostředí) a státu se tak nabízí možnost státního intervencionismu.²⁶

Při prvotním nálezů a těžbě nerostných komodit je vytvářen na vládu také nátlak ze strany obyvatelstva, které očekává „lepší časy“ díky výnosům z prodeje surovin. Stát tak je ochotný utrácet za věci bez rozmyslu a bez ohledu na možné negativní dopady přílišného utrácení. Vzhledem k tomu, že jsou výnosy přerozdělovány malým počtem státních představitelů, může dojít k tomu, že alokace výnosů probíhá bez veřejného dialogu, což vede k dalším nedemokratickým procesům.²⁷

Michael Ross se ve článku *Does Oil Hinder Democracy?* zabývá otázkou, zda ropa (jedna z nejdůležitějších nerostných surovin) napomáhá nebo dokonce je příčinou antidemokratických tendencí. Jako možné vysvětlení nabízí tři možné efekty – rentiérský, represivní a modernizační.²⁸

---

²³ ROBINSON, James A., TORVIK, Ragnar, VERDIER, Thierry. *Political foundations of the resource curse*. Journal of Development Economics. 2006. str. 466.

²⁴ RUDRA, Nita, JENSEN, Nathan M. *Globalization and the Politics of Natural Resources*. Comparative Political Studies 44(6). 2011. str. 653.

²⁵ KARL, Terry Lynn. *The Paradox of Plenty: Oil Booms and Petro-States*. University of California Press, Ltd: Londýn. 1997. str. 41.

²⁶ Ibid. str. 80

²⁷ PETKOV, Boris. *Natural resource abundance: Is it a blessing or is it a curse*. Journal of Economic Development. 2018. str. 34-35.

²⁸ ROSS, Michael L. *Does Oil Hinder Democracy?* World Politics. 2001. str. 327-328.

Rentiérský efekt byl popsán již dříve – tedy tendence vlád využívat nízkých daní k tomu, aby se vyhnuly odpovědnosti vůči obyvatelstvu. Tento argument je založen na faktu, že požadavek politické odpovědnosti a reprezentace se začal projevovat, když vlády nebo panovníci začali zvedat hodnotu vymáhaných daní. Další jev rentiérského efektu může být, že vláda je ochotna využívat výnosy z extrakce nerostného bohatství na „zakoupení přízně“ obyvatel – tedy na řadu populistických rozhodnutí, díky kterým je ochotno obyvatelstvo „přivřít oči“ nad nedemokratickými projevy vlád. Výnosy z nerostných komodit mohou být také využívány na zabránění formace sociálních a kulturních skupin, které by mohly požadovat politická práva, anebo zformovat opozici vůči vládnoucí straně.²⁹

Represivní efekt, kdy podle Rosse výnosy z nerostných surovin dovolují vládám alokovat finance do sektorů věnující se vnitřní bezpečnosti, tedy investice do policejních složek, ale i armád, a tedy zvýšená militarizace státu. Jako první vysvětlení pro tento efekt, Ross uvádí vlastní zájem státu na zvýšení vnitřní bezpečnosti k potlačení možných tlaků. Druhým vysvětlením je to, že nerostné bohatství zároveň způsobuje etnické a regionální konflikty – stát tedy militarizuje v zájmu potlačení těchto konfliktů.³⁰

Modernizační efekt vysvětluje, jak růst založený na exportu nerostných surovin nedokáže vyvolat sociální a kulturní změny (jako např. urbanizace, specializace řemesla, vzdělání) potřebné k demokratizaci země. Pokud tedy ekonomický vývoj nevyvolá potřebné sociální změny, nedojde k demokratizaci státu.³¹

Le Billion přidává ještě jeden efekt – zahraničně-politického zasahování. Ten vzniká zájmem ostatních států o nerostné suroviny. Tento zahraniční zájem se může projevovat podporou režimu nebo naopak tlakem na změnu režimu a demokratizaci. Pokud tomuto tlaku země podlehne, může nucená demokratizace vést v politickou krizi, nebo i k otevřenému vnitřnímu konfliktu v zemi nebo k externímu konfliktu v regionu. Takovýto nátlak byl vyvíjen na autokratické země po konci Studené války, což vedlo k jejich destabilizaci.³² Takovýmto příkladem by mohl být vpád amerických vojsk do Iráku v roce 1991 jako reakci na iránský útok na Kuvajt.³³

---

²⁹ ROSS, Michael L. *Does Oil Hinder Democracy?* World Politics. 2001. str. 332-334.

³⁰ Ibid. str. 335.

³¹ Ibid. str. 336-337.

³² LE BILLION, Phillippe. *The resource curse*. The Adelphi Papers. 2005. str. 21-24.

³³ JOHNSON, Paul. *Dějiny amerického národa*. HarperCollins Publishers, Inc.: New York. 1998. str. 741.

Existují i další příčiny spojené s nerostnými surovinami a jejich těžbou, které mohou vyvolat konflikt. Řada místních lidí, kteří byli zvyklí na obhospodařování půdy, může být silně ovlivněna nalezením nerostných surovin. Vláda se může rozhodnout místní obyvatele přemístit, čímž přijdou o svoji půdu, nebo je jejich půda znehodnocena znečištěním životního prostředí jako důsledek těžby nerostných surovin. Vláda také může nějaké skupině nebo minoritě zakázat přístup k nerostným surovinám, nebo neřeší problémy způsobené špatnou infrastrukturou, a tak skupina nebo minorita nemá přístup k nerostným surovinám a ani k půdě. Dalším možným popudem pro konflikt je změna postavení ve společnosti nebo ostentativní konzumace výnosů privilegovanými skupinami na úkor vykořisťovaných a chudých skupin a vrstev ve společnosti. Příkladem takového bezpráví byl vyostřený konflikt mezi obyvateli ostrova Bougainville na území Papua Nové Guiney v roce 1989. Po zamítnutí jejich námitek na environmentální dopady místního dolu těžícího zlato a měď, ukradli rozbouření obyvatelé zásoby dynamitu důlní společnosti a požadovali po vládě finanční náhradu za znečištění životního prostředí a suverenitu ostrova. Tento konflikt, který vláda Papua Nové Guiney ze začátku nebrala vážně, se ale proměnil na konflikt, který trval deset let. Dalším problémem může být příliv obyvatelstva do oblastí se zdroji nerostných surovin a tedy těžbou, což může mít negativní vliv na místní služby a ekonomické příležitosti. Toto může vést k pnutí mezi původním místním obyvatelstvem v regionu a nově příchozím obyvatelstvem.³⁴

Alan H. Gelb ve své případové studii dochází k závěru, že kvůli přání (jak vlády, tak veřejnosti) rychle využít výnosy z nerostných surovin, byly upřednostňovány projekty, které minimalizovaly čas potřebný pro důležitá rozhodnutí a nevyžadovaly institucionální a politické změny – často tak bylo investováno do infrastruktury anebo do lidského kapitálu – tedy do neobchodovatelného sektoru.³⁵

Politika rentiérských států je také ovlivněna tzv. dobýváním renty (rent-seeking). Tato teorie byla poprvé popsána americkým ekonomem Gordonem Tullockem v roce 1980. Dobývání renty označuje jev, kdy se velká část obyvatelstva rentiérského státu snaží získat přístup (dobýt) k výnosům a prostředkům z nerostných surovin. Díky dobýváním renty se snižuje efektivita ostatních sektorů hospodářství. Vzhledem k tomu,

---

³⁴ LE BILLION, Phillippe. *The resource curse*. The Adelphi Papers. 2005. str. 25.

³⁵ GELB, Alan H. et al. *Oil Windfalls: Blessing or Curse?* Oxforde University Press. 1988.

že se velký počet aktérů snaží získat přístup limitovanému množství zásob nerostných surovin, může dobývání renty vést ke konfliktům, a dokonce i k násilí.³⁶

Jak tedy vyplývá ze zmíněné literatury, řada států oplývající zásobami nerostných surovin má problémy s demokratizací. Výnosy z těžby a exportu mohou ovlivňovat zákonodárce směrem ke korupci a klientelismu. Úlevy na daních v důsledku vysokých státních příjmů z extrakce nerostných komodit může mít za následek pokles zájmu občanů o dobrou a transparentní správu státu. To může vést až k autoritářským tendencím a režimům a také k útlaku minorit v důsledku upřednostňování těžebního průmyslu, což může vést ke konfliktům a občanským válkám.

1.3. Institucionální projevy

To, jak silně mohou politici zneužívat své pravomoci a špatně zacházet s výnosy z nerostných surovin, do jaké míry jim může projít korupce a beztrestnost, záleží také na tom, jak silné instituce daný stát má – do jaké míry jsou tyto instituce schopné vyžadovat po politických strukturách odpovědnost. Jako instituce v této diplomové práci jsou označovány struktury formálního a neformálního zákona, které zároveň dohlíží na dodržování těchto pravidel.

Pokud je stát rozvinutý a demokratický, pravděpodobnost, že náhlý objev nerostných surovin způsobí politickou nestabilitu, je menší než u rozvíjejícího se státu. Ale jsou i rozvíjející se státy, které dokážou odolat takovýmto tlakům. Příklad takovýchto států je Peru (zlato, zemní plyn, ropa, měď, stříbro, železná ruda a další), Malajsie (cín, bauxit, měď, zlato, železná ruda a další) a Thajsko (uhlí, zemní plyn, zlato, fluorit, olovo, mangan, kaučuk a další), kterým se úspěšně podařilo vyhnout prokletí přírodními zdroji. Právě Norsko a Botswana mají jeden z největších ekonomických růstů ze zemí bohatých na nerostné suroviny.³⁷ Tyto rozdíly se dají vysvětlit rozdílností institucí v daných zemích. Zatímco řada odborníků se více či méně

---

³⁶ SCHÄRER, Karin. *Ressourcenreichtum als Fluch oder Segen: Umgang mit Rohstoffen und Folgen des Ressourcenreichtums in Botswana und Kongo*. Springer Fachmedien: Wiesbaden. 2016. str. 14.

³⁷ MEHLUM, Halvor, MOENE, Karl, TORVIK, Ragnar. *Cursed by Resources or Institutions?* The World Economy. 2006. str. 1117-1118.

shoduje, že instituce mají alespoň do nějaké míry vliv na projevy prokletí přírodním surovinami (Ross, 2001a, 2001b; Karl, 1997; Gylfason a Zoega, 2004), Jeffrey Sachs a Andrew Warner ve své analýze států bohatých na nerostné suroviny dochází k závěru, že nerostné bohatství nevede ke špatné byrokratické a institucionální základně.³⁸ Warner a Sachs ovšem nezkoumali, jak jsou instituce nastavené a jsou-li nastavené výhodně pro daný stát, jaký mají efekt na ekonomický a politický vývoj státu, ale zda vede nerostné bohatství země k úpadku institucionální kvality a tudíž k menšímu ekonomickému růstu.³⁹ *V této diplomové práci tak bude zastáván názor, že instituce mají vliv na projevy prokletí přírodními zdroji.*

Dříve již zmíněné dobývání renty se vyplácí tehdy, jsou-li instituce špatně nastavené. Nízká transparentnost může snadno vést ke korupci a klientelismu, slabá ochrana vlastnických práv, nedostatečná ochrana občanů a slabá vymahatelnost zákona vedou k vykořisťování, podvodům, vydírání, a dalším kriminálním aktivitám. Pokud tedy nejsou nastaveny instituce tak, aby tomuto šlo předejít, je stabilita státu ohrožena těmito negativními vlivy. Pokud ovšem jsou státní instituce správně nastavené, je dobývání renty omezené na minimum.⁴⁰ Tuto tezi potvrzuje i Ragnar Torvik, ale dodává, že problém s takovouto analýzou může být neúplnost proměnných. Také mohou existovat důležité interakce mezi institucemi a politikou vlád a dalšími okolnostmi, jako je otevřenost vůči trhu a propracovaný finanční systém.⁴¹

Prokletí přírodních zdrojů se tedy dá vyhnout tehdy, kdy má stát kvalitně nastavené instituce. Kolstad a Wiig se věnují nestrannosti a strannosti institucí. Správně nastavené instituce jsou nestranné a pouze takové instituce mohou pomoci státu k vyhnutí se prokletí přírodních zdrojů. Špatně nastavené instituce nejsou výhodné pro celý stát, ale pouze pro vybranou elitu společnosti, přičemž mají negativní vliv na obyvatelstvo a udržitelný ekonomický růst.⁴²

Boschini, Pettersson a Roine také dochází k závěru, že nerostné suroviny nemusí být bezpodmínečně nevýhodné pro zemi – záleží na institucích. Také zmiňují, že záleží

---

³⁸ SACHS, Jeffrey D., WARNER, Andrew M. *Natural Resource Abundance and Economic Growth*. NBER Working Paper Series. Working Paper 5398. National Bureau of Economic Research. Cambridge. 1995. str. 19.

³⁹ MEHLUM, Halvor, MOENE, Karl, TORVIK, Ragnar. *Cursed by Resources or Institutions?* The World Economy. 2006. str. 1120.

⁴⁰ Ibid. str. 1121-1122.

⁴¹ TORVIK, Ragnar. *Why do some resource-abundant countries succeed while others do not?* Oxford Review of Economic Policy. Vol. 25. No. 2. 2009. str. 248.

⁴² KOLSTAD, Ivar, WIIG, Arne. *It's the rents, stupid! The political economy of the resource curse*. Energy Policy. 2009. str. 5321.

na tom, jaké suroviny země vlastní – negativní efekty špatných institucí mají mnohem větší a vážnější dopady v zemích s problematickými surovinami⁴³ (například ropa, zemní plyn a diamanty, které jsou často skrytou příčinnou regionálních konfliktů). Odmítají tak tezi, že by země na tom byly lépe, kdyby nevlastnily nerostné suroviny. Prokletí nerostnými surovinami se dá zvrátit, pokud je země ochotná vytvořit nebo již má dobré instituce.⁴⁴

Zda jsou instituce dobře nastavené, se dá měřit na indexu kvality institucí (Institutional Quality Index), dle pěti jiných indexů – index právního státu, index kvality byrokracie, index korupce vlády, index rizika vyvlastnění a index rizika odstoupení od smluv vlád.⁴⁵

2. Státní investiční fondy

První státní investiční fond vznikl v roce 1953 v Kuvajtu jako prostředek pro investice přebytků z prodeje ropy. Následovaly další státy – v roce 1956 vznikl první opravdu nezávislý státní investiční fond v Kiribati (hlavně kvůli těžbě fosfátů), 1974 byl poté založen investiční fond v Singapuru a Libyi. V roce 1990 byl založen investiční fond v Norsku – nejprve pojmenován Ropný fond a v roce 2006 přejmenován na Vládní penzijní fond (i když toto jméno je zavádějící, neboť fond nemá žádné penzijní závazky – na to existuje v Norsku fond FSM).⁴⁶

Tyto fondy vznikaly nejprve jako stabilizační fondy, které měly napomáhat zmírňování dopadů volatility cen nerostných surovin (převážně cen ropy). Postupně se ovšem přeformovaly na akumulační fondy – tedy takové fondy, které shromažďují výnosy z nerostných surovin. Postupně tak fondy začaly investovat do akcií, podnikových dluhopisů a dalších aktiv.⁴⁷

⁴³ BOSCHINI, Anne D., PETTERSSON, Jan, ROINE, Jesper. *Resource Curse or Not: A Question of Appropriability*. Scandinavian Journal of Economics 109 (3). 2007. str. 613-614.

⁴⁴ BOSCHINI, Anne D., PETTERSSON, Jan, ROINE, Jesper. *Resource Curse or Not: A Question of Appropriability*. Scandinavian Journal of Economics 109 (3). 2007. str. 613-614.

⁴⁵ ROBINSON, James A., TORVIK, Ragnar, VERDIER, Thierry. *Political foundations of the resource curse*. Journal of Development Economics. 2006. str. 465.

⁴⁶ ANDER, Jan, TEPLÝ, Petr. *Sovereign Wealth Funds in Theory and Practice*. Karolinum Press: Praha. 2014. str. 17-18.

⁴⁷ JEN, Stephen. *Sovereign Wealth Funds. What they are and what's happening*. World Economics. Vol. 8. No. 4. 2007. str. 1-2.

Vzhledem k tomu, že nově vznikající investiční fondy chtěly zvýšit míru důvěry a legitimizovat svoji přítomnost na trhu, vytvořil Mezinárodní měnový fond skupinu, která byla složena ze zástupců investičních fondů a v roce 2008 se dohodly na vytvoření tzv. Santiagských principů.⁴⁸ Tento dokument označuje státní investiční fondy jako investiční fondy nebo dohody se zvláštním účelem, které jsou vytvořené a vlastněné státem pro makroekonomické účely – investiční fondy spravují aktiva za účelem dosažení finančních cílů a používají řadu investičních strategií, které zahrnují investování do zahraničních aktiv. Státní investiční fondy jsou heterogenní skupinou, lišící se jak vládní strukturou, tak po legální a institucionální stránce. Investiční fondy mohou být stabilizační, sloužící pro úsporu finančních prostředků, napomáhající vývoji země anebo sloužící jako penzijní rezerva.⁴⁹ Právě proto, že mohou být tak odlišné, je důležité najít jejich podobnosti. První společný rys státních investičních fondů je vlastnictví – všechny fondy jsou kontrolovány přímo nebo nepřímo vládou (národní nebo subnárodní). Zároveň nemají žádné vnější závazky. Dalším shodným bodem je fakt, že příjemcem financí z investičních fondů není žádná jedna osoba nebo strana, ale vláda, či stát a tím pádem občané a daňoví poplatníci.⁵⁰

Na počátku 21. století narostl počet investičních fondů – od 50. let do 90. let 20. století vzniklo dohromady 20 státních investičních fondů, pouze za první dekádu 21. století pak bylo založeno 29 investičních fondů. Velký nárůst nových investičních fondů byl zaznamenán v letech finanční krize 2009-2011, kdy bylo založeno 11 nových investičních fondů. Důvodem pro takovýto nárůst v době globálních ekonomických problémů může být fakt, že během krize, nebyly investiční fondy zasaženy tolik, jako ostatní finanční instituce a nabízí tak pro státy jistou míru stability.⁵¹ Mohaddes a Raissi uvádí, že státy se státním investičním fondem jsou schopny zvrátit negativní dopady cyklického vývoje cen komodit, převážně v zemích, kde jsou také silné instituce. Využívání dlouhodobých stabilizačních funkcí investičních fondů a řádného institucionálního rámce je nezbytné pro tlumení negativních dopadů volatility cen

---

⁴⁸ ANDER, Jan, TEPLÝ, Petr. *Sovereign Wealth Funds in Theory and Practice*. Karolinum Press: Praha. 2014. str. 18.

⁴⁹ INTERNATIONAL WORKING GROUP OF SOVEREIGN WEALTH FUNDS. *Sovereign Wealth Funds: Generally Accepted Principles and Practices „Santiago Principles“*. 2008. str. 3.

⁵⁰ CLARK, Gordon L., DIXON, Adam D., MONK, Ashby H. B. *Sovereign Wealth Funds: Legitimacy, Governance and Legal Power*. Princeton University Press: Princeton a Oxford. 2013. str. 16.

⁵¹ Ibid. str. 4-5.

a vývoje ekonomiky.⁵² Ovšem pouze pokud je fond integrován do fiskální politiky státu – může pomoci státu vybudovat finanční rezervy nejen jako ochranu proti krizím, ale také například pro případ demografické změny struktury populace a napomoci větší transparentci s veřejnými financemi – to vše ovšem za předpokladu, že je fond správně řízen. Pokud jsou finance nevhodně alokovány, kontrola, management a monitorování fondu není efektivní, nemůže pak ani fond mít pozitivní vliv na vývoj hospodářské politiky státu.⁵³

Jak státní investiční fondy mohou napomoci státu v době krize nebo stagnace, bylo patrné při poklesu cen ropy v roce 2014, kdy řada států využila rezervních financí ze státních investičních fondů, nebo tam neposlala tolik peněz, místo toho, aby snížila veřejné výdaje jako například sociální programy, platy veřejných zaměstnanců a výdaje na infrastrukturu.⁵⁴

Ander a Teplý uvádí, že hlavním důvodem pro založení státních investičních fondů bývá potřeba korigovat platební bilanci státu. Stabilizační fondy tak mají spíše konzervativní přístup, kdy se soustředí na krátkodobé nebo střednědobé investice s relativně nízkým rizikem. Naopak investiční fondy se zabývají dlouhodobými investicemi s vyšší mírou rizika. Dalším důvodem pro založení státních investičních fondů je ochrana před specifickou hrozbou nebo rizikem dané země.⁵⁵ Takovým příkladem může být země silně závislá na nerostných surovinách, která si uvědomuje, že naleziště suroviny není nekonečné a tím pádem může využít státní investiční fond, jako přípravu na budoucnost a možné financování diverzifikace hospodářství.

Státní investiční fondy vyvolávají ale i nejistotu u ostatních zemí, neboť existuje obava, že státy využívají investiční fondy pouze jako prostředku k ovlivňování finančních trhů pro svůj politický prospěch. Příznivci minimalizace zásahů do tržní ekonomiky se zase obávají, jak se bude vyvíjet efektivita trhu po zásahu veřejných investorů do soukromých trhů.⁵⁶

---

⁵² MOHADDES, Kamiar, RAISSI, Mehdi. *Do Sovereign Wealth Funds Dampen the Negative Effects of Commodity Price Volatility?* CAMA Working Paper. 2017. str. 2.

⁵³ ANDER, Jan, TEPLÝ, Petr. *Sovereign Wealth Funds in Theory and Practice*. Karolinum Press: Praha. 2014. str. 29.

⁵⁴ MOHADDES, Kamiar, RAISSI, Mehdi. *Do Sovereign Wealth Funds Dampen the Negative Effects of Commodity Price Volatility?* CAMA Working Paper. 2017. str. 14.

⁵⁵ ANDER, Jan, TEPLÝ, Petr. *Sovereign Wealth Funds in Theory and Practice*. Karolinum Press: Praha. 2014. str. 30.

⁵⁶ CLARK, Gordon L., DIXON, Adam D., MONK, Ashby H. B. *Sovereign Wealth Funds: Legitimacy, Governance and Legal Power*. Princeton University Press: Princeton a Oxford.

2.1. Santiagské principy⁵⁷

Celkem existuje 24 obecných principů pro státní investiční fondy. Signatářské státy, které dokument podepsaly v roce 2008 dobrovolně implementují principy dle svých státních zákonů, požadavků a povinností. Pro tuto diplomovou práci je důležité se seznámit s těmito principy, protože udávají základ pro dobře nastavený státní investiční fond.

Princip č. 1 se týká právního rámce fondů, který by měl být nastaven tak, aby podporoval fungování a dosažení stanovených cílů fondu. Zároveň by tento rámec měl zajistit právní solidnost fondů a jejich transakcí. Tato struktura a právní základ fondů by měla být dostupná pro veřejnost. Zároveň by měl být zveřejněn i účel politiky fondů, který by měl být jasně definován – tohoto se týká princip č. 2.

Princip č. 3 se zabývá důsledky na makroekonomiku – pokud má fond takovýto vliv, měly by jeho činnosti být úzce koordinovány s domácími fiskálními a měnovými orgány, aby byla celková makroekonomická politika státu konzistentní.

Princip č. 4 je důležitý pro transparentnost fondů – aby toho bylo docíleno, je potřeba uveřejnit politiku, pravidla, postupy a ujednání týkající se financování fondů a dalších finančních transakcí. Zdroj financí, přístup vlády k financím a výdaje vlády z fondů by měly být také zveřejňovány. Princip č. 5 se také týká statistických údajů, které by měly být nahlášeny vlastníkovvi fondů (státu).

Princip č. 6 – je důležité nastavit takovou strukturu řízení fondu, aby byly účinně rozděleny role a odpovědnosti a aby byla ulehčena provozní nezávislost řízení fondů a dosaženo tak cílů fondu.

Princip č. 7 určuje, že vlastník (stát) má stanovit cíle, jmenovat členy řídicích orgánů a dohlížet nad činností fondů podle definovaných postupů. Princip č. 8 se věnuje právě těmto řídicím orgánům a říká, že by měly jednat v nejlepším zájmu fondů, mít jasný mandát a pravomoci k vykonávání své funkce. Toto řízení fondu by mělo být vykonáváno nezávisle (princip č. 9).

Podle principu č. 10 by mělo být jasně definováno, kdo je zodpovědný za jednotlivé činnosti a výsledky fondu, což by mělo být dohledatelné v předpisech, chartě nebo jiných základních dokumentech fondu.

2013. str. 5.

⁵⁷ INTERNATIONAL WORKING GROUP OF SOVEREIGN WEALTH FUNDS. *Sovereign Wealth Funds: Generally Accepted Principles and Practices „Santiago Principles“*. 2008. str. 7-10.

Princip č. 11 a č. 12 se týká včasného zpracování výročních zpráv a jejich souladem s národními účetními standardy. Zároveň by měly být i kontrolovány tak, aby nebyly v rozporu s mezinárodními nebo národními auditorskými standardy.

Princip č. 13 se zabývá profesními a etickými standardy, které by měly být jasně definovány a oznámeny vedení fondu a jeho zaměstnancům. Princip č. 14 – jednání s třetími stranami za účelem provozního řízení fondů by měla být založena na ekonomických a finančních důvodech a měla by se řídit jasnými pravidly a postupy.

Princip č. 15 souvisí s pobytem fondů v hostitelských zemích, kde by operace a činnosti fondu neměly být prováděny v rozporu s regulačními a informačními požadavky hostitelské země.

Princip č. 16 se opět zabývá transparentností vůči veřejnosti – podle tohoto principu by měl být zveřejněn rámec, cíle správy, a to jakým způsobem je správa nezávislá na vlastníkově. Podle principu č. 17 by měly být uveřejňovány i finanční informace týkající se fondu tak, aby demonstrovaly to, jakým finančním směrem se fond ubírá a aby přispěly ke stabilitě na mezinárodních finančních trzích a posílily důvěru v zemích přijímajících prostředky z těchto fondů.

Princip č. 18 se týká investiční politiky fondů. Ta by měla být jasná a konzistentní s jasně stanovenými cíli, jistou tolerancí rizika a investiční strategií, která je nastavena buď vlastníkem nebo řídicími orgány. Investiční politika by měla brát ohled na možné vystavení se finančním rizikům. Zároveň by se měla zabývat interními a externími manažery, jejich činnostmi, pravomocemi a jejich monitorováním. To, jak je investiční politika nastavena, by mělo být zveřejněno.

Princip č. 19 popisuje, jak by měla vypadat investiční politika fondu – měla by se zaměřit na maximalizaci finančních výnosů a upravit riziko v souladu s investiční politikou, která je založena na hospodářských a finančních základech. Pokud by investiční rozhodnutí byla ovlivňována jinými než ekonomickými okolnostmi, měla by být takováto situace zveřejněna. Management fondu by se měl řídit zásadami řádné správy aktiv. Princip č. 20 upozorňuje, že by fond neměl zneužívat své privilegované pozice při soutěži se soukromými subjekty.

Vlastnická práva akcionářů považují fondy podle principu č. 21 za základní prvek hodnoty jejich investic do vlastního kapitálu. V případě, že se fond rozhodne uplatnit svá vlastnická práva, měl by tak učinit v souladu se svojí investiční politikou a zároveň chránit finanční hodnotu svých investic.

Podle principu č. 22 by státní investiční fondy měly mít strukturu pro identifikaci a vyhodnocování rizik. Takovýto rámec by měl zahrnovat informační systémy, včasné podávání zpráv, které umožňují sledovat různá rizika a další mechanismy, které napomohou řízení fondu. Přístup, jakým jsou snižována rizika, by měl být zveřejněn. To, jak vysoká je investiční výkonnost fondu by se mělo vyměřovat podle jasně definovaných zásad (princip č. 23).

Poslední princip – princip č. 24 – se týká dohledu nad pravidelnou implementací těchto principů.

3. Hospodářství, politika, instituce a státní investiční fondy ve vybraných zemích

V první řadě v této kapitole uvedu dva pozitivní případy, kterým se podařilo vyhnout se prokletí přírodními zdroji – Botswanu a Norské království. Tyto státy, i přesto, že jsou tak odlišné (jak po geografické, tak ale také ekonomické, kulturní a sociální stránce), dokázaly nastavit svoji ekonomiku a využívání nerostných surovin, tak, aby se dokázaly vyhnout prokletí přírodních zdrojů. Státní investiční fondy jim přinejmenším napomohly k těmto úspěchům, protože díky jejich nastavení dokáží odvrátit negativní dopady bohatství spojené s nerostnými surovinami. Zatímco Norsko a Botswana jsou úspěšné případy, Venezuela je pravým opakem. I přesto, že Venezuela má státní investiční fond, jeho nastavení a zneužívání vedlo k tomu, že nakonec nebyl ku prospěchu. Špatná současná ekonomická situace ve Venezuele není zapříčiněna pouze nerostnými surovinami, ale také předešlým vedením státu, a to už od přelomu 19. a 20. století a politickou situací, ovšem venezuelské zásoby ropy daly politikům „carte blanche“, díky které se nakonec ocitli v současné situaci, kdy Venezuela zažívá nevídanou hyperinflaci a celkově je země v úpadku.

3.1. Botswana

Po získání své nezávislosti na Velké Británii v roce 1966 byla Botswana jednou z nejhudších a nejméně rozvinutých zemí na světě – roční příjmy na obyvatele, délka života, infrastruktura i závislost na mezinárodní vývojové pomoci řadily Botswanu na nejnižší stupně žebříčku. Ovšem během následujících desetiletí se Botswaně podařilo několikanásobně překonat ostatní rozvojové země, které v té době také získali nezávislost. Jak po ekonomické, tak i po sociální stránce se Botswaně podařilo dostat se na úroveň zemí se středním příjmem jako je Chile nebo Argentina.⁵⁸ Mezi 70. a 80. lety to byla dokonce země s nejrychlejším růstem vývoje v Africe (nutno dodat, že ještě okolo 70. let byla Botswana velmi závislá na mezinárodní pomoci).⁵⁹ Samozřejmě stejně jako jiné země má i Botswana své potíže – vysokou nezaměstnanost (18,2 %, 2019)⁶⁰, široké rozpětí sociálních nůžek (dle Giniho indexu se Botswana pohybuje okolo 53, 2015)⁶¹ a v důsledku toho je v zemi silná míra urbanizace a vyliďňování venkova. Dalším problémem je vysoké množství obyvatel nakažených virem AIDS – v této dvoumilionové zemi je přibližně 370 000 obyvatel nakažených tímto virem (ovšem číslo nově nakažených v posledních letech ubývá).⁶² Řada kritiků vytýká Botswaně, že i přes to, jak velký podíl nese těžba drahých kovů a minerálů na HDP, tak pouze 4 % zaměstnaných je právě v těžebním průmyslu⁶³. Botswana má problém s diverzifikací – zemědělství pokleslo od 60. let ze 40 % na 3 % HDP, průmyslová výroba se pohybuje okolo 5 %. Jediný sektor, který se rozšířil, je sektor služeb – okolo 50 % HDP⁶⁴ (Přes kritiku diverzifikace, i ve vyvinutých Západních zemích je sektor služeb převažující. Samozřejmě těžební průmysl bude mít v Botswaně velký podíl na HDP – stejně tak jako

---

⁵⁸ LEWIN, Michael. *Botswana's Success: Good Governance, Good Policies, and Good Luck*. In: CHUHAN-POLE, Punam, ANGWAFO, Manka et al. *Yes Africa Can: Success Stories From a Dynamic Continent*. The International Bank of Reconstruction and Development/The World Bank: Washington D.C. 2011. str. 81.

⁵⁹ Ibid. str. 81.

⁶⁰ TRADING ECONOMICS. *Botswana Unemployment Rate*. [online]. 2020. [cit. 12.3.2020]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/botswana/unemployment-rate>.

⁶¹ TRADING ECONOMICS. *Botswana – GINI Index*. [online]. 2020. [cit. 12.3.2020]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/botswana/gini-index-wb-data.html>.

⁶² UNAIDS. *Botswana: Data*. [online]. 2020. [cit. 12.3.2020]. Dostupné z: <https://www.unaids.org/en/regionscountries/countries/botswana>

⁶³ IIMI, Atsushi. *Did Botswana Escape from the Resource Curse?* IMF Working Paper. 2006. str. 7.

⁶⁴ HILLBORN, Ellen. *Botswana: Caught in a natural resource trap*. In: BADÍA-MIRÓ, Marc, PINILLA, Vincente, WILLEBALD, Henry. *Natural Resources as Curse or Blessing: Learning from History*. Routledge: Londýn a New York. 2018. str. 78.

v jiných státech s nerostnými surovinami – Botswana by prohloupila, kdyby této výhody nevyužila. Nízký podíl sekundárního sektoru je znepokojivý). Zároveň i nevýhodné geografické umístění Botswany, bez přístupu k moři je některými autory označováno jako negativum.⁶⁵ I přes tyto negativní předpoklady je ovšem Botswana pozitivním příkladem pro další rozvojové země. Tato vnitrozemská prezidentská republika s nízkou hustotou osídlení by ovšem nebyla schopna dosáhnout takových výsledků bez svých zásob diamantů.

Pro řadu rozvojových států nese objevení zásob nerostných surovin nakonec negativní důsledky. Jak bylo zmíněno dříve, vysoké výnosy vedou mezi jinými důsledky k zneužívání financí k dosažení politických cílů, náchylnosti na výkyvy cen suroviny a korupci jak politiků, tak také institucí. Ovšem Botswana se dokázala těmto negativním projevům vyhnout, a to i přes to, že těžba diamantů a dalších nerostných surovin (měď, nikl, uhličitán sodný, uhlí a zlato) tvoří přibližně třetinu HDP (34,7 %, 2019).⁶⁶

3.1.1. Diamanty v Botswaně

Průzkumné práce společnosti De Beers probíhaly již od poloviny 50. let 20. století. Tato původně jihoafrická společnost (dnes již mezinárodní), orientovaná na těžbu drahých kamenů, vytvořila společně s botswanskou vládou novou těžební společnost, která se soustředí na těžbu drahokamů v Botswaně – Debswana. Jak společnost De Beers, tak botswanská vláda mají v této společnosti 50 % podíl a jsou si tak rovnocennými partnery. V současnosti operuje tato společnost ve čtyřech diamantových dolech v Botswaně (doly Damtshaa, Jwaneng, Latlhakane, Orapa).⁶⁷

Fakt, že byly v Botswaně objeveny naleziště diamantů, se zjistilo už před vyhlášením nezávislosti, ale bylo zveřejněno až v roce 1967. Těžba těchto minerálů

---

⁶⁵ IIMI, Atsushi. *Did Botswana Escape from the Resource Curse?* IMF Working Paper. 2006. str. 8.

⁶⁶ SAWE, Benjamin Elisha. *What Are The Biggest Industries In Botswana?* WorldAtlas. [online]. 2019. [cit. 12.3.2020]. Dostupné z: <https://www.worldatlas.com/articles/what-are-the-biggest-industries-in-botswana.html>.

⁶⁷ DEBSWANA. *Debswana Diamond Company*. [online]. 2020. [cit. 18.3.2020]. Dostupné z: <http://www.debswana.com>.

začala v roce 1971 a rozšířila se v roce 1979. Hodnota botswanského exportu diamantů výrazně narostla – v roce 1976 se pohybovala okolo 43 milionů dolarů, zatímco v 90. letech okolo 1400 milionů dolarů.⁶⁸

Diamanty jsou se tak podílejí ze 70-80 % na vládních příjmech.⁶⁹ Botswanská vláda je tak velmi závislá na této nerostné surovině. Zároveň je ovšem fiskálně zodpovědná. Tyto výnosy se investují na zlepšení infrastruktury – silnic, dálnic, železnic, leteckých společností; telekomunikací, vzdělání a zdravotního systému. Právě díky těžbě diamantů se Botswaně podařilo osvobodit se od finanční pomoci pro rozvojové země a „postavit se na vlastní nohy“. Zároveň těžba diamantů a její výnosy dokázaly vytvořit velmi stabilní botswanskou měnu – Pula – které se přezdívá „švýcarský frank Afriky“. Už na počátku 70. let se botswanské vládě dařilo mít, i přes rozsáhlé investování do již zmíněné infrastruktury, vzdělání a zdravotního systému, přebytkový rozpočet.⁷⁰

Těžební proces je řízen na základě aktu o dolech a minerálech (Mines and Minerals Act). Tento dokument podporuje transparentní nakládání s výnosy z těžby botswanských minerálů, které podporuje místní kmeny a zároveň ani nezapomíná na životní prostředí. Stát rozděluje a nakládá s výnosy z těžby na základě indexu udržitelného rozpočtu (Sustainable Budget Index, SBI). Díky tomuto indexu jsou výnosy alokovány tak, aby byla rozšiřována produktivní základna hospodářství – právě proto jdou finanční prostředky získané z extrakce diamantů do rozvoje vzdělání a zdravotnictví. Zároveň má Botswana několik fondů – kromě státního investičního fondu, kterým se diplomová práce bude zabývat později – mají i Národní rozvojový fond (National Development Fund, NDP). Tento fond rozhoduje o tom, na co půjdou finance země a jaké projekty budou financovány přednostně a na základě těchto rozhodnutí vytvoří pětiletý plán, který upraví exekutiva a je schválen legislativou.⁷¹

---

⁶⁸ GOOD, Keneth. *Diamonds, Dispossession & Democracy in Botswana*. African Issues. Jacana Media: Auckland Park, SA. 2008. str. 9.

⁶⁹ BOTCHWAY, Francis N. *Natural Resource Investment And Africa's Development: New Horizons in Environmental and Energy Law*. Edward Elgar: Northampton, MA. 2011. str. 35.

⁷⁰ GOOD, Keneth. *Diamonds, Dispossession & Democracy in Botswana*. *Diamonds, Dispossession & Democracy In Botswana*. African Issues. Jacana Media: Auckland Park, SA. 2008. str. 10.

⁷¹ BOTCHWAY, Francis N. *Natural Resource Investment And Africa's Development: New Horizons in Environmental and Energy Law*. Edward Elgar: Northampton, MA. 2011. str. 35-36.

3.1.2. Fond Pula

Tento státní investiční fond byl založen v roce 1994 a byl pojmenován jak po botswanské měně, tak po setswanském slově pro déšť. Jeho hlavním cílem je nakládat s financemi tak, aby i budoucí generace mohly užívat zisků z těžby a exportu diamantů a dalších drahých kovů a minerálů. Devizové rezervy, které přesahují očekávané střednědobé potřeby, se převedou do fondu a investují se podle investičních pravidel.⁷² Alokace mezi akciemi a dluhopisy je realizována na základě analýzy historických dat a předpokladů, které by měly vést k vyšší návratnosti dlouhodobých investic, než by bylo možné u konvenčně spravovaných investic.⁷³ Je spravován Botswanskou bankou. Jeho zastupitelé byli spolutvůrci Santiagských principů a Fond si předsevzal, že tyto principy bude dodržovat. Hodnota tohoto fondu se od založení reálně zvýšila.⁷⁴

Pro fond existují ovšem i rizika – jedním takovým rizikem jsou problémy plynoucí ze změny míry úroků. Toto riziko je ovšem kompenzováno vysokou mírou návratnosti. Dalším problémem pro takto nastavený fond může být proměnlivost cen akcií. Pokud hodnota akcií klesá v důsledku změn akciových indexů, sníží se hodnota jednotlivých akcií a tím pádem i hodnota samotného fondu. Příkladem tohoto problému byl rok 2008, kdy v důsledku poklesu globálních cen akcií poklesla hodnota akcií fondu z 11,1 miliard P (2007) na 8,3 miliard P (2008).⁷⁵

Fond Pula slouží jako stabilizační fond.⁷⁶ Tedy takový fond, který pomáhá proti volatilitě cen komodit stanovením jasných pravidel pro ukládání části výnosů během období ekonomického růstu a vysokých cen dané komodity tak, aby vláda měla stabilní zdroj příjmů k dispozici (samozřejmě opět podle daných pravidel) během období poklesu ekonomiky a cen nerostných surovin. Tato stabilita je důležitá, neboť napomáhá prodloužit časový plán vlády na investice a vláda se nemusí obávat možných výkyvů hospodářství. Zároveň také může sloužit jako ochrana proti

---

⁷² BANK OF BOTSWANA. *Pula Fund*. [online]. 2020. [cit. 20.3.2020]. Dostupné z: <https://www.bankofbotswana.bw/content/pula-fund>.

⁷³ BANK OF BOTSWANA. *Annual Report*. 2008. str. 54.

⁷⁴ BANK OF BOTSWANA. *Pula Fund*. [online]. 2020. [cit. 20.3.2020]. Dostupné z: <https://www.bankofbotswana.bw/content/pula-fund>.

⁷⁵ BANK OF BOTSWANA. *Annual Report*. 2008. str. 55-56.

⁷⁶ BARBARY, Victoria, BORTOLOTTI, Bernardo. *Sovereign Wealth Funds and Political Risk: New Challenges in the Regulation of Foreign Investment*. In: DRABEK, Zdenek, MAVROIDIS, Petros C. *Regulations of Foreign Investment: Challenges to International Harmonization*. World Scientific Publishing: Singapur. 2013. str. 308.

řadě makroekonomických šoků, jako na příklad lokální bankovní krize nebo krize platební bilance na mezinárodní úrovni.⁷⁷

Struktura fondu se skládá ze dvou částí – první část je pod hlavičkou vlády – Investiční účet vláda (The Government Investment Account, GIA) a druhá část je pod dohledem Botswanské banky, což je část, která se týká rezerv cizích měn. Jak vláda, tak i banka mají pravidla pro vklady a výběry z účtu fondu. V případě vlády se tato rozhodnutí zakládají na SBI – pokud je například nastaven index na 0.8, nesmí být použito více jak 80 % příjmů, které nepocházejí z minerálních zdrojů, může být vynaloženo na opakující se vládní výdaje mimo zdravotnictví a školství. Po stanovení maximální výše neinvestičních výdajů se musí rozdělit zbývající příjmy mezi zdravotnictví, vzdělání a veřejné investice a fond Pula,⁷⁸ ovšem platí pravidlo z roku 2006, které omezuje maximální vládní výdaje na 40 % HDP, aby byly v souladu s plánovanými střednědobými vládními příjmy.⁷⁹ V případě části náležící Botswanské bance se devizové rezervy, které převyšují částku potřebnou pro každodenní zahraniční transakce, převádějí na bankovní část fondu.⁸⁰

Hlavními cíli fondu je zajistit bezpečnost devizových rezerv a zachovat jejich hodnotu. Zároveň také udržovat likviditu, aby mohly být finanční prostředky dostupné včas a za rozumné ceny a optimalizovat výnosy pomocí obezřetných investic a přijatelných úrovní rizika.⁸¹ Prvním pravidlem investiční strategie je, že rezervy jsou investovány pouze do měn, které jsou volně směnitelné.⁸² Dříve to byly hlavně čtyři největší měny – euro, americký dolar, britská libra a yen, ale nové směrnice z května 2019 zvýšily počet měn na 17. Vedoucí finančních trhů Botswanské banky Matthew Wright toto rozšíření odůvodnil: „Politika sladění našeho portfolia pouze s těmito čtyřmi měnami nezohlednila vývoj v globální ekonomice, zejména v těch ekonomikách

⁷⁷ DIXON, Adam D., MONK, Ashby H.B. *What Role for Sovereign Wealth Funds in Africa's Development?* Center for Global Development. Oil-to-cash Initiative Background Paper. Říjen 2011. str. 6.

⁷⁸ TIWARI, Siddharth, COTTARELLI, Carlo, et al. *Macroeconomic Policy Frameworks for Resource-Rich Developing Countries – Background Paper 1 – Supplement 1*. International Monetary Fund. 2012. str. 33-35.

⁷⁹ KOJO, Naoko C. *Diamonds Are Not Forever: Botswana Medium-term Fiscal Sustainability*. The World Bank. Policy Research Working Paper 5480. Listopad 2010. str. 8.

⁸⁰ TIWARI, Siddharth, COTTARELLI, Carlo, et al. *Macroeconomic Policy Frameworks for Resource-Rich Developing Countries – Background Paper 1 – Supplement 1*. International Monetary Fund. 2012. str. 33-35.

⁸¹ BANK OF BOTSWANA. *Reserve Management Guidelines*. [online]. 2020. [cit. 22.3.2020]. Dostupné z: <https://www.bankofbotswana.bw/content/reserve-management-guidelines>.

⁸² INGVEŠ, Stefan. *Guidelines for Foreign Exchange Reserve Management: Accompanying Document*. International Monetary Fund. 2003. str. 53-61.

mimo vyspělé země, což znamenalo, že nás mýjela celá řada příležitostí.⁸³ Alokace majetkových investic v různých zemích je určena váhou každé země v indexu MSCI (index akciového trhu sestávající ze souboru akcií ze všech vyspělých trhů). Fond také využívá externích manažerů, kteří mají na starosti část rezerv cizí měny. Toto slouží ke srovnání výkonosti mezi najatými externími manažery a vnitřním vedením ze strany Botswanské banky. Struktura alokace investic se skládá z 60 % dlouhodobých investic s pevnými výnosy a ze 40 % z akcií.⁸⁴

Na Trumanově tabulce (Truman Sovereign Wealth Fund Scoreboard), která hodnotí státní investiční fondy na základě čtyř kategorií – struktura fondu, vládnutí (governance), transparence a odpovědnost, a chování⁸⁵, se Botswana umístila na 25. místě s 56 body (celkový počet bodů – 100, celkový počet hodnocených státních investičních fondů - 49). Průměrné skóre fondů bylo 54.⁸⁶

3.1.3. Instituce v Botswaně

Řada odborníků se shoduje, silná ekonomická výkonnost Botswany je vnímána jako důsledek její účinné institucionální struktury. Zároveň úroveň botswanských institucí je vysoká, zvláště v porovnání s ostatními africkými státy. První z důvodů je předkoloniální systém kmenu Tswana, který omezoval moc vůdců a nutil je hledat veřejný konsenzus a jednat v zájmu hospodářství. Dalším faktorem je malá míra zásahů britských kolonizátorů, což mělo za následek nízké politické zapojení do dění v Botswaně, ale také postupné zavádění neformálních evropských institucí. Institucionální transformace z tradiční společnosti na moderní stát proběhla bez střetu koloniálních a místních institucí. Dalo by se rozlišovat mezi dvěma fázemi úrovně institucí v Botswaně – doba neformálních institucí během kolonializmu a doba

⁸³ MGUNI, Mbongeni. *Botswana to Invest Diamond Wealth More Widely*. Bloomberg. [online]. 21.5.2019. [cit. 21.3.2020]. Dostupné z: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-05-21/conservative-botswana-wealth-fund-broadens-its-horizons-a-little>

⁸⁴ INGVES, Stefan. *Guidelines for Foreign Exchange Reserve Management: Accompanying Document*. International Monetary Fund. 2003. str. 53-61.

⁸⁵ TRUMAN, Edwin M. *A Scoreboard for Sovereign Wealth Funds*. Conference on China's Exchange Rate Policy. 19.10.2007. str. 1.

⁸⁶ BAGNALL, Allie E. TRUMAN, Edwin M. *Progress on Sovereign Wealth Fund Transparency and Accountability: An Updated SWF Scoreboard*. Peterson Institute for International Economics. Policy Brief No. PB13-19. Srpen 2013. str. 5.

formálních institucí, které byly zavedeny těsně před a po získání nezávislosti. Pro neformální instituce bylo důležité, že tswanské instituce nebyly pozměněny; britský daňový systém podporoval hotovost a peníze jako platební metodu, pracovní trhy a angličtinu; probíhala urbanizace; tswanští lídři se snažili hájit ekonomické zájmy a podporovali vzdělání. Pro druhou fázi bylo klíčové, že botswanská politická elita měla dostatečné zkušenosti pro institucionální rozvoj. Zároveň byla mezi tswanskými obyvateli vnímána vysoká etnická homogenita a také pomohla zahraniční finanční podpora a dostupnost kvalifikované pracovní síly ve veřejných službách.⁸⁷

Úspěch botswanských institucí tak závisel na celé řadě předpokladů. Tato příznivá konstelace napomohla Botswaně vyhnout se teorii prokletí přírodními zdroji a minimálně v porovnání s ostatními africkými státy být velmi úspěšným státem jako po ekonomické stránce, tak po institucionální a politické.

3.1.4. Politická situace

Politická situace v Botswaně je stabilní. Svobodné volby probíhají každých pět let a nebyly zjištěny žádné zásahy do výsledku voleb. Mohlo by se zdát, že volby jsou manipulovány, protože od roku 1966 vyhrála vždy ta samá strana – Botswanská demokratická strana (Botswana Democratic Party, BDP). To je ovšem tím, že tato strana zastupuje tswanské obyvatelstvo, a také díky tomu, že je Botswana převážně homogenní a opoziční strany, jako jsou Botswanská národní fronta (Botswana National Front, BNF), Botswanská lidová strana (Botswana People's Party, BPP) a Botswanská Kongresová strana (Botswana Congress Party, BCP) nedokázaly dostatečně konkurovat BDP.⁸⁸ Poslední volby v roce 2019 vyhrála BDP s 51 % hlasů, a to i přes to, že

---

⁸⁷ SEIDLER, Valentin. *Why did Botswana end up with Good Institutions: The Role of Culture and Colonial Rule*. The Institute for Economic and Social History. Vienna University for Economics and Business. 2010. str. 28-29.

⁸⁸ COOK, Amelia, SARKIN, Jeremy. *Is Botswana the Miracle of Africa? Democracy, the Rule of Law, and Human Rights Versus Economic Development*. Transnational Law & Contemporary Problems Vol. 19. 2010. str. 460-461.

někteří experti očekávali, že BDP bude muset vkročit do koalice s nějakou opoziční stranou.⁸⁹

Velká kritika je směřována k prezidentskému systému. Botswanský prezident, je zároveň i lídrem BDP a má další široké pravomoci. Je hlavou státu, hlavou BDP, má vliv na byrokracii, ovládá armádu, policii, informace a vysílání a protikorupční agenturu. Zároveň má prezident vliv i na soudní moc. Dělbá moci v Botswaně je tak omezená.⁹⁰

Toto zní jako špatné předpoklady pro vedení státu, ovšem je nutné si uvědomit, že se na Botswanu musíme dívat v kontextu Afriky, a ne v kontextu evropských nebo obecně západních standardů. V porovnání s ostatními Africkými zeměmi je Botswana velmi svobodný a demokratický stát s nízkou mírou korupce a relativní svobodou slova. Botswana má dobré vztahy se svými sousedy a nebyla od své nezávislosti součástí žádného ozbrojeného konfliktu. Podle The Economist a jeho Demokratického indexu (Democracy Index), který hodnotí země na základě volebního procesu a pluralismu; funkčnosti vlády; politické účasti; politické kultury a občanských svobod na stupnici 0-10, se Botswana umístila na 28. místě, což jí řadí do kategorie „chybných demokracií“ (flawed democracies). Ovšem do této kategorie spadá i Česká republika, která je na 25. místě. Řada dalších jihoafrických států je mnohem níže než Botswana – Namibie a Zambie jsou těsně za sebou na 72. a 73. místě, Zimbabwe se řadí na 141. místě do kategorie autoritářských států, Mozambik je podle tohoto indexu označován jako hybridní režim na 109. místě. Nejbližší se k Botswaně přibližuje Jihoafrická republika na 37. místě. Regionálně je Botswana tak nejdemokratičtějším státem. Jediným africkým státem, který je v tomto indexu na lepší pozici, je Mauricius (18. místo). Nejhorší hodnocení získala Botswana u politické účasti.⁹¹

Vzhledem k tomu, že je africký kontinent a jeho vlády často spojovány s vysokou mírou korupce a klientelismu, se Botswana tomuto problému také vyhýbá. Podle Transparency International se umístila na 34. místě ze 180 hodnocených států, což ji činí nejméně zkorumpovanou africkou zemí – dokonce i Mauricius, který ji

---

⁸⁹ SABC DIGITAL NEWS. *BDP Wins Botswana Elections 2019 / Political Analyst Gideon Chitanga Weighs In*. YouTube. [online]. 25. 10. 2019. [cit. 23.3.2020]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=ZlgoYyRn7Cg>.

⁹⁰ GOOD, Keneth. *Diamonds, Dispossession & Democracy in Botswana. Diamonds, Dispossession & Democracy In Botswana*. African Issues. Jacana Media: Auckland Park, SA. 2008. str. 25-36.

⁹¹ THE ECONOMIST. *Democracy Index 2015. Democracy in age of anxiety*. 2015. str. 4-8.

překonal ve výše zmíněném indexu, je až na 56 místě. Pro další srovnání – Česká republika je až o deset míst za Botswanou na 44 místě.⁹²

3.2. Norsko

Když se podíváme na nejrůznější indexy vyhodnocující míru demokracie, spokojenosti nebo úrovně života, ale i velikosti státních investičních fondů a jejich transparentnosti, Norsko je vždy na nejvyšších příčkách, ne-li na prvním místě. Zároveň je také příkladem výjimky prokletí přírodními zdroji – po ekonomické i politické stránce je Norsko velmi stabilní zemí se silným sociálním systémem. Je to malá, otevřená ekonomika s relativně vysokou závislostí na nerostných surovinách.⁹³ Zároveň je jedním z největších exportérů ropy a zemního plynu na světě.

Norské království objevilo zásoby ropy v Severním moři v 60. letech. Předtím ovšem nebylo nijak bohatou zemí. V hrubém domácím produktu na hlavu zaostávalo za svými sousedy – Švédskem a Dánskem. Po objevení ropy a v následujících čtyřech dekádách Norsko nejenom dohnalo sousedící státy, ale několikanásobně je překonalo.⁹⁴ Před objevením ropy (a následovně i zemního plynu) dosahovalo Norsko 90 % HDP na hlavu standardu Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, ovšem během 40 let se norské HDP na hlavu vyšplhalo až na 150 % standardu OECD.⁹⁵ Navíc od 80. let narostla přidaná hodnota z 0 na 20 procent HDP díky ropnému průmyslu.⁹⁶

Norové byli tradičně námořníci nebo stavitelé lodí – dokonce v 80. letech 20. století měli třetí největší komerční lodní flotilu na světě. Po stránce obchodovatelnosti si nevedli moc dobře – většina zboží, které bylo Norsko schopno

---

⁹² TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Corruption Perception Index 2019*. [online]. 2020. [cit. 23.3.2020]. Dostupné z: <https://www.transparency.org/cpi2019>

⁹³ HAVRO, Gøril, SANTISO, Javier. *To Benefit from Plenty: Lessons from Chile and Norway*. OECD Development Centre. Policy Brief No. 37. 2008. str. 12.

⁹⁴ LARSEN, Erling Røed. *Are rich countries immune to the resource curse? Evidence from Norway's management of its oil riches*. Resources Policy. 2004. str. 77.

⁹⁵ HAVRO, Gøril, SANTISO, Javier. *To Benefit from Plenty: Lessons from Chile and Norway*. OECD Development Centre. Policy Brief No. 37. 2008. str. 12.

⁹⁶ CAPPELEN, Ådne, MJØSET, Lars. *Can Norway be a Role Model for Natural Resource Abundant Countries?* In: FOSU, Augustin K. *Development Success: Historical Accounts from more advanced Countries*. Oxford University Press: Oxford. 2013. str. 54.

exportovat, se týkala právě lodního průmyslu, ale jinak neměli nic moc jiného co nabídnout okolním státům. V zemědělství se spoléhali převážně sami na sebe – dokázali si vypěstovat tak akorát pro uživení své vlastní populace a nemohli konkurovat zemím jako je například Německo, Velká Británie nebo Francie ve vývozu zemědělských produktů už jen kvůli geografické poloze a s tím spojenými tvrdými a zemědělství nepřejíci podnebními podmínkami. Na počátku 20. století, těsně po získání úplné nezávislosti na Švédsku v roce 1905, díky novým pokrokům v chemickém a elektrotechnickém inženýrství, byly v Norsku postaveny vodní elektrárny, které využívaly energie z četných norských vodopádů a zároveň byly v okolí těchto elektráren v odlehlých oblastech stavěny továrny na výrobu umělého hnojiva, hliníku a zinku. Tyto továrny byly ale často vlastněny zahraničními investory.⁹⁷

Během meziválečného období, tak jako v řadě jiných států, se v Norsku projevovaly sociální nepokoje mezi odbory a zaměstnavateli. Tyto neshody byly vyřešeny v roce 1930 a to hlavně díky tomu, že Norsko dokázalo využít výnosů z vodních elektráren a modernizaci ekonomiky, která se z hospodářské krize zotavila v roce 1934.⁹⁸ Po celou tuto dobu si Norsko dokázalo, i přes různé zásahy zahraničních investorů, udržet kontrolu nad nerostnými surovinami, které byly životně důležité pro ekonomický vývoj země. Když byla v 60. letech objevena ropa, nemělo Norsko potřebné dovednosti a technologie pro rozvoj ropného průmyslu, a tak opět – minimálně ze začátku – muselo přenechat rozjezd tohoto průmyslu investorům z ciziny.⁹⁹ V roce 1973 ovšem byla založena státní Statoil ropná společnost, která má na starosti extrakci ropy nejenom v Norsku ale v současnosti v 35 dalších zemích.¹⁰⁰

Od 80. let 20. století tak jedna třetina norského exportu pochází právě z ropného průmyslu a v 90. letech produkce ropy narostla až na více než 3 miliony barelů ropy

---

⁹⁷ CAPPELEN, Ådne, MJØSET, Lars. *Can Norway be a Role Model for Natural Resource Abundant Countries?* In: FOSU, Augustin K. *Development Success: Historical Accounts from more advanced Countries*. Oxford University Press: Oxford. 2013. str. 50-53.

⁹⁸ BUDIL, Ivo T. *Dějiny Skandinávie*. Triton a Metropolitan University Prague Press: Praha. 2017. 373-374.

⁹⁹ CAPPELEN, Ådne, MJØSET, Lars. *Can Norway be a Role Model for Natural Resource Abundant Countries?* In: FOSU, Augustin K. *Development Success: Historical Accounts from more advanced Countries*. Oxford University Press: Oxford. 2013. str. 53.

¹⁰⁰ EQUINOR. *What we do*. [online]. 2020. [cit. 25.3.2020]. Dostupné z: <https://www.equinor.com/en/what-we-do.html>

denně. Ovšem po roce 2000 se sice snížila produkce ropy, ale narostlo množství vytěženého zemního plynu.¹⁰¹

Norsko si vytvořilo jakýsi rámec zásad, podle kterého se při managementu nerostných surovin drží. (1) Koncentrace aktiv ve státním vlastnictví. Všechny nerostné suroviny jsou ve vlastnictví státu a ten může poskytnout dočasné povolení pro soukromé firmy pro těžbu těchto surovin. (2) Vytváření a udržování maximálně volných trhů, minimalizace překážek ve všech odvětvích, s výjimkou zemědělství (rybolovu). Po druhé světové válce se Norsko soustředilo na diverzifikaci hospodářství (předtím měl hlavní podíl na HDP převážně rybolov, dřevozpracovatelský průmysl a výnosy z četných vodních elektráren). (3) Progresivní zdanění a vyšší daně z příjmu právnických osob jako mechanismus přerozdělování příjmů, snížení nerovnosti a budování sociálního státu. Norsko je známé svými vysokými daněmi (například daně pro korporace se pohybují okolo 27 %, ale společnosti, které pracují v ropném průmyslu (ale také se zemním plynem) jsou daněny 78 %). (4) Zachování a rozvoj transparentních veřejných institucí, vysoká úroveň kontroly veřejného sektoru. (5) Zřízení státního investičního fondu zřízeného za použití zvláštních příjmů z vývozu zdrojů na podporu sociálních funkcí státu.¹⁰²

V současné době má tato přibližně pětimilionová země HDP na hlavu okolo 76,000 dolarů, inflace se pohybuje okolo 2 %.¹⁰³ Zemědělství přispívá k HDP přibližně 2 %, průmysl 34 % a služby okolo 60 %.¹⁰⁴ Nezaměstnanost se v Norsku pohybuje okolo 4 %, z toho jsou 9 % mladí lidé mezi 15-24 let.¹⁰⁵ Korupce v Norsku je jedna

---

¹⁰¹ CAPPELEN, Ådne, MJØSET, Lars. *Can Norway be a Role Model for Natural Resource Abundant Countries?* In: FOSU, Augustin K. *Development Success: Historical Accounts from more advanced Countries*. Oxford University Press: Oxford. 2013. str. 54.

¹⁰² MOVACHAN, Andrey. *Norway: History Repeating*. In: GRIGORYEV, Vladimir. MOVACHAN, Andrey. ZOTIN, Alexander. *Managing the Resource Curse: Strategies of Oil-Dependent Economies in the Modern Era*. Carnegie Endowment for International Peace. 2017. str. 102-104.

¹⁰³ INTERNATIONAL MONETARY FUND. *Report for Selected Countries and Subjects*. [online]. 2020. [cit. 25.3.2020]. Dostupné z: https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=36&pr.y=21&sy=2016&ey=2021&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=142&s=NGDP_RPCH%2CNGDPD%2CPPPGDP%2CNGDPDPC%2CPPPPC%2CPCIPCH&grp=0&a=

¹⁰⁴ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY. *Europe: Norway*. [online]. 2020. [cit. 25.3.2020]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/no.html>

¹⁰⁵ EUROSTAT. *Unemployment by sex and age – monthly average*. [online]. 2020. [cit. 25.3.2020]. Dostupné z: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

z nejnižších na světě – podle hodnocení Transparency International se toto severské království umístilo na sedmém místě ze 180 hodnocených zemí.¹⁰⁶

V Norsku probíhají pravidelné demokratické volby. V letech 2013 a 2017 proběhly parlamentní volby, ve kterých získala křesla i pravicová populistická strana Pokroková strana (Progress Party, Fremskrittspartiet, FrP). V roce 2013 se dokonce dostala do koalice s Konzervativní stranou (Conservative Party, Høyre, H). V současné době Pokroková strana zůstává v opozici, ale má své voliče u přibližně 15 % obyvatelstva. Vzestup této strany v Norsku, stejně tak jiných populistických stran (především pravicových) v Evropě v posledních několika letech, ukazuje vyšší míru rasismu a nenávisti vůči muslimskému obyvatelstvu a obecně imigrantům.¹⁰⁷ I tak ovšem Norové spadají mezi jedny nejméně rasistické státy v Evropě¹⁰⁸ – což ovšem spíše poukazuje na špatnou situaci v Evropě.

3.2.1. Vládní penzijní fond

Vládní penzijní fond (Government Pension Fund – Global, Statens pensjonsfond – Utland) byl založen v roce 1990 norským parlamentem (Storting). Běžně se nazývá Ropný fond (Oil Fund, Oljefondet). I když by se tak dalo ze jména fondu usoudit, není to penzijní fond v tom smyslu, že by měl jasně dané příjemce, řídit by se zásadou svěřenecké povinnosti a měl by definovaný časový horizont, během něhož by musel splnit své závazky. Spíše je to vkladový účet pro Norskou banku, jehož majetek je spravován skrz Norges Bank Investment Management (NBIM), kteří jsou zodpovědní guvernérovi Norské banky a v konečném důsledku také ministři financí. NBIM tak také podléhá politice ministerstva včetně pravidel pro alokaci majetku fondu. Výnosy

---

¹⁰⁶ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Corruption Perception Index 2019*. [online]. 2020. [cit. 25.3.2020]. Dostupné z: <https://www.transparency.org/cpi2019>

¹⁰⁷ MOORE, Kathrine Jebsen. *Does Norway have a far-right problem?* [online]. 23.9.2019. [cit. 25.3.2020]. Dostupné z: <https://www.spectator.co.uk/article/does-norway-have-a-far-right-problem->

¹⁰⁸ GYE, Hugo. *Map shows world's „most racist“ countries (and the answers may surprise you)*. MailOnline. [online]. 05.02.2016. [cit. 25.3.2020]. Dostupné z: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2325502/Map-shows-worlds-racist-countries-answers-surprise-you.html>

z financí vložených do fondu měli sloužit jako prostředek pro disciplinovanost rozpočtového plánování.¹⁰⁹

Fond byl založen ze dvou důvodů – prvním důvodem byly obavy z potencionálních nákladů díky dlouhodobému bohatství nerostných zdrojů a dopadu na ekonomiku (nerostné bohatství by mohlo znehodnotit zemědělství a průmysl). Dalším důvodem pro založení fondu byla nutnost spravovat krátkodobé náklady kolísajících příjmů a tím dosáhnout jisté míry makroekonomické stability, což bylo pro Norsko v té době problémem díky trvalému nárůstu veřejných výdajů. Zároveň byla zavedena dvě zásadní pravidla pro řízení fondu – (1) pomyslný dlouhodobý podíl na bohatství zdrojů byl stanoven tak, aby omezil závislost vlády na příjmech z plynu a ropy a (2) alokace výnosů z těžby do fondu byla stanovena na meziročním přebytku rozpočtu, aby byl kladen důraz na proces vytváření rozpočtu. Tyto pravidla a fond samotný slouží k dodržování transparentnosti využívání výnosů z těžby ropy a zemního plynu.¹¹⁰

Vzhledem k tomu že až do roku 1995 byly rozpočty norské vlády bez přebytku, byl první vklad uskutečněn až v roce 1996. Od té doby ovšem rapidně narostl počet rezervních financí ve fondu.¹¹¹ V dnešní době je tento státní investiční fond nejbohatším takovým fondem na světě s 1,186,670,000,000 dolarů¹¹² a vlastní okolo 1,4 % světových akcií, vlastní velký počet dluhopisů jak soukromých, tak státních a vlastní majetek v Evropě, USA a Asii.¹¹³ Norsko po dobu dvaceti let nevybralo ani jednou z fondu finance. Až v roce 2016 vybralo ministerstvo financí poprvé finance z Vládního penzijního fondu. Tento výběr peněz z fondu reflektoval pokles cen ropy o 70 % v roce 2014 a norská vláda tak byla nucena zvyšovat svoje roční výdaje. Fiskální pravidlo učené norským parlamentem určuje, že vláda může použít výnosy fondu upravené o inflaci, což odpovídá 3-4 procentům.¹¹⁴

---

¹⁰⁹ CLARK, Gordon L., DIXON, Adam D., MONK, Ashby H. B. *Sovereign Wealth Funds: Legitimacy, Governance and Legal Power*. Princeton University Press: Princeton a Oxford. 2013. str. 67-69.

¹¹⁰ Ibid. str. 72-74.

¹¹¹ Ibid. str. 74.

¹¹² SWFI. *Norges Bank Investment Management (Norway GPF)*. [online]. 2020. [cit. 27.3.2020]. Dostupné z: <https://www.swfinstitute.org/profile/598cdaa60124e9fd2d05b9af>

¹¹³ GHADERI, Hanna, HØGSETH, Martin Hagh, HOVLAND, Kjetil Malkenes. *Milepæl: Oljefondet passerer 10.000 milliarder kroner*. E24. [online]. 25.10.2019. [cit. 25.3.2020]. Dostupné z: <https://e24.no/boers-og-finans/i/BRnA6v/milepael-oljefondet-passerer-10000-milliarder-kroner>

¹¹⁴ SOLSVIK, Terje, CHOPRA, Toby. *Norway says made first withdrawal from oil fund in January*. Reuters. [online]. 03.03.2016. [cit. 27.3.2020]. Dostupné z:

Norský Vládní penzijní fond je výjimečný nejen svou velikostí, ale i tím, na jaké pozici se nachází v nejrůznějších indexech a tabulkách týkajících se transparentnosti a etičnosti. Na Trumanově žebříčku se Vládní penzijní fond umístil jako první se skórem 98.¹¹⁵

3.3. Venezuela

Pro vysvětlení současné situace ve Venezuele, a proč ji nakonec dohnalo prokletí přírodními zdroji, když byla relativně nedávno označovaná také jako výjimka, je důležité se podívat na to, jaké byly dány základy pro těžbu ropy a zacházení s výnosy z tohoto odvětví.

Venezuela získala samostatnost po válce o nezávislost (1810-1823) a následovně odloučením od Velké Kolumbie v roce 1830. Zbytek 19. století byl nadále plný neklidu, a tak nebyl dostatečný čas na budování institucí a státu. Těžbou ropy se začal tento stát zabývat až na počátku 20. století, kdy řada zahraničních investorů přešla do Venezuely jako reakci na méně výhodné podmínky těžby v Rusku a Mexiku. V této době byla Venezuela malým, nerozvinutým státem s pouze necelými 2,5 miliony obyvatel, kteří byli převážně vesnického charakteru. 2 miliony těchto obyvatel pracovaly na zemědělských velkostatech (latifundiích). Jediný, kdo budoval alespoň nějakou infrastrukturu, byli právě zahraniční investoři a ropné společnosti. V roce 1908 byl Cipriano Castro, do té doby prezident Venezuely, svržen svým poručíkem Juanem Vincentem Gómezem. Ten vnímal ropu nejen jako možný zisk kapitálu pro stát, ale také pro sebe samotného. Těžba ropy se tak rozjela na plné obrátky v roce 1920. Gómez ve snaze „vytěžit“ z ropy co nejvíce peněz, začal nastavovat zákony tak, aby byly co nejmírnější a nejpříznivější pro ropné společnosti – v roce 1922 byl vydán zákon, který mimo jiné určil, že pouze stát může přímo vyjednávat se zahraničními společnostmi. Práva soukromníků, pokud se týkala těžby ropy, tak byla odsunuta „na druhou kolej“. Tento zákon, který byl ve výsledku napsán třemi americkými ropnými společnostmi, nastavil pro zahraniční společnosti nízké daně, osvobodil je od dovozního cla a uděloval

---

<https://www.reuters.com/article/us-norway-swf/norway-says-made-first-withdrawal-from-oil-fund-in-january-idUSKCN0W52JR>

¹¹⁵ BAGNALL, Allie E. TRUMAN, Edwin M. *Progress on Sovereign Wealth Fund Transparency and Accountability: An Updated SWF Scoreboard*. Peterson Institute for International Economics. Policy Brief No. PB13-19. srpen 2013. str. 5.

další výhody. Gómez také díky takovýmto zákonům dokázal shromažďovat moc v exekutivě a vybudovat tak silný prezidentský systém s jemu věrnou byrokracií a klientelismem. Sám vybíral guvernéry jednotlivých distriktů, soudce a členy městských rad.¹¹⁶ Díky takovýmto praktikám byly vybudovány základy pro budoucí neúspěch Venezuely, který ovšem nastal až téměř o sto let později.

Už během krátké doby se Venezuela stala závislou na petrodolarech. Mezi lety 1920 a 1925 vzrostl podíl ropy na exportu z necelých 2 % na 41 % a v roce 1935 se tento obnos zvýšil na více než 90 %. Tento náhlý obrat směrem k ropnému průmyslu měl těžké dopady na zemědělství. Zároveň také narostla městská střední třída závislá na ziscích z těžby ropy.¹¹⁷ Vzhledem k tomu, že i přes zisky z ropy docházelo k deficitům v rozpočtu, musela venezuelská vláda hledat další možnosti státních příjmů. Vzhledem k tomu, že zemědělství bylo na pokraji svých sil a uvalit vyšší daně na politicky vlivnou silnou střední třídu bylo nepopulární, byla venezuelská vláda nucena obrátit se s vyšším zdaněním na zahraniční ropné společnosti, což učinila Hydrokarbonovým zákonem z roku 1943 (Hydrocarbon Law, 1943).¹¹⁸

V 70. letech zažila Venezuela období boomu díky ropným krizím. Za každý barel prodaný v zahraničí v roce 1975 získala venezuelská vláda 9,68 dolarů (toto byl silný nárůst oproti dřívější ceně 1,65 dolarů za barel v roce 1972). Tyto vysoké zisky z prodeje ropy umožnily prezidentovi Carlosi Andresovi Perezovi začít budovat megaprojekt „Velká Venezuela“, za který si Venezuela zasloužila přezdívku Saúdská Venezuela. Tento plán zahrnoval rozšíření státního zapojení na trhu práce vytvářením míst a zvyšováním mezd. Zároveň se také pokoušel diverzifikovat export vládními zásahy do neropného sektoru. Většina nových pracovních míst byla vytvořena ve veřejném sektoru a finančním sektoru, což znamenalo, že se venezuelská vláda musela začít čím dál tím více spoléhat na petrodolary, aby mohla zaplatit platy těmto novým pracovníkům. Díky takovéto politice byla Venezuela extrémně náchylná na jakýkoliv výkyv cen ropy, což začala od roku 1979 pociťovat. Největší propad ovšem zaznamenaly 18. února 1983, kdy se venezuelská měna bolívar dramaticky propadla, což bylo způsobeno rostoucím zahraničním dluhem a klesající cenou ropy. I konec

---

¹¹⁶ KARL, Terry Lynn. *The Paradox of Plenty: Oil Booms and Petro-States*. University of California Press, Ltd: Londýn. 1997. str. 71-79.

¹¹⁷ Ibid. str. 80-83.

¹¹⁸ Ibid. str. 87.

80. let nebyl pro Venezuelu lepším. Znovuzvolení prezidenta Pereze vyvolala krvavé nepokoje a centrální bance docházely zahraniční rezervy.¹¹⁹

Tato nepříznivá politická i ekonomická situace vedla ke zvolení Huga Chaveze v roce 1998 a k jím iniciované změně ústavy, což vedlo k zavedení řady autoritářských zákonů. Zároveň začal plundrovat jakékoliv zásoby jak ropy samotné, tak i jakýkoliv finančních zásob pocházejících z této nerostné suroviny. I když tyto Chavezovy reformy a změny sice ze začátku vypadaly, že mají úspěch, ukázalo se (opět), že spoléhání na petrodolary je neudržitelné. Na začátku 10. let 21. století (ještě před propadem cen ropy v roce 2014) byl rozpočtový deficit venezuelské vlády 10 % HDP a inflace se pohybovala okolo 50 %. Pozdější propad cen ropy měl na Venezuelu katastrofální dopad. HDP této latinskoamerické země kleslo v roce 2014 o 3,9 %, v roce 2015 o 5,7 % a v roce 2016 o 8 %. Téměř polovina domácností se ocitla v chudobě a venezuelští občané začali pociťovat dopady vysoké inflace (v této době se pohybovala okolo 275 %). Venezuela se tak potýká se zásobovací krizí, kdy v zemi chybí zásadní potraviny, léky a hygienické potřeby.¹²⁰

Důvody pro současný stav Venezuely tak vyplývají z počátečních hrubých chyb na začátku těžby ropy. Nezodpovědný přístup, ovlivněný touhou po moci a zisku Juana Vincenta Gómeze, nedal Venezuele moc prostoru pro budoucí rozvoj. Zároveň nedostatečná diverzifikace hospodářství dostala tuto latinskoamerickou zemi do začarovaného kruhu. Terry Lynn Karl uvádí, že nejprve ropa zpomalila rozvoj státní identity (byla ohrožena schopnost státu institucionalizovat autoritu nebo rozlišit kontrolu zřízením funkčně odlišných veřejných institucí), poté zhoršila již tak vysokou míru centralizace moci v exekutivě. Dále pak byla rozšířena jurisdikce státu za hranice soukromého sektoru, čímž se vytvořila trvalá dominance veřejného sektoru, a vše bylo završeno institucemi, které díky ropě vytvářely takové podmínky pro státní orgány a soukromé občany, aby nadále byli závislí na výnosech z těžby tohoto fosilního paliva.¹²¹

---

¹¹⁹ ZOTIN, Alexander. *Venezuela: Oil Plus Socialism*. In: GRIGORYEV, Vladimir. MOVCHAN, Andrey. ZOTIN, Alexander. *Managing the Resource Curse: Strategies of Oil-Dependent Economies in the Modern Era*. Carnegie Endowment for International Peace. 2017. str. 4-6.

¹²⁰ Ibid. str. 6-10.

¹²¹ KARL, Terry Lynn. *The Paradox of Plenty: Oil Booms and Petro-States*. University of California Press, Ltd: Londýn. 1997. str. 89-90.

3.3.1. Makroekonomický stabilizační fond

MSF (Macroeconomic stabilization fund, Fondo de estabilización macroeconómica, FEM) byl založen až v roce 1998, ještě před nástupem Huga Cháveze, jako mechanismus proti projevům holandské nemoci, rychlé inflaci a jako prostředek pro vytvoření rezerv. Tento dnes 31 milionový stát od fondu očekával, že mu pomůže zmírnit závislost na těžbě ropy a bude fungovat jako prostředek na obranu proti volatilitě cen ropy.¹²² Fond se zaměřoval na krátkodobé stabilizační cíle. Část peněz ze zisku z prodeje ropy se dala do fondu. Tato částka se určila podle referenční hodnoty. Použití peněz z fondu se mohlo pouze tehdy, když byla cena ropy pod touto referenční hodnotou. Zároveň mohl fond investovat do zahraničních akcií. Tyto investice byly spravovány Venezuelskou centrální bankou. Z počátku měl MSF velmi dobře nastavená pravidla pro vklad a výběr financí. Celý proces byl transparentní a nebyl komplikovaný.

(1) Každý dolar nad referenční hodnotu byl vložen do fondu (například: pokud by referenční hodnota za barel ropy byla nastavena na 100 dolarů a barel ropy stál 120 dolarů, 20 dolarů bylo vloženo do fondu). (2) Výběr z fondu musel být schválen venezuelským Kongresem a mohl proběhnout pouze v případě, že průměrný výnos z prodeje ropy je nižší než referenční hodnota nebo obnos financí ve fondu překračuje 80 % ročního průměru příjmů z ropy za posledních pět let. V tomto případě se mohly finance použít pouze na splacení veřejného dluhu nebo na kapitálové výdaje regionálních vlád. (3) Zároveň musela ve fondu zůstat na konci roku alespoň jedna třetina finančních zdrojů z předchozího roku.¹²³

Pokud by toto nastavení fondu zůstalo, byl by jistě velmi efektivním mechanismem pro obranu proti negativním dopadům prokletí přírodními zdroji. Jenomže byl vytvořen za nešťastných okolností v době, kdy se k moci dostal nechvalně známý populistický prezident Hugo Chávez. Už v roce 1999 proběhla první reforma, která upravovala výběry z fondu (které byly samozřejmě zvýhodněné pro prezidenta). Zároveň se změnila dovozená účely využití peněz (mohly se jimi financovat sociální programy a investice). Referenční hodnota byla nevhodně nastavená, a navíc se do

---

¹²² CERMENO, Luis. *El Fondo De Estabilización Macroeconómica: Crónica De Una Crisis Que Tuvo Alternativa (I)*. ProEconomía. [online]. 13.05.2019. [cit. 01.04.2020]. Dostupné z: https://proeconomia.net/el-fondo-de-estabilizacion-macroeconomica-cronica-de-una-crisis-que-tuvo-alternativa-i/?fbclid=IwAR3N7yyEGt-Gs3EcAKnM18XHc_Vr6PIxeBTecRRBQNO_fRSnfKeZPGmZsp0

¹²³ FASANO, Ugo. *Review of the Experience with Oil Stabilization and Savings Funds in Selected Countries*. IMF Working Paper. 2000. str. 9-11.

fondy vkládalo pouhých 50 centů z každého získaného dolaru. V roce 2001 bylo v další reformě ustanoveno, že se již nebude používat referenční hodnota, ale do fondu se bude vkládat 6 % příjmů z ropy. Toto procento by rostlo každý rok o 1 % až do roku 2007, kdy by dosáhlo 10 %. Zároveň se rozhodlo, že státní ropná společnost PDVSA (Petróleos de Venezuela, S.A) nemusí do fondu přispívat a od konce roku 2001 a po celý rok 2002 nebudou do fondu vloženy žádné finance. Tato lhůta byla v další reformě protažena do roku 2003. V roce 2003 se rozhodlo, že PDVSA si může z fondu vybírat finance bez ohledu na zůstatek ve fondu v případě, že klesne vývozní cena ropy. Tyto reformy fond kompletně zničily, a tak se v roce 2005 rozhodlo, že MSF bude zrušen a na místo něho bude vytvořen nový fond, se stejným jménem, založen na původních pravidlech z roku 1998.¹²⁴

Ale ani tento druhý pokus se nezdařil – PDVSA stále do fondu nepřispívá, stát a regionální vlády vkládají do fondu minimálně 20 % zisku z předchozího fiskálního období. Novým pravidlem bylo, že ve fondu musí zůstat minimálně 50 % financí (s výjimkou případu, že nastane stav nouze) a vláda musí přispívat 10 % průměru vývozu za poslední tři roky. V roce 2007 proběhla poslední reforma, kdy se rozhodlo, že se do fondu již nebudou vkládat další finance. Dnes je tak v MSF pouhých 3 milionů dolarů. Nakonec se vytvořily dva další fondy – Fondo de Desarrollo Economico y Social (Fondespa) a Fondo de Desarrollo National (Fonden). Tyto fondy jsou ovšem často kritizovány, že slouží vládě jako druhý rozpočet a neřeší tak venezuelský problém závislosti na ropě.¹²⁵

Politika Hugo Cháveze a jeho nástupce Nicoláse Madura zneužila finance ve fondu a použila je pro svůj vlastní politický prospěch. Velká část financí byla použita na populistické sociální kroky obou administrativ. Venezuela se tak nemohla osvobodit od závislosti na petrodolarech, protože bez nich by si nemohli dovolit platit tak vysoké výdaje na slíbené sociální prostředky. Rozhazovačnost obou prezidentů dovedla zemi na pokraj rozpadu – v zemi se rozpoutala humanitární krize. Lidé nemají co jíst a žijí v extrémní chudobě. Zároveň v zemi panuje extrémní hyperinflace (okolo

¹²⁴ CERMENO, Luis. *El Fondo De Estabilización Macroeconómica: Crónica De Una Crisis Que Tuvo Alternativa (I)*. ProEconomía. [online]. 13.05.2019. [cit. 01.04.2020]. Dostupné z: https://proeconomia.net/el-fondo-de-estabilizacion-macroeconomica-cronica-de-una-crisis-que-tuvo-alternativa-i/?fbclid=IwAR3N7yyEGt-Gs3EcAKnM18XHc_Vr6PIxeBTecRRBQNO_fRSnfKeZPGmZsp0

¹²⁵ CERMENO, Luis. *El Fondo De Estabilización Macroeconómica: Crónica De Una Crisis Que Tuvo Alternativa (II)*. ProEconomía. [online]. 15.05.2019. [cit. 01.04.2020]. Dostupné z: <https://proeconomia.net/el-fondo-de-estabilizacion-macroeconomica-cronica-de-una-crisis-que-tuvo-alternativa-ii/>

10 000 000 %).¹²⁶ Na tomto případě je vidět, že i instituce, která je vhodně nastavená, je zbytečná, pokud obyvatelstvo a další složky státu dovolí zneužití takovýchto institucí. Zároveň ve Venezuele je obrovská míra korupce – dokonce největší v Latinské Americe a jedna z nejhorších na světě. Na žebříčku Transparency International se umístila na 173. místě ze 180.¹²⁷

4. Analýza

V této části diplomové práce se zaměřím na porovnání jednotlivých vybraných státních investičních fondů na základě různých kritérií. Tato kritéria jsou vybrána na základě toho, zda fondy dokáží danému státu pomoci proti projevům prokletí přírodními zdroji, jak po ekonomické stránce, ale také politické, institucionální. Tyto kategorie vychází z teoretické kapitoly diplomové práce. Zároveň bude zkoumat, jak jednotlivé fondy v průběhu svého trvání dodržují Santiagské principy.

4.1. Vyrovnávání dopadů volatility cen nerostných surovin

Vhledem k tomu, že botswanský fond získává výnosy z prodeje diamantů, které jsou mnohem stabilnější surovinou, než například ropa a zemní plyn, nemá Botswana s volatilitou suroviny takový problém. Co ale ovlivňuje Botswanu je množství zásob. I když se v Botswaně nachází v současnosti největší diamantový důl na světě, předpokládá se, že diamanty během příštích dvaceti let dojdou. Ovšem pro Norsko a Venezuelu je kolísavost cen ropy zásadním problémem, který může vést často k prohloubení cyklických období.

V případě venezuelského fondu MSF, bylo jeho hlavním cílem fungovat jako stabilizační fond právě pro tyto případy. Jak již bylo zmíněno výše, v dobách růstu měl původně MSF strážat výnosy, zatímco v době nižších cen nerostných surovin se tyto

---

¹²⁶ SANCHEZ, Valentina. *Venezuela hyperinflation hits 10 million percent. „Shock therapy“ may be only chance to undo the economic damage.* CNBC. [online]. 03.08.2019. [cit. 01.04.2020]. Dostupné z: <https://www.cnbc.com/2019/08/02/venezuela-inflation-at-10-million-percent-its-time-for-shock-therapy.html>

¹²⁷ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Corruption Perception Index 2019.* [online]. 2020. [cit. 23.3.2020]. Dostupné z: <https://www.transparency.org/cpi2019>

finance měly využívat na snížení dopadů krizí. Následující reformy ovšem překazily tuto funkci fondu, když bylo vybírání výnosů z fondu usnadněno a zároveň se přestaly do fondu finance vkládat, což ve výsledku Makroekonomický stabilizační fond naprosto zničilo.¹²⁸

To, že fond a jakékoliv další snahy Venezuely vypořádat se s problematikou volatility cen ropy selhaly je jasné, když se podíváme na dopady snížení cen této nerostné suroviny v roce 2014. Propad ze 100 dolarů za barel na méně než 30 dolarů za barel uvrhl Venezuelu do ekonomické a politické krize.¹²⁹ Díky tomuto propadu cen narostla inflace a v zemi začal panovat nedostatek základních surovin a potřeb.¹³⁰ Zároveň se státní PDVSA v tomto období zadlužila centrální bance, protože potřebovala finance na sociální programy, které byly založeny jako populistický tah politiků. I když v této době Venezuela těžila okolo dvou milionů barelů za den¹³¹, nestačilo to pro udržení ekonomiky v rozumných mezích, protože všechny finance z minulých let byly v době růstu použity na populistické kroky Cháveze a Madura.

Norsko na druhou stranu má fond nastavený tak, aby dokázal vyrovnat náhlé snížení cen ropy a zemního plynu. V krizovém roce 2014 kdy, jak už bylo zmíněno ceny rapidně, spadly, se norský fond dokázal díky svým akciovým investicím zhodnotit o 7,6 % (přibližně 554 miliard NOK, což je přibližně 53 miliard USD).¹³² A ani v následujícím roce nemělo Norsko ztrátu, sice se fond zhodnotil o „pouhých“ 2,7 %, ale i tak hodnota fondu vzrostla o 334 miliard NOK (32 miliard USD).¹³³ Až v roce 2016 vybrala norská vláda poprvé v historii z Vládního penzijního fondu 101 miliard

---

¹²⁸ CERMENO, Luis. *El Fondo De Estabilización Macroeconómica: Crónica De Una Crisis Que Tuvo Alternativa (II)*. ProEconomía. [online]. 15.05.2019. [cit. 09.04.2020]. Dostupné z: <https://proeconomia.net/el-fondo-de-estabilizacion-macroeconomica-cronica-de-una-crisis-que-tuvo-alternativa-ii/>

¹²⁹ LABRADOR, Rocio Cara. *Venezuela: The Rise and Fall of a Petrostate*. Council on Foreign Relations. [online]. 24.01.2019. [cit. 09.04.2020]. Dostupné z: <https://www.cfr.org/background/venezuela-crisis>

¹³⁰ ORDOÑEZ, Silvana. *Venezuela's future? „Barbarity and people looting“*. CNBC. [online]. 01.12.2014. [cit. 09.04.2020]. Dostupné z: <https://www.cnbc.com/2014/12/01/falling-crude-oil-prices-crush-venezuelas-ailing-economy.html>

¹³¹ CARUSO-CABRERA, Michelle. *Creating inflation is easy. Just look at Venezuela*. CNBC. [online]. 13.10.2014. [cit. 09.04.2020]. Dostupné z: <https://www.cnbc.com/2014/10/13/venezuelan-economy-creating-inflation-is-easy-just-look-at-venezuela.html>

¹³² NORGES BANK INVESTMENT MANAGEMENT. *2014 Government Pension Fund Global: Annual Report*. 2014. str. 4.

¹³³ NORGES BANK INVESTMENT MANAGEMENT. *2015 Government Pension Fund Global: Annual Report*. 2015. str. 4.

NOK. Vzhledem k tomu, že návratnost tento rok byla 447 miliard NOK, přibylo výsledně ve fondu okolo 300 miliard NOK.¹³⁴

Zodpovědná politika norského Vládního penzijního fondu tak napomáhá s vyrovnáním volatility cen nerostných surovin. Vzhledem k tomu, že investují velkou část výnosů do diverzifikovaného portfolia, nejsou tolik citliví na krize a dokáží zhodnotit investované finance.

4.2. Diverzifikace hospodářství

Vyrovnat se s volatilitou cen by nemusel být ani tak velký problém, kdyby země měly více diverzifikované hospodářství. Všechny tři vybrané země jsou závislé na nerostných surovinách. Podíl ropného průmyslu na HDP v Norsku se pohybuje okolo 15 %. Zároveň je v tomto sektoru zaměstnáno okolo 10 % pracovní síly.¹³⁵ Jak už bylo zmíněno výše, okolo roku 2014 a 2015 poklesly ceny ropy. Toto mělo samozřejmě dopad také na Norsko – ovšem norský fond je nastaven tak, aby v případě těchto problémů mohl přijít na pomoc. Jak bylo zmíněno ve 4.1., norský fond se i nadále zhodnocoval, ale hlavně díky výnosům z investic, než z přímých výnosů z ropy a zemního plynu. Ale zároveň byla řada zaměstnanců státní firmy Statoil propuštěna, protože firma zaznamenala vysoké ztráty kvůli poklesu cen.¹³⁶ Vzhledem k tomu, jak velký dopad na Norsko tento propad cen měl, je jasné, že fond sice může pomoci vyrovnat se dočasně s takovýmto problémem, ale není to dlouhodobé řešení. Tím je diverzifikace hospodářství. Toto ale může být problematické, protože vysoké norské daně a vysoké mzdové náklady znesnadňují podnikům konkurovat na úrovni globální ekonomiky.¹³⁷

Ani Botswaně se nepodařilo se vyhnout tomuto problému – i přes řadu pokusů o diverzifikaci hospodářství je tato africká země závislá na výnosech z těžby diamantů a jiných drahých kovů. Celkové vládní příjmy z těžby nerostných surovin se pohybují

---

¹³⁴ NORGES BANK INVESTMENT MANAGEMENT. *2016 Government Pension Fund Global: Annual Report*. 2016. str. 15.

¹³⁵ HOLDEN, Steinar. *Avoiding the Resource Curse. The Case Norway*. University of Oslo. Department of Economics. 2013. str. 14.

¹³⁶ MADSLIEN, Jorn. *Norway seeks to diversity its economy as earnings plunge*. BBC News. [online]. 10.2.2016. [cit. 11.04.2020]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/business-35318236>

¹³⁷ OECD ECONOMIC SURVEYS. *Norway*. OECD. Leden 2018. str. 5.

okolo 30–35 % (2018), i když toto je pokles z předchozích let, kdy tento podíl dosahoval téměř 40 %.¹³⁸ I přes snahu botswanské vlády diverzifikovat hospodářství, se nedaří snížit závislost na minerálních zdrojích. Podíl těžebního průmyslu na exportu se pohybuje okolo 70 %. Botswana tak byla zasažena mezinárodní finanční krizí 2009/2009. Nebylo to z důvodu, že by poklesly ceny diamantů, ale poklesla poptávka po těchto drahých kamenech – výnosy z diamantů poklesly o 32 % a HDP pokleslo o 4,6 %. Mezi cíli fondu Pula není vysloveně zmíněna diverzifikace hospodářství jako hlavní cíl a vláda nevyužila zatím přímo prostředků tohoto fondu za tímto účelem.¹³⁹

Venezuelské HDP se z 96 % skládá z ropného průmyslu a vládní příjmy se skládají z 60 % z výnosů z těžby ropy.¹⁴⁰ Vzhledem k tomu, že MSF již není aktivní, nemůže s diverzifikací hospodářství pomoci. Ani během jeho aktivního období nebyl využíván za tímto účelem.

4.3. Rozpočtová politika

V případě Venezuely byl fond ze začátku nastaven tak, aby nemohl být zneužíván jako „druhý vládní rozpočet“, což ovšem bylo mnohými reformami překáženo (byl poupraven způsob příjmů a výdajů fondu – viz 3.3.1.). Pro překonání prokletí přírodními zdroji je také důležité mít transparentní rozpočtovou politiku jak státní, tak také investičního fondu. Vzhledem k tomu, že byla při první reformě venezuelského státního investičního fondu zavedena prezidentská diskrétnost¹⁴¹ (prezident nemusí odůvodňovat, na co vybírá z fondu finance), není tak tento fond transparentní při zacházení s jeho financemi.

Norsko i Botswana vydávají každoroční zprávy o postupu svých fondů. Tyto správy jsou veřejnosti přístupné. Rozpočet norského Vládního penzijního fondu se zakládá na třech pilířích: (1) veřejné i soukromé příjmy a výdaje z ropného průmyslu

¹³⁸ BANK OF BOTSWANA. *Annual Report*. 2018. str. 119.

¹³⁹ SEKWATI, Lesego. *Economic Diversification: The Case of Botswana*. Revenue Watch Institute. 2010. str. 2.

¹⁴⁰ MU, Xian-Zhong, HU, Guang-Wen. *Analysis of Venezuela's oil-oriented economy: from the perspective of entropy*. *Petroleum Science*. Vol. 15. 2018. str. 200.

¹⁴¹ CERMENO, Luis. *El Fondo De Estabilización Macroeconómica: Crónica De Una Crisis Que Tuvo Alternativa (I)*. ProEconomía. [online]. 13.04.2019. [cit. 11.04.2020]. Dostupné z: https://proeconomia.net/el-fondo-de-estabilizacion-macroeconomica-cronica-de-una-tesis-que-tuvo-alternativa-i/?fbclid=IwAR3N7yyEGt-Gs3EcAKnM18XHc_Vr6PIxeBTecRRBQNO_fRSnfKeZPGmZsp0

jsou převedeny do fondu; (2) roční převody z fondu do rozpočtu vlády jsou zaměřeny na očekávanou dlouhodobou reálnou návratnost aktiv fondu, která byla při založení tohoto pravidla odhadnuta na 4 %; (3) strukturální deficit rozpočtu, do kterého nebyly započítány výnosy z ropy, je financován z příjmů z ropy převedených z fondu. Díky těmto třem pravidlům není norská vláda závislá na aktuálních příjmech z ropy, ale spíše na průměrných příjmech z ropy za několik let a tím pádem jsou balancovány krátkodobé fluktuace ropných příjmů.¹⁴²

Finance z fondu Pula mohou být použity vládou zastoupením vládního investičního účtu po schválení parlamentu. Tyto finance ovšem nelze využít na mimorozpočtové účely – k financování investic nebo nákupu zboží a služeb mimo rámec státního rozpočtu.¹⁴³ Mezinárodní měnový fond hodnotí investice finančních aktiv fondu Pula jako transparentní a odpovědné.¹⁴⁴

4.4. Kontrola alokace výdajů a přístup politiků k financím

Norský vládní penzijní fond byl spravován ministerstvem financí, které bylo vládou pověřeno a zodpovídalo za investiční politiku fondu. Norská banka (Norges Bank) prováděla pouze jednotlivé úkony udělené ministerstvem financí. V roce 2015 ale na základě tzv. Zodpovědného investičního manažerského rámce (Responsible Investment Management Framework) byl fond svěřen přímo pod kontrolu přímo Norské banky. Zároveň byla zavedena Etická rada (Council of Ethics), která poskytuje Norské bance doporučení, na základě, kterých se poté rozhodují, do jakých odvětví a firem investovat. Tato rada je jmenována norským parlamentem.¹⁴⁵ Skládá se z pěti členů

---

¹⁴² EYRUAD, Luc, DEBRUN, Xavier, HODGE, Andrew, LLEDO, Victor Duarte, PATTILLO, Catherine A. *Second-Generation Fiscal Rules: Balancing Simplicity, Flexibility and Enforceability*. International Monetary Fund. 2018. str. 84.

¹⁴³ BANK OF BOTSWANA. *Case Study. Botswana's Management of the Pula Fund Observance of the Santiago Principles*. str. 2.

¹⁴⁴ IIMI, Atsushi. *Escaping from the Resource Curse: Evidence from Botswana and the Rest of the World*. IMF Staff Papers. Vol. 54. No. 4. 2008. str. 675.

¹⁴⁵ GOVERNMENT.NO. *The responsible investment management Framework of the Government Pension Fund Global*. [online]. 18.12.2014. [cit. 13.04.2020]. Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/endringer-i-arbeidet-med-ansvarlig-forvaltning-i-statens-pensjonsfond-utland/id2356154/>

jmenovaných na čtyři roky. Za úkol má monitorovat portfolio fondu, a buď doporučit, nebo naopak vyloučit firmu na základě etických hodnot. Může takovéto firmy vyšetřovat nezávisle na Norské bance, anebo také na požádání této norské instituce. GPFG neinvestuje do společností, které se přímo nebo nepřímo zabývají (1) výrobou zbraní, které porušují základní humanitární zásady jejich běžným používáním; (2) produkcí tabáku; (3) prodejem zbraní nebo vojenského materiálu státům, na které se vztahují investiční omezení.¹⁴⁶

Pro venezuelský fond nebyly nastavené přímo žádné kontroly alokace financí. Ze začátku sice bylo ustanoveno, že pokud obnos ve fondu překračuje 80 % ročního průměru za posledních pět let, mohla se část financí využít na splacení veřejného dluhu nebo na kapitálové výdaje regionálních vlád. Pro jakýkoliv výběr financí z fondu byl potřeba souhlas venezuelského Kongresu. Postupem času ale byly uloženy výnosy z ropy ve fondu používány na sociální a investiční výdaje a splacení dluhu.¹⁴⁷

V případě Botswany se vládní výběry z fondu Pula řídí Zákonem o Botswanské bance (Bank of Botswana Act). Vládní finance jsou do fondu vkládány po schválení ministra financí a jsou oddělené od financí Botswanské banky. Investice jsou konzultovány s ministerstvem financí, tak jako je projednáváno, komu a jak se bude vyplácet následně získaná dividenda.¹⁴⁸ Celá investiční strategie fondu je pravidelně prověřována. Zároveň je čtvrtletně zpracována zpráva o výkonu činnosti, která se předkládá správní radě k monitorování a případně nezbytným nápravním opatřením. Zároveň správci fondu nesmí být ovlivňováni vládou ve své činnosti. Zároveň se fond skládá pouze ze zahraničních aktiv, což znamená, že nehrozí riziko konkurence soukromým domácím subjektům.¹⁴⁹

---

¹⁴⁶ GOVERNMENT.NO. *Guidelines for observation and exclusion from the Government Pension Fund Global*. [online]. 2015. [cit. 13.04.2020]. Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fin/statens-pensjonsfond/formelt-grunnlag/guidelines-for-observation-and-exclusion-from-the-gpfg---17.2.2017.pdf>

¹⁴⁷ FASANO, Ugo. *Review of the Experience with Oil Stabilization and Savings Funds in Selected Countries*. IMF Working Paper. 2000. str. 11.

¹⁴⁸ BANK OF BOTSWANA. *Bank of Botswana Act*. CAP 55:01. 1996. str. 14-15.

¹⁴⁹ IFSWF. *Santiago Principles Self-Assessment: The Pula Fund*. [online]. 2020. [cit. 13.04.2020]. Dostupné z: <https://www.ifswf.org/assessment/pula-self-assessment>

4.5. Transparentnost fondů

Norský Vládní penzijní fond se často uvádí jako vzor transparentnosti pro jiné státní investiční fondy. Veřejnosti jsou k dispozici podklady, které se týkají nakládání NBIM s fondem. I tak ovšem není fond zcela transparentní. Vzhledem k tomu, že se aktivně podílí na finančním trhu, nezveřejňuje svoje investiční plány a další důležité informace, které by mohly být využívány konkurenty na tomto trhu a fond by tak mohl přijít o investiční příležitosti nebo jinak dojít k újmě.¹⁵⁰

Ale i tak se Norsko umístilo na Indexu transparentnosti vyvinuté Carlem Linaburgem a Michaelem Maduellem na nejvyšších příčkách s maximálním počtem bodů (10). Tento index byl založen v roce 2008 Institutem pro státní investiční fondy (Sovereign Wealth Fund Institute) a je používán jako základní míra pro měření transparentnosti státních investičních fondů na světě. Transparentnost se měří na základě deset kategorií – (1) fond dává k dispozici svoji historii včetně důvodu založení, původu financí ve fondu a vlastnickou strukturu vlády; (2) fond vydává nezávislé roční auditní zprávy; (3) fond poskytuje procenta vlastnictví podniků a geografická umístění podniků; (4) fond poskytuje celkovou tržní hodnotu portfolia, výnosy a odměnu za správu; (5) fond poskytuje směrnice týkající se etických standardů, investiční politiky a vymáhání směrnic; (6) fond poskytuje jasné strategie a cíle; (7) v případě potřeby fond jasně identifikuje dceřiné společnosti a kontaktní informace; (8) fond případně identifikuje externí manažery; (9) fond spravuje vlastní webovou stránku; (10) fond poskytuje adresu hlavní kanceláře a kontaktní informace, jako je telefon a fax. Botswanský fond Pula získal v tomto žebříčku 6 bodů, zatímco venezuelský Makroekonomický stabilizační fond získal pouhý 1 bod. Aby fond mohl být označen za transparentní, je doporučováno, aby dosáhl minimálně 8 bodů, což ani Venezuela, tak ani Botswana nesplňují.¹⁵¹

---

¹⁵⁰ CANER, Mehmet, GRENNE, Thomas. *Performance and Transparency of the Norwegian Sovereign Wealth Fund*. Revue d'économie financière. 2009. str. 119-124.

¹⁵¹ SWFI. *Linaburg-Maduell Transparency Index (LMTI)*. [online]. 2008-2020. [cit. 19.04.2020]. Dostupné z: <https://www.swfinstitute.org/research/linaburg-maduell-transparency-index>

5. Empirická část

V této části se diplomová práce zaměří na otestování hypotézy – tedy zda státní investiční fondy, pokud jsou správně nastavené, dokáží vyvést zemi z prokletí nerostných surovin. Toto se diplomová práce pokusí dokázat na základě zpracování řady ekonomických a politických ukazatelů jako například Giniho index, Index demokracie a Index korupce. Zároveň také porovná vývoje fondů od založení do současnosti (s výjimkou Venezuely, kdy fond porovná pouze do roku 2008, vzhledem k tomu, že již není v současné době aktivní) na základě charakteristik ze čtvrté kapitoly této diplomové práce.

Diplomová práce se v této kapitole bude zabývat analýzou vývoje HDP na hlavu v závislosti na ceně dotyčných nerostných surovin. Podrobněji se zaměří na porovnání vývoje zemí jak po demokratické, tak po politické stránce během důležitých událostí, jako například finanční krize a v případě Norska a Venezuely pokles ceny ropy na přelomu let 2014 a 2015. Pokud je hypotéza této diplomové práce správná, mělo by se to ověřit tím, že hospodářské dopady krizí a poklesů cen v zemích se správně nastavenými státními investičními fondy (Norsko a Botswana), se dokáží vyrovnat lépe s takovými nárazy, zatímco v negativním případě Venezuely, která fond zneužila, se situace nadále zhoršovala.

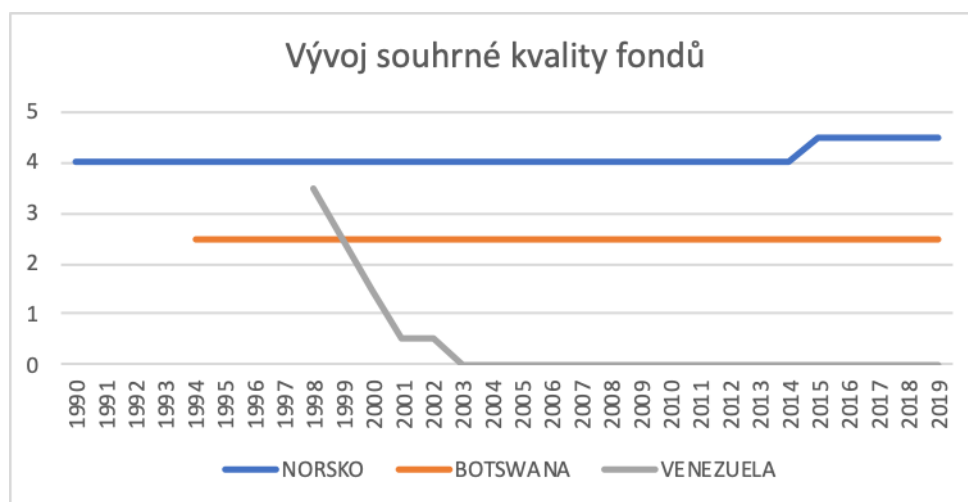
Ve čtvrté kapitole byly popsány faktory, které musí fondy splnit, aby byly schopny pomoci zemi se bránit proti prokletí přírodními zdroji. Všechny fondy jsou ohodnoceni 0-1 bodem v případě, že splňují vybraný bod z celkových pěti ze čtvrté kapitoly (vyrovnání dopadů volatility cen, diverzifikace hospodářství, rozpočtová politika, kontrola alokace výdajů, transparentnost fondů) během každého roku od založení po současnost (v případě Venezuely po rok 2008, kdy byl Makroekonomický stabilizační fond ukončen) a následně jsou tato čísla zprůměrovány. Výsledky jsou shrnuty v následující tabulce č. 1.

Tabulka č. 1

	Vyrovnaní dopadů volatility cen	Diverzifikace hospodářství	Rozpočtová politika	Kontrola alokace výdajů	Transparentnost fondů	CELKEM
NORSKO (GPF)	1	0,5	1	0,58	1	4,08
BOTSWANA (PF)	0	0,5	0,5	1	0,5	2,5
VENEZUELA (MSF)	0,18	0	0,14	0,32	0,14	0,77

Vývoj souhrnné kvality jednotlivých fondů v čase je uveden v grafu č. 1. Z něho je patrný zásadní propad venezuelského Makroekonomického stabilizačního fondu, který proběhl díky početným úpravám ve prospěch prezidentského úřadu, které ve výsledku učinily fond nepoužitelným.

Graf č. 1

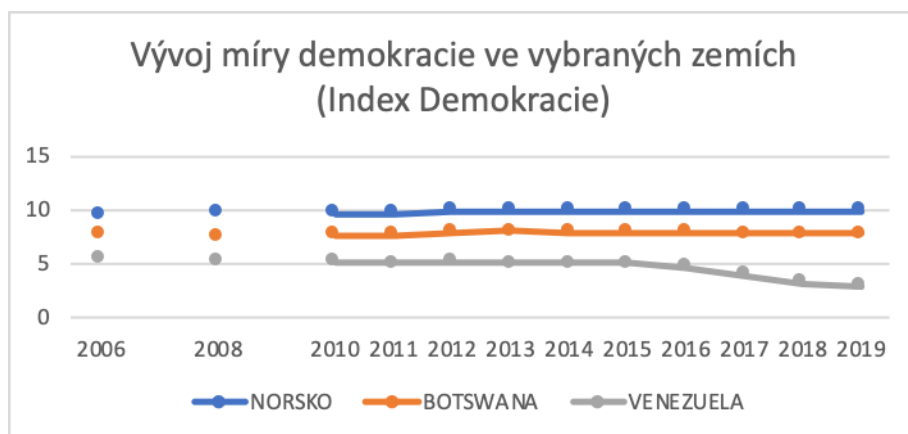
5.1. Demokratický vývoj

Na grafu č. 2 je znázorněn vývoj míry demokracie (Democracy Index) od roku 2006 až po současnost. Z uvedeného je zřejmé, že Norsko i Botswana si udržují stabilní hodnocení, zatímco ve Venezuele tento parametr začal mírně klesat již na začátku druhé dekády 21. století. Silný pokles pak nastal od roku 2016. Graf č. 3 se zabývá mírou korupce ve všech třech vybraných zemích od konce 20. století až po současnost. Norsko si po celé toto období udržovalo vysoký standard (vždy se v tomto parametru umísťuje na prvních místech v porovnání se zbytkem světa). Botswana sice nedosahuje v celosvětovém měřítku tak vysokého hodnocení, avšak ve srovnání s ostatními zeměmi afrického kontinentu je její úroveň velmi vysoká a rovněž stabilní s nepatrným nárůstem kvality během poslední dekády. Ve Venezuele je míra korupce vysoká a v posledním období se podmínky boje proti korupce zhoršují.

Z uvedených grafů je zřejmé, že Norsko a Botswana mají stabilní politické prostředí, ve kterém se daří demokracii a korupce v těchto zemích není na vzestupu. Ve Venezuele však dostáváme zcela opačný obraz – demokratické prostředí se postupně zhoršuje a míra korupce, která byla vždy velmi vysoká, má v poslední dekádě spíše rostoucí tendenci.

Tyto výsledky korespondují s grafem č. 1, nemění se vysoká kvalita fondu koresponduje s vysokou a stabilní mírou demokracie a nízkou korupcí, v případě Venezuely je tomu naopak.

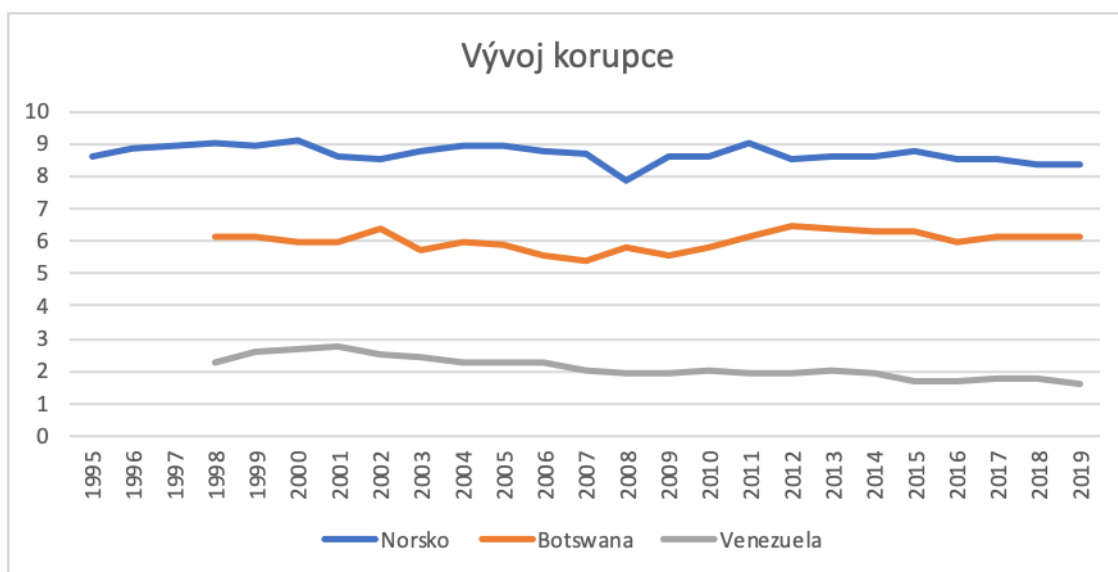
Graf č. 2

Zdroj: The Economist Intelligence Unit. Democracy Index 2006-2019.¹⁵²

¹⁵² THE ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT. *Democracy Index*. Eiu.com. [online]. 2006–2019. [cit. 11.05.2020]. Dostupné z: <https://www.eiu.com/n/>

Graf č. 3

Zdroj: Transparency International. Corruption Perception Index 1995-2019.¹⁵³

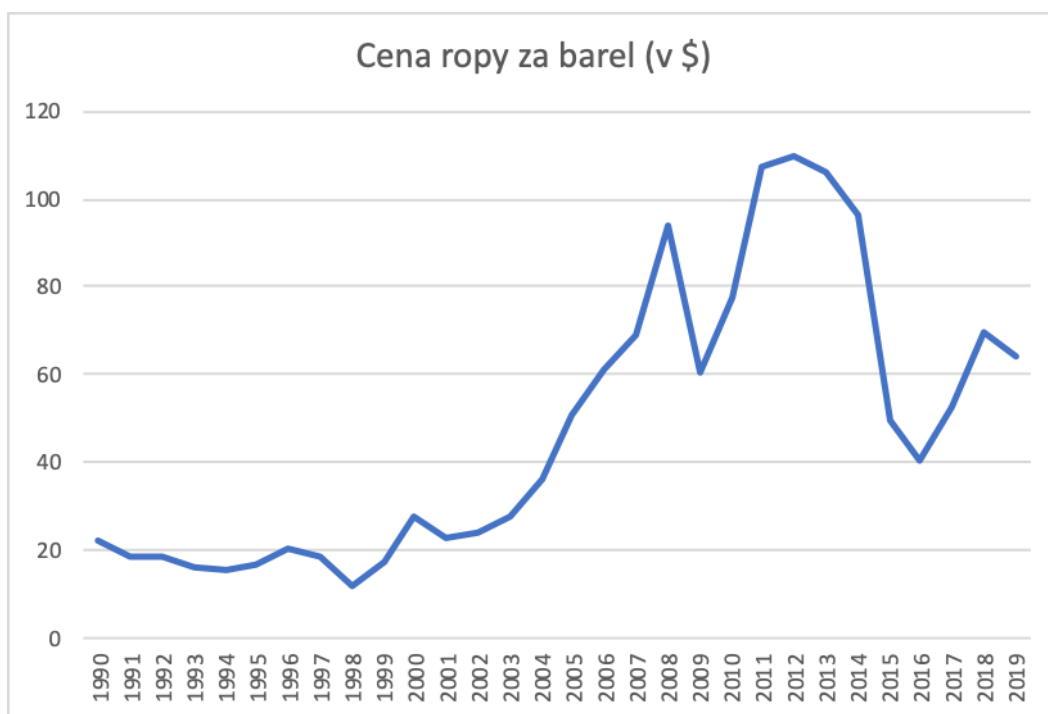
5.2. Ekonomický vývoj

V grafu č. 4 je uveden vývoj cen ropy od 60. let 20. století až po současnost. V grafech č. 5 a 6 je pak uveden vývoj HDP/c od 90. let 20. století po současnost pro Norsko a Venezuelu. Z porovnání grafů je zřejmé, že jak Venezuela, tak Norsko těžily z vývoje ceny ropy v případě, kdy tato komodita rostla. Veliký rozdíl v HDP/c však nastal v době ropné krize v roce 2014 a následujících letech. Zatímco Norsko se s prudkým poklesem ceny ropy zdárně vyrovnalo, v případě Venezuely došlo během let 2014 až 2017 k poklesu HDP/c zhruba na jednu třetinu. V tomto období již Venezuela v Makroekonomickém stabilizačním fondu neměla prakticky žádné významné zásoby „na horší časy“ (cca 3 miliony dolarů), takže na rozdíl od Norska neměla žádnou šanci, jak působit proti poklesu ceny ropy.

V grafu č. 7 je uvedeno porovnání vývoje ceny diamantů s vývojem HDP/c v Botswaně. I zde je vidět příčinná souvislost mezi těmito parametry.

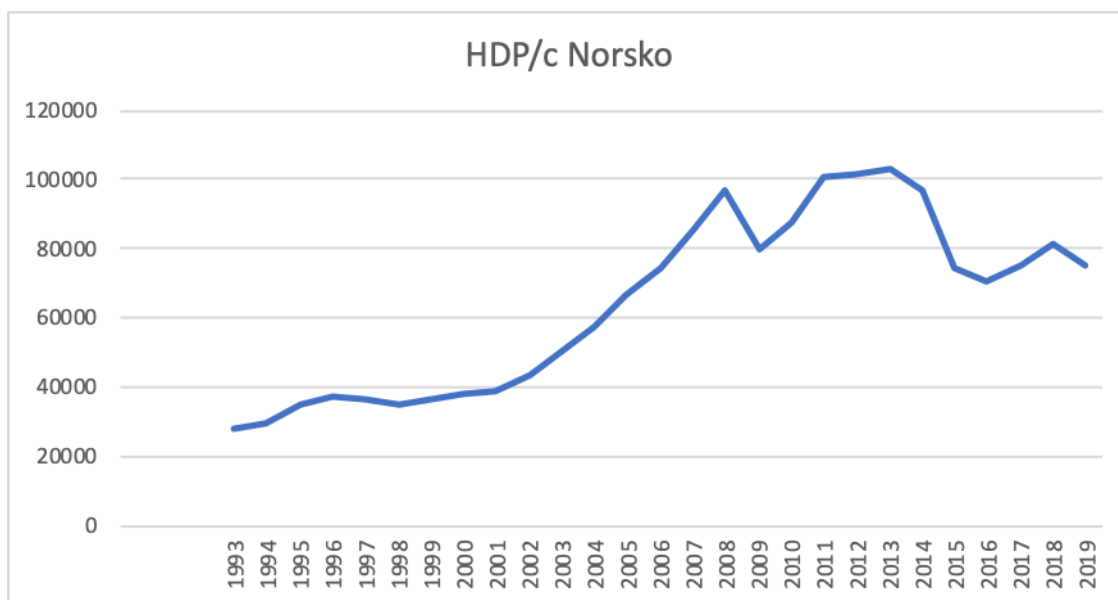
¹⁵³ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Corruption Perception Index*. [online]. 1995–2019. [cit. 11.05.2020]. Dostupné z: <https://www.transparency.org>

Graf č. 4

Zdroj: Statista.com. Average annual OPEC crude oil price from 1990 to 2020¹⁵⁴

Graf č. 5

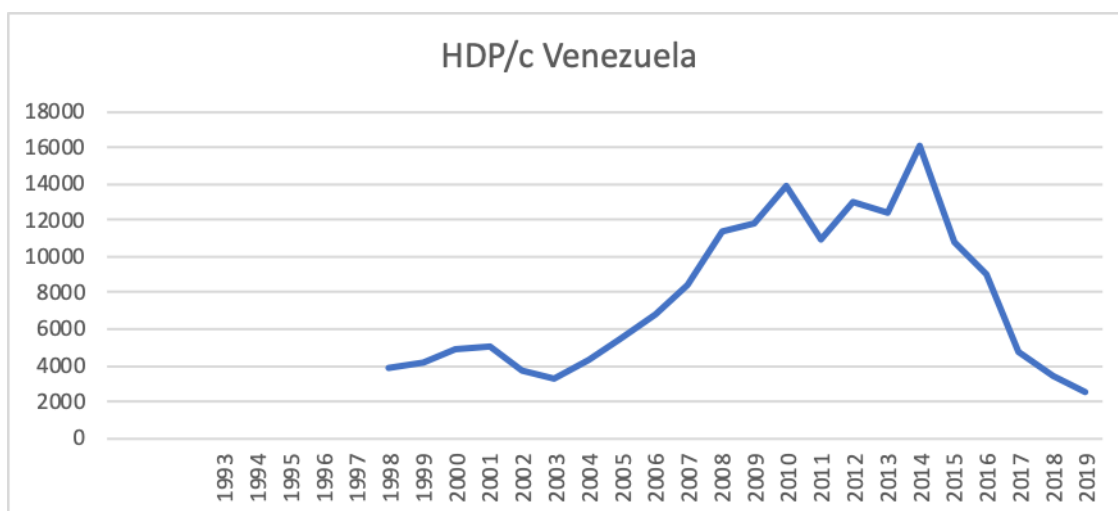

Zdroj: The World Bank. GDP per capita (current US\$) – Norway.¹⁵⁵

¹⁵⁴ STATISTA. COM. *Average annual OPEC crude oil price from 1960 to 2020*. Statista.com [online]. 11.05.2019. [cit. 11.05.2020]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/262858/change-in-opec-crude-oil-prices-since-1960/>

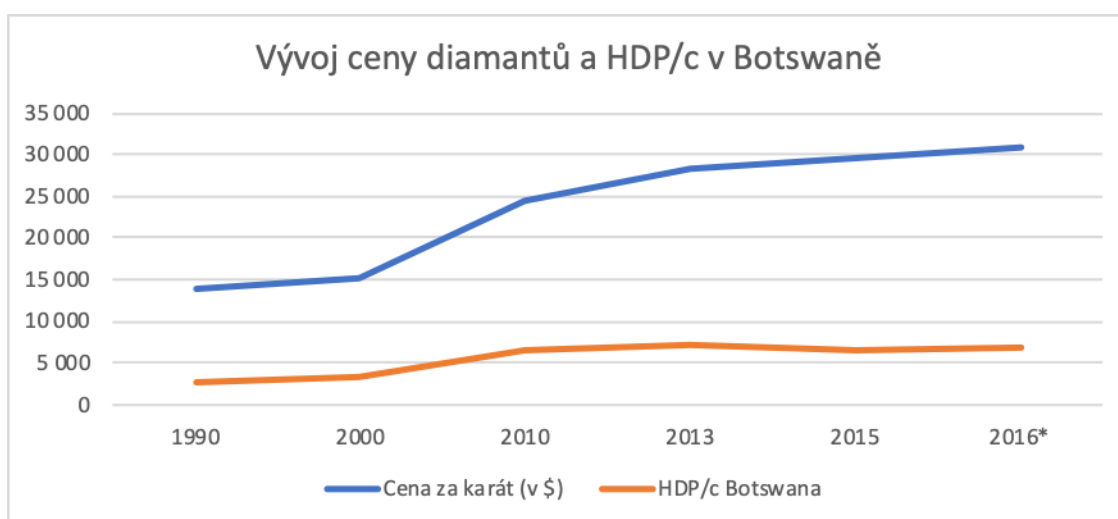
¹⁵⁵ THE WORLD BANK. *GDP per capita (current US\$) – Norway*. The World Bank. [online]. 2020. [cit. 11.05.2020]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=NO>

Graf č. 6

Zdroj: The World Bank. GDP per capita (current US\$) – Venezuela, RB¹⁵⁶

Graf č. 7

Zdroj: The World Bank. GDP per capita (current US\$) – Botswana¹⁵⁷
& Statista.com. Dimond prices per carat from 1960 to 2016.¹⁵⁸

¹⁵⁶ THE WORLD BANK. *GDP per capita (current US\$) – Venezuele, RB*. The World Bank. [online]. 2020. [cit. 11.05.2020]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=VE>

¹⁵⁷ THE WORLD BANK. *GDP per capita (current US\$) – Botswana*. The World Bank. [online]. 2020. [cit. 11.05.2020]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=BW>

¹⁵⁸ STATISTA.COM. *Diamond prices per carat from 1960 to 2016*. Statista.com. 2020. [cit. 11.05.2020]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/279053/worldwide-sales-of-polished-diamonds/>

Stabilní země mají stabilní fondy a mají stabilní demokracii a ekonomiku. Z toho se dá učinit závěr, že fondy přispívají ke stabilizaci země po demokratické a ekonomické stránce.

Správně nastavené fondy pomáhají státu v mnoha ohledech, vyrovnávají dopady volatility cen, díky jejich činnosti dochází k větší diverzifikaci hospodářství, napomáhají i odpovědnější rozpočtové politice a také umožňují lepší kontrolu alokace výdajů. V neposlední řadě je důležitá i transparentnost fondů, která zabraňuje snahám o jejich zneužívání.

Pokud fond tyto náležitosti splňuje, napomáhá ekonomice své země k vypořádání se s prokletím přírodních zdrojů. Mít státní investiční fond ještě nezaručuje automatickou ochranu proti prokletí, ale napomáhá zodpovědné zemi se s touto problematikou vypořádat.

Dalšími faktory jsou také předpoklady země – jaká je v zemi míra demokracie, ekonomická situace a vymahatelnost odpovědnosti politiků při založení fondu/nalezení zásobíšť nerostných surovin. I přes a možná také díky dlouhé době ekonomického blahobytu, nebyla Venezuela schopna vytvořit demokratickou základnu, která by byla schopna podporovat míru demokracie a udržovat nebo snižovat míru korupce. Vzhledem k tomu, že během období růstu mohlo politické zastoupení „uplácet“ občany značnými sociálními podporami, nebyl v zemi vysoký zájem o vymáhání odpovědnosti politiků. Ve Venezuele se tak jednoznačně projevil Rossův rentiéřský efekt prokletí přírodními zdroji.

Správně nastavený státní investiční fond zabraňuje tomuto efektu v případě, že nastavuje taková pravidla, díky kterým není možné z fondu využívat finance na populistické sociální a další projekty.

Závěr

Tato diplomová práce si dala za cíl porovnat státní investiční fondy Norského království, Botswany a Venezuely a jejich státní investiční fondy (Vládní penzijní fond v případě Norska, Fond Pula v Botswaně a Makroekonomický stabilizační fond ve Venezuele). Dalším cílem bylo zjistit, zda státní investiční fondy mohou sloužit jako prostředek proti prokletí přírodních zdrojů a pokud ano, za jakých podmínek. Norsko

a Botswana sloužily pro tyto účely jako pozitivní příklady, zatímco Venezuela byla negativním.

První kapitola této práce se soustředila na teorii fenoménu prokletí přírodních zdrojů a na její ekonomické, politické i institucionální projevy. Po ekonomické stránce se prokletí přírodních zdrojů projevuje převážně náchylností na volatilitu cen nerostných surovin a závislostí na nerostných surovinách. Zároveň nemají země postihnuté prokletím přírodních zdrojů takový ekonomický růst, jako jim podobné země, které paradoxně nerostné suroviny nevlastní.

Po politické stránce se tento fenomén projevuje převážně nezodpovědnou rozpočtovou politikou, díky které mohou politici „uplácet“ své obyvatelstvo a díky tomu se tak snižuje požadavek na odpovědnost politiků. (Rossův rentiérský efekt) Dalším politickým projevem je nesprávná alokace výnosů z nerostných surovin – často se tyto finance používají na populistické projekty, nebo na zvyšování sociálních příspěvků.

Jako negativní institucionální projev je nejdůležitější nedostatek transparentnosti institucí. Pokud instituce (v našem případě státní investiční fond) nemají dostatečnou transparentnost, je mnohem jednodušší zneužívat prostředky, které nabízejí.

Druhá kapitola se zaměřila na státní investiční fondy a s nimi spojenou teorii. Vymezuje, co to jsou státní investiční fondy a jakou mají funkci. Zároveň se také zaměřila na tzv. Santiagské principy, které popisují zásadní pravidla chování těchto fondů. I když tyto pravidla nejsou závazná – principy fungují na základě dobrovolné účasti – slouží jako dobrý základ pro chování fondů.

Třetí kapitola se věnovala vybraným zemím. Popsala jak jejich minulou situaci, tak i tu současnou. Probrala vývoj fondů od jejich založení do současnosti a zaměřila se i na jejich politickou i ekonomickou situaci.

Čtvrtá kapitola propojila teoretickou část diplomové práce s popisem vývoje fondů ve vybraných zemích. Na základě určujících kritérií se zaměřila na pět hlavních dopadů prokletí přírodních zdrojů a na to, jak jsou vybrané státní investiční fondy schopny s těmito problémy nakládat.

Následovně byly v každé kategorii (vyrovnání dopadů volatility cen, diverzifikace hospodářství, rozpočtová politika, kontrola alokace výdajů, transparentnost fondů) ohodnoceni na stupnici 0-1 za každý rok působení fondu. Toto skóre bylo následně zprůměrováno a byla vytvořena tabulka č. 1, která jasně ukazuje, že norský Vládní penzijní fond je nejlépe schopen díky svému nastavení bránit

se projevům prokletí přírodních zdrojů. Botswana se umístila jako druhá, a Venezuela na posledním místě.

I když tato tabulka reflektuje schopnost vybraných státních investičních fondů pomáhat vzdorovat zemi prokletí přírodními zdroji, vzorek zemí je velmi malý. Aby se teze této práce opravdu prověřila, bylo by nutné provést souhrnnou detailní analýzu všech zemí se státními investičními fondy, nebo alespoň s těmi, které se označují za ty, kteří se prokletí přírodních zdrojů vyhnuly (např. Austrálie, Kanada, Chile, Irsko, Malajsie, Nový Zéland, Omán, Thajsko, Spojené státy americké)¹⁵⁹ a mají státní investiční fondy (ze zmíněných: Chile, Kanada, Malajsie, Omán).¹⁶⁰

Dále by se také dalo zkoumat státy s ohledem na to, jaké nerostné suroviny jsou pro ně klíčové a následovně je porovnávat na základě uvedených pěti kategorií, což by mohlo vést k analýze toho, jak nastavit státní investiční fond pro jednotlivé klíčové suroviny.

S výsledky tabulky č. 1 souhlasí i ekonomický a politický vývoj ve vybraných zemích, který je znázorněn v páté kapitole této diplomové práce. Jak je vidět na v této kapitole uvedených grafech, Norsko je schopno vypořádat se s volatilitou cen ropy (díky státnímu investičnímu fondu) lépe než Venezuela. I když jsou obě země do určité míry závislé na profitech z nerostných surovin a takovéto poklesy mají velký vliv na vývoj HDP/c, Norsko dokázalo zavést takové mechanismy, které mu pomohly se s propadem cen vyrovnat, zatím co Venezuele se něco takového zavést nepodařilo. Toto je například zřejmé z porovnání grafů č. 4 a 6. Pokles ceny ropy v polovině minulé dekády (graf č. 4) měl sice negativní vliv na HDP na obyvatele i v Norsku (graf č. 5), avšak po mírném poklesu následovalo rychlé zotavení této veličiny. Naproti tomu pro Venezuelu (graf č. 6) měl tento cenový výkyv za následek destrukci celé ekonomiky.

V případě Botswany není problematická volatilita cen nerostných surovin. V jejím případě je mnohem větším problémem úbytek zásob v diamantových dolech. Tento úbytek zásob je ovšem vyrovnáván právě botswanským státním investičním fondem, který byl zbudován pro účel úspor pro dobu, kdy nerostné suroviny dojdou a zároveň se finance z fondu používají na rozvoj Botswany. I když diverzifikace hospodářství v Botswaně není dokonalá – prostředky z fondu jsou využívány i na tyto

---

¹⁵⁹ TORVIK, Ragnar. *Why do some resource-abundant countries succeed while others do not?* Oxford Review of Economic Policy. Vol. 25. No2. 2009. str. 246.

¹⁶⁰ JEN, Stephen. *Sovereign Wealth Funds: What they are and what's happening.* World Economics. Vol. 8. No. 4. 2007. str 3.

účely. Botswana je ale i nadále velmi závislá na profitech z diamantů a dalších minerálů. Jednou z cest, kterou se chce vydat, je i snaha o přenos know-how a samotného odvětví dalšího zpracování surových diamantů. V tomto směru se nabízí mnohem větší přidaná hodnota oproti samotné těžbě surových diamantů.

Prokletí přírodních zdrojů se tak Norsku a Botswaně vyhnulo díky jejich zodpovědné politice vůči nerostným komoditám a systémem, který nedovoluje zneužívat nashromážděné finance ve státních investičních fondech. I přesto, že Venezuela vykročila správným směrem při zakládání svého státního investičního fondu, následný nástup Huga Cháveze a pravomoci, které dokázal získat způsobily, že se jí nepodařilo tomuto fenoménu vyhnout. Jakmile se cena ropy propadla, nemohla nadále udržet svoji sociální a ekonomickou politiku. Jako „hřebíček do rakve“ pro Venezuelu znamenaly sankce uvalené Spojenými státy americkými v roce 2016, což v této latinskoamerické zemi způsobilo jednu z největších hyperinflací v dějinách.

Z provedeného porovnání je zřejmé, že státům ohroženým prokletím přírodními zdroji se nabízí v podobě zřízení fondů možnost, jak napomoci stabilitě země po mnoha stránkách, jak po stránce ekonomické (snížení vlivu volatility cen, rozvoj dalších odvětví hospodářství), tak po stránce politické (snížení míry korupce, růst demokratizace společnosti). Zajímavé by zřejmě bylo se hlouběji zabývat příčinami, proč je v tomto tak rozdílná cesta Venezuely a Botswany. V případě poslední jmenované země jde zřejmě o několik faktorů, které přispěly k pozitivnímu vývoji – ať už systémem poměrně nezkorumpované justice, která byla převzata po britských kolonizátorech, v zásadě jednolitá společnost nerozdobená do mnoha různých kmenů a také vláda, která po koloniálním období nevolila žádné „revoluční“ cesty dalšího vývoje. Rovněž míra korupce byla v tomto státu na africké poměry relativně nízká. Na druhé straně se ve Venezuele s příchodem Huga Cháveze ujala vlády levicově populistická strana, která si nehodlala klást žádné překážky pro svou expanzivní finanční politiku domácí i zahraniční (podpora Castrovy Kuby a všech ostatních levicových proudů nejenom v Latinské Americe).

Summary

The objective of this master's thesis was to compare the sovereign wealth funds of the Norwegian Kingdom, Botswana, and Venezuela (Government Pension Fund in the case of Norway, Pula Fund in Botswana and Macroeconomic Stabilization Fund in Venezuela). Another goal was to examine whether sovereign wealth funds can serve as a means against the resource curse and, if so, under what conditions. Norway and Botswana served as positive examples, whereas Venezuela was a negative example.

The first chapter of this thesis focused on the phenomenon of the curse of natural resources and its economic, political and institutional manifestations. From an economic point of view, the countries are susceptible to a higher price volatility of non-renewable resources and are dependent on them. Paradoxically, countries affected by the resource curse have lower economic growth than similar countries without non-renewable resources.

Politically, this phenomenon is manifested mainly through irresponsible fiscal policy, allowing politicians to "bribe" their population and reducing the need to hold politicians accountable (Ross's rentier effect). Furthermore, profits from non-renewable resources are allocated incorrectly – they are often used for populist projects or increasing social contributions.

The main negative institutional manifestation is the lack of institutional transparency. If institutions (the sovereign wealth funds in this case) do not have sufficient transparency, it is much easier to misuse their funds.

The second chapter focused on sovereign wealth funds: what they are, their functions, and theories related to them and theories related to them. It also addressed the so-called Santiago principles, which describe the fundamental rules of conduct of these funds. These rules are not binding, since the principles are voluntary based, but they serve as a good basis for the conduct of the funds.

The third chapter talked about the past and current situation of selected countries. It discussed the development of the funds from their foundation to the present and commented on their political and economic situation.

The fourth chapter connected the theoretical part of the thesis while describing the development of the funds in selected countries. Based on predetermined criteria, it focused on five main effects of the resource curse and on how selected sovereign wealth funds are able to deal with these problems.

Each category (offsetting impacts of price volatility, economic diversification, fiscal policy, control of financial allocation, and transparency of funds) was rated on a scale of 0-1 for each year of the fund's operation. Subsequently, the scores were averaged and placed into Table No. 1. This table shows that the Norwegian Government Pension Fund is best able to defend itself against the manifestations of the resource curse. Botswana came second, Venezuela came last.

Although this table reflects the ability of the selected sovereign wealth funds to help resist their country against the resource curse, the sample size of countries is very small. To truly test the hypothesis of this paper, it would be necessary to perform a comprehensive and detailed analysis of all countries with sovereign wealth funds, or at least those that are considered to have avoided the curse of natural resources (e.g. Australia, Canada, Chile, Ireland, Malaysia, New Zealand, Oman, Thailand, United States of America) ¹⁶¹ and have sovereign wealth funds (of which: Chile, Canada, Malaysia, Oman) ¹⁶².

Additionally, it would be possible to examine countries depending on which non-renewable resources are key for them and compare them based on the five categories. This could lead to an analysis about how to set up a sovereign wealth fund for each of the key raw materials.

The fifth chapter describes the economic and political development of the countries, which corresponds to the results from Table No. 1. As shown in this chapter's graphs, Norway is able to cope with oil price volatility (thanks to the Sovereign Wealth Fund) better than Venezuela. Both countries are, to some extent, dependent on the profits from non-renewable resources and their declines have great influence on the development of GDP/c. However, Norway was able to create mechanisms that helped managing the falling prices, while Venezuela failed to put such mechanisms into place. This is evident, for example, from comparison of Charts No. 4 and 6. The decline in oil prices in the middle of the last decade (Chart No. 4) had a negative impact and GDP per capita in Norway as well (Chart No. 5), but a slight decline was followed by a rapid recovery of this quantity. In contrast, for Venezuela (Chart No. 6), this price fluctuation resulted in the destruction of the entire economy.

---

¹⁶¹ TORVIK, Ragnar. *Why do some resource-abundant countries succeed while others do not?* Oxford Review of Economic Policy. Vol. 25. No2. 2009. str. 246.

¹⁶² JEN, Stephen. *Sovereign Wealth Funds: What they are and what's happening.* World Economics. Vol. 8. No. 4. 2007. str 3.

For Botswana, the price volatility of non-renewable resources is not an issue – the decrease of stock in diamond mines is. However, this decline in stocks is regulated by the Botswana sovereign wealth fund, which was created for the purpose of savings until the resources run out, and for the development of Botswana. Although economic diversification in Botswana is not ideal, the resources from the fund are also used for these purposes. Nonetheless, Botswana remains highly dependent on profits from diamonds and other minerals. One way, to deal with this issue, is to transfer the know-how and the industry of processing rough diamonds. In this respect, there is a much greater added value compared to the mining of rough diamonds.

Accordingly, Norway and Botswana avoided the resource curse thanks to their responsible policies towards non-renewable resources and a system that does not allow the abuse of accumulated funds in sovereign wealth funds. Despite the fact that Venezuela was moving in the right direction when establishing its state investment fund, the subsequent rise of Hugo Chávez and the power he was able to acquire failed to avoid this phenomenon. As soon as the price of oil fell, it could no longer maintain its social and economic policies. Finally, the sanctions imposed by the United States in 2016 were the last push causing this Latin American country to fall into unprecedented hyperinflation.

It is evident from the comparison, that countries at risk from the resource curse can find a helping hand in the form of sovereign wealth funds to help stabilize the country in many ways, both economically (reducing the impact of price volatility, developing other sectors of the economy) and politically (reducing levels of corruption, the growth of democratization of society). It would probably be interesting to look deeper into the reasons why Venezuela and Botswana are so different in this. In the case of the latter country, there are probably several factors that have contributed to the positive development – whether the relatively uncorrupted justice system, which was taken from British colonizers, a fundamentally unified society not fragmented into many different tribes, and the government, which did not elect any “revolutionary” ways of further development. The level of corruption in this country was also relatively low by African standards. In Venezuela, on the other hand, with the arrival of Hugo Chávez, the left-wing populist party took over and did not intend to put any obstacles in its expensive domestic and foreign financial policies (support for Castro’s Cuba and all other leftists not only in Latin America).

Seznam literatury

ANDER, Jan, TEPLÝ, Petr. *Sovereign Wealth Funds in Theory and Practice*. Karolinum Press: Praha. 2014.

AREZKI, R., T. GYLFASSON, A. SY. *Beyond the Curse: Policies to Harness the Power of Natural Resources*. IMF. 2011.

BADÍA-MIRÓ, Marc, PINILLA, Vincente, WILLEBALD, Henry. *Natural Resources as Curse or Blessing: Learning from History*. Routledge: Londýn a New York. 2018.

BAGNALL, Allie E. TRUMAN, Edwin M. *Progress on Sovereign Wealth Fund Transparency and Accountability: An Updated SWF Scoreboard*. Peterson Institute for International Economics. Policy Brief No. PB13-19. Srpen 2013.

BOSCHINI, Anne D., PETTERSSON, Jan, ROINE, Jesper. *Resource Curse or Not: A Question of Appropriability*. Scandinavian Journal of Economics 109 (3). 2007.

BOTCHWAY, Francis N. *Natural Resource Investment And Africa's Development: New Horizons in Environmental and Energy Law*. Edward Elgar: Northampton, MA. 2011.

BUDIL, Ivo T. *Dějiny Skandinávie*. Triton a Metropolitan University Prague Press: Praha. 2017.

BRINČÍKOVÁ, Zuzana. *The Dutch Disease: An Overview*. European Scientific Journal. 2016.

CANER, Mehmet, GRENNES, Thomas. *Performance and Transparency of the Norwegian Sovereign Wealth Fund*. Revue d'économie financier. 2009.

CLARK, Gordon L., DIXON, Adam D., MONK, Ashby H. B. *Sovereign Wealth Funds: Legitimacy, Governance and Legal Power*. Princeton University Press: Princeton a Oxford. 2013.

COOK, Amelia, SARKIN, Jeremy. *Is Botswana the Miracle of Africa? Democracy, the Rule of Law, and Human Rights Versus Economic Development*. Transnational Law & Contemporary Problems Vol. 19. 2010.

DIXON, Adam D., MONK, Ashby H.B. *What Role for Sovereign Wealth Funds in Africa's Development?* Center for Global Development. Oil-to-cash Initiative Background Paper. Řijen 2011.

DRABEK, Zdenek, MAVROIDIS, Petros C. *Regulations of Foreign Investment: Challenges to International Harmonization*. World Scientific Publishing: Singapur. 2013.

EYRUAD, Luc, DEBRUN, Xavier, HODGE, Andrew, LLEDO, Victor Duarte, PATTILLO, Catherine A. *Second-Generation Fiscal Rules: Balancing Simplicity, Flexibility and Enforceability*. International Monetary Fund. 2018.

FASANO, Ugo. *Review of the Experience with Oil Stabilization and Savings Funds in Selected Countries*. IMF Working Paper. 2000.

FOSU, Augustin K. *Development Success: Historical Accounts from more advanced Countries*. Oxford University Press: Oxford. 2013.

GELB, A. H. et al. *Oil Windfalls: Blessing or Curse?* Oxford University Press. 1988.

GOOD, Keneth. *Diamonds, Dispossession & Democracy in Botswana*. African Issues. Jacana Media: Auckland Park, SA. 2008.

GRIGORYEV, Vladimir. MOVCHAN, Andrey. ZOTIN, Alexander. *Managing the Resource Curse: Strategies of Oil-Dependent Economies in the Modern Era*. Carnegie Endowment for International Peace. 2017.

HAUSMAN, Ricardo, R. RIGOBON. *An Alternative Interpretation of the „Resource Curse“: Theory and Policy Implications*. NBER Working Paper č. 9424. National Bureau of Economic Research. 12/2002.

HAVRO, Gøril, SANTISO, Javier. *To Benefit from Plenty: Lessons from Chile and Norway*. OECD Development Centre. Policy Brief No. 37. 2008.

HEUTY, A., CARLITZ, R. *Resource Dependence and Budget Transparency*. Open Budget Index. International Budget Partnership. 2008.

CHUHAN-POLE, Punam, ANGWAFO, Manka et al. *Yes Africa Can: Success Stories From a Dynamic Continent*. The International Bank of Reconstruction and Development/The World Bank: Washington D.C. 2011.

IIMI, Atsushi. *Did Botswana Escape from the Resource Curse?* IMF Working Paper. 2006.

IIMI, Atsushi. *Escaping from the Resource Curse: Evidence from Botswana and the Rest of the World*. IMF Staff Papers. Vol. 54. No. 4. 2008.

INGVES, Stefan. *Guidelines for Foreign Exchange Reserve Management: Accompanying Document*. International Monetary Fund. 2003.

JEN, Stephen. *Sovereign Wealth Funds: What they are and what's happening*. World Economics. Vol. 8. No. 4. 2007.

JOHNSON, Paul. *Dějiny amerického národa*. HarperCollins Publishers, Inc.: New York. 1998.

KARL, Terry Lynn. *The Paradox of Plenty: Oil Booms and Petro-States*. University of California Press, Ltd: Londýn. 1997.

KOJO, Naoko C. *Diamonds Are Not Forever: Botswana Medium-term Fiscal Sustainability*. The World Bank. Policy Research Working Paper 5480. Listopad 2010.

KOLSTAD, Ivar, WIIG, Arne. *It's the rents, stupid! The political economy of the resource curse*. Energy Policy. 2009.

KUPER, Adam, KUPER, Jessica. *The Social Science Encyclopedia* (2. vydání). 1996. Routledge: Londýn.

LARSEN, Erling Røed. *Are rich countries immune to the resource curse? Evidence from Norway's management of its oil riches.* Resources Policy. 2004.

LE BILLION, Phillippe. *The resource curse.* The Adelphi Papers. 2005.

MEHLUM, Halvor, MOENE, Karl, TORVIK, Ragnar. *Cursed by Resources or Institutions?* The World Economy. 2006.

MOHADDES, Kamiar, RAISSI, Mehdi. *Do Sovereign Wealth Funds Dampen the Negative Effects of Commodity Price Volatility?* CAMA Working Paper. 2017.

MU, Xian-Zhong, HU, Guang-Wen. *Analysis of Venezuela's oil-oriented economy: from the perspective of entropy.* Petroleum Science. Vol. 15. 2018.

PETKOV, Boris. *Natural resource abundance: Is it a blessing or is it a curse.* Journal of Economic Development. 2018.

PLOEG, Frederick, S. PEOLHEKKE. *Volatility, Financial Development and the Natural Resource Curse.* Oxcarre Research Paper č. 2008-03, University of Oxford.

ROBINSON, James A., TORVIK, Ragnar, VERDIER, Thierry. *Political foundations of the resource curse.* Journal of Development Economics. 2006.

ROSS, Michael L. *Does Oil Hinder Democracy?* World Politics. 2001.

SACHS, Jeffrey D., WARNER, Andrew M. *Natural Resource Abundance and Economic Growth.* NBER Working Paper Series. Working Paper 5398. National Bureau of Economic Research. Cambridge. 1995.

SEIDLER, Valentin. *Why did Botswana end up with Good Institutions: The Role of Culture and Colonial Rule.* The Institute for Economic and Social History. Vienna University for Economics and Business. 2010.

SEKWATI, Lesego. *Economic Diversification: The Case of Botswana*. Revenue Watch Institute. 2010.

SCHÄRER, Karin. *Ressourcenreichtum als Fluch oder Segen: Umgang mit Rohstoffen und Folgen des Ressourcenreichtums in Botswana und Kongo*. Springer Fachmedien: Wiesbaden. 2016.

TIWARI, Siddharth, COTTARELLI, Carlo, et al. *Macroeconomic Policy Frameworks for Resource-Rich Developing Countries – Background Paper 1 – Supplement 1*. International Monetary Fund. 2012.

TORVIK, Ragnar. *Why do some resource-abundant countries succeed while others do not?* Oxford Review of Economic Policy. Vol. 25. No. 2. 2009.

TRUMAN, Edwin M. *A Scoreboard for Sovereign Wealth Funds*. Conference on China's Exchange Rate Policy. 19.10.2007.

Online zdroje

BANK OF BOTSWANA. *Pula Fund*. [online]. 2020. [cit. 20.3.2020]. Dostupné z: <https://www.bankofbotswana.bw/content/pula-fund>.

BANK OF BOTSWANA. *Reserve Management Guidelines*. [online]. 2020. [cit. 22.3.2020]. Dostupné z: <https://www.bankofbotswana.bw/content/reserve-management-guidelines>.

CARUSO-CABRERA, Michelle. *Creating inflation is easy. Just look at Venezuela*. CNBC. [online]. 13.10.2014. [cit. 09.04.2020]. Dostupné z: <https://www.cnbc.com/2014/10/13/venezuelan-economy-creating-inflation-is-easy-just-look-at-venezuela.html>

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY. *Europe: Norway*. [online]. 2020. [cit. 25.3.2020]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/no.html>

CENTRUM PRO STUDIUM DEMOKRACIE A KULTURY. *O vztahu rozvoje a demokracie*. CDK. [online]. 2016. [cit. 15.5.2020]. Dostupné z: <https://www.cdk.cz/o-vztahu-rozvoje-demokracie>

CERMENO, Luis. *El Fondo De Estabilización Macroeconómica: Crónica De Una Crisis Que Tuvo Alternativa (I)*. ProEconomía. [online]. 13.05.2019. [cit. 01.04.2020]. Dostupné z: https://proeconomia.net/el-fondo-de-estabilizacion-macroeconomica-cronica-de-una-tesis-que-tuvo-alternativa-i/?fbclid=IwAR3N7yyEGt-Gs3EcAKnM18XHc_Vr6PIxeBTecRRBQNO_fRSnfKeZPGmZsp0

CERMENO, Luis. *El Fondo De Estabilización Macroeconómica: Crónica De Una Crisis Que Tuvo Alternativa (II)*. ProEconomía. [online]. 15.05.2019. [cit. 01.04.2020]. Dostupné z: <https://proeconomia.net/el-fondo-de-estabilizacion-macroeconomica-cronica-de-una-tesis-que-tuvo-alternativa-ii/>

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Co je to nominální a reálný měnový kurz?* ČNB. [online]. 2020. [cit. 15.5.2020]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/casto-kladene-dotazy/Co-to-je-nominalni-a-realny-menovy-kurz/>

DEBSWANA. *Debswana Diamond Company*. [online]. 2020. [cit. 18.3.2020]. Dostupné z: <http://www.debswana.com>.

EQUINOR. *What we do*. [online]. 2020. [cit. 25.3.2020]. Dostupné z: <https://www.equinor.com/en/what-we-do.html>

EUROSTAT. *Unemployment by sex and age – monthly average*. [online]. 2020. [cit. 25.3.2020]. Dostupné z: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

GHADERI, Hanna, HØGSETH, Martin Hagh, HOVLAND, Kjetil Malkenes. *Milepæl: Oljefondet passerer 10.000 milliarder kroner*. E24. [online]. 25.10.2019. [cit. 25.3.2020]. Dostupné z: <https://e24.no/boers-og-finans/i/BRnA6v/milepael-oljefondet-passerer-10000-milliarder-kroner>

GOVERNMENT.NO. *Guidelines for observation and exclusion from the Government Pension Fund Global*. [online]. 2015. [cit. 13.04.2020]. Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fin/statens-pensjonsfond/formelt-grunnlag/guidelines-for-observation-and-exclusion-from-the-gpfg---17.2.2017.pdf>

GOVERNMENT.NO. *The responsible investment management Framework of the Government Pension Fund Global*. [online]. 18.12.2014. [cit. 13.04.2020]. Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/endringer-i-arbeidet-med-ansvarlig-forvaltning-i-statens-pensjonsfond-utland/id2356154/>

GYE, Hugo. *Map shows world's „most racist“ countries (and the answers may surprise you)*. MailOnline. [online]. 05.02.2016. [cit. 25.3.2020]. Dostupné z: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2325502/Map-shows-worlds-racist-countries-answers-surprise-you.html>

HORÁČEK, Filip. *Svět zažívá ropný šok. Saúdové spustili cenovou válku, cena strmě padá*. iDnes.cz. [online]. 9.3.2020. [cit. 15.5.2020]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/zahranicni/ropa-sok-cenova-valka-saudska-arabie.A200309_080446_eko-zahranicni_fih

IFSWF. *Santiago Principles Self-Assessment: The Pula Fund*. [online]. 2020. [cit. 13.04.2020]. Dostupné z: <https://www.ifswf.org/assessment/pula-self-assessment>

INTERNATIONAL MONETARY FUND. *Report for Selected Countries and Subjects*. [online]. 2020. [cit. 25.3.2020]. Dostupné z: https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=36&pr.y=21&sy=2016&ey=2021&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=142&s=NGDP_RPCH%2CNGDPD%2CPPPGDP%2CNGDPDPC%2CPPPPC%2CPCPIPCH&grp=0&a=

LABRADOR, Rocio Cara. *Venezuela: The Rise and Fall of a Petrostate*. Council on Foreign Relations. [online]. 24.01.2019. [cit. 09.04.2020]. Dostupné z: <https://www.cfr.org/backgrounder/venezuela-crisis>

MADSLIEN, Jorn. *Norway seeks to diversify its economy as earnings plunge*. BBC News. [online]. 10.2.2016. [cit. 11.04.2020]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/business-35318236>

MGUNI, Mbongeni. *Botswana to Invest Diamond Wealth More Widely*. Bloomberg. [online]. 21.5.2019. [cit. 21.3.2020]. Dostupné z: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-05-21/conservative-botswana-wealth-fund-broadens-its-horizons-a-little>

MOORE, Kathrine Jebesen. *Does Norway have a far-right problem?* [online]. 23.9.2019. [cit. 25.3.2020]. Dostupné z: <https://www.spectator.co.uk/article/does-norway-have-a-far-right-problem->

ORDOÑEZ, Silvana. *Venezuela's future? „Barbarity and people looting“*. CNBC. [online]. 01.12.2014. [cit. 09.04.2020]. Dostupné z: <https://www.cnbc.com/2014/12/01/falling-crude-oil-prices-crush-venezuelas-ailing-economy.html>

SABC DIGITAL NEWS. *BDP Wins Botswana Elections 2019 / Political Analyst Gideon Chitanga Weighs In*. YouTube. [online]. 25. 10. 2019. [cit. 23.3.2020]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=ZIgoYyRn7Cg>.

SANCHEZ, Valentina. *Venezuela hyperinflation hits 10 million percent. „Shock therapy“ may be only chance to undo the economic damage*. CNBC. [online]. 03.08.2019. [cit. 01.04.2020]. Dostupné z: <https://www.cnbc.com/2019/08/02/venezuela-inflation-at-10-million-percent-its-time-for-shock-therapy.html>

SAWE, Benjamin Elisha. *What Are The Biggest Industries In Botswana?* WorldAtlas. [online]. 2019. [cit. 12.3.2020]. Dostupné z: <https://www.worldatlas.com/articles/what-are-the-biggest-industries-in-botswana.html>.

SOLSVIK, Terje, CHOPRA, Toby. *Norway says made first withdrawal from oil fund in January*. Reuters. [online]. 03.03.2016. [cit. 27.3.2020]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-norway-swf/norway-says-made-first-withdrawal-from-oil-fund-in-january-idUSKCN0W52JR>

STATISTA. COM. *Average annual OPEC crude oil price from 1960 to 2020*. Statista.com [online]. 11.05.2019. [cit. 11.05.2020]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/262858/change-in-opeccrude-oil-prices-since-1960/>

STATISTA.COM. *Diamond prices per carat from 1960 to 2016*. Statista.com. 2020. [cit. 11.05.2020]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/279053/worldwide-sales-of-polished-diamonds/>

SWFI. *Linaburg-Maduell Transparency Index (LMTI)*. [online]. 2008-2020. [cit. 19.04.2020]. Dostupné z: <https://www.swfinstitute.org/research/linaburg-maduell-transparency-index>

SWFI. *Norges Bank Investment Management (Norway GPF)*. [online]. 2020. [cit. 27.3.2020]. Dostupné z: <https://www.swfinstitute.org/profile/598cdaa60124e9fd2d05b9af>

THE ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT. *Democracy Index*. Eiu.com. [online]. 2006–2019. [cit. 11.05.2020]. Dostupné z: <https://www.eiu.com/n/>

THE WORLD BANK. *GDP per capita (current US\$) – Botswana*. The World Bank. [online]. 2020. [cit. 11.05.2020]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=BW>

THE WORLD BANK. *GDP per capita (current US\$) – Norway*. The World Bank. [online]. 2020. [cit. 11.05.2020]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=NO>

THE WORLD BANK. *GDP per capita (current US\$) – Venezuele, RB*. The World Bank. [online]. 2020. [cit. 11.05.2020]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=VE>

TRADING ECONOMICS. *Botswana – GINI Index*. [online]. 2020. [cit. 12.3.2020]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/botswana/gini-index-wb-data.html>.

TRADING ECONOMICS. *Botswana Unemployment Rate*. [online]. 2020. [cit. 12.3.2020]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/botswana/unemployment-rate>.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Corruption Perception Index 2019*. [online]. 2020. [cit. 23.3.2020]. Dostupné z: <https://www.transparency.org/cpi2019>

UNAIDS. *Botswana: Data*. [online]. 2020. [cit. 12.3.2020]. Dostupné z: <https://www.unaids.org/en/regionscountries/countries/botswana>

Výroční zprávy

BANK OF BOTSWANA. *Annual Report*. 2008.

BANK OF BOTSWANA. *Annual Report*. 2018.

BANK OF BOTSWANA. *Case Study. Botswana's Management of the Pula Fund Observance of the Santiago Principles*.

INTERNATIONAL WORKING GROUP OF SOVEREIGN WEALTH FUNDS. *Sovereign Wealth Funds: Generally Accepted Principles and Practices „Santiago Principles“*. 2008.

NORGES BANK INVESTMENT MANAGEMENT. *2014 Government Pension Fund Global: Annual Report*. 2014.

NORGES BANK INVESTMENT MANAGEMENT. *2015 Government Pension Fund Global: Annual Report*. 2015.

NORGES BANK INVESTMENT MANAGEMENT. *2016 Government Pension Fund Global: Annual Report*. 2016.

OECD ECONOMIC SURVEYS. *Norway*. OECD. Leden 2018.

THE ECONOMIST. *Democracy Index 2015. Democracy in age of anxiety*. 2015.

Zákony

BANK OF BOTSWANA. *Bank of Botswana Act*. CAP 55:01. 1996.

Univerzita Karlova
Fakulta sociálních věd
Institut politologických studií

Projekt diplomové práce

Norsko a Botswana jako výjimky z teorie prokletí přírodními zdroji

Jméno: Bc. Miroslava Drozdová

Vedoucí práce: PhDr. Irah Kučerová, PhD.

Studijní program: Mezinárodní vztahy

Rok odevzdání projektu: 2019

Úvod do tématu:

Teorie prokletí přírodními zdroji tvrdí, že rentiérské státy, tedy státy závislé z velké části na těžbě a exportu nerostných surovin, mají nižší míru demokracie a

pomalejší ekonomický růst než státy, jejichž přírodní podmínky neumožňují získávat zásadní příspěvky do státního rozpočtu z nerostného bohatství. Rozlišují se politické a ekonomické aspekty této problematiky. Nicméně, jak Norsko, tak Botswana jsou jasnými výjimkami z této teorie. V obou státech je stabilní demokracie a politický režim, silné sociální zázemí a ekonomický růst je na vzestupu. To všechno i přes to, že Norsko i Botswana mají velké zásoby velmi bonitních přírodních komodit – v případě Norska se jedná o ropu a zemní plyn, u Botswany jsou to po Ruské federaci druhé největší zásoby surových diamantů na světě.

Tato diplomová práce se tak bude zabývat otázkou, co udělaly tyto státy, aby se vyhnuly prokletí přírodních zdrojů. Oba dva státy využívají státní investiční fond (Sovereign Wealth Funds, SWF), kam dávají značné množství výdělků plynoucích z těžby nerostných surovin (v případě Norska dokonce 100 %, v Botswaně se vklady do fondu nastavují každoročně vládou, což závisí na velikosti přílivu devizových prostředků a velikosti fiskálního přebytku).

V této práci se pokusím dokázat, že správně nastavená politika zaměřená na tyto státní investiční fondy je klíčovým aspektem pro překonání prokletí přírodními zdroji. Jako ideální příklad uvedu Norské království. Jako negativní příklad uvedu Venezuelu, která sice založila obdobný fond, avšak zneužívání těchto fondů vládou vedlo k rozložení demokratického i ekonomického řádu.

Z hlediska mezinárodních vztahů je takovýto pohled na problematiku rentiérských států užitečný zejména v současné době, kdy řada států, jejichž ekonomika a ekonomická situace je převážně závislá na surovinách jako je například ropa, plyn nebo ostatní nerostné bohatství, nedokáže řešit svůj současný ekonomický a politický stav, nebo nadměrně využívají zdrojů a surovin, aniž by braly v potaz budoucí situaci v době, kdy se toto přírodní bohatství začne vyčerpávat. Toto může vést, a v mnoha případech již vedlo, k nestabilním zemím s autokratickými nebo diktátorskými vládami a následně může mít negativní vliv na vnitrostátní ale i mezinárodní situaci, což může ve finále způsobit i závažné mezinárodní konflikty. Pokud stát neporušuje pravidla, která si při zakládání fondu sám vytýčil, vede to k stabilizaci jeho ekonomiky, která je poté méně závislá na světových hospodářských krizích a na kolísání cen nerostných surovin, které má stát k dispozici.

Časově je téma vymezené od vytvoření jednotlivých státních fondů (všechny vznikly v 2. polovině 20. století – z vybraných tří byl nejdříve založen botswanský fond v roce 1966, poté norský v roce 1996 a jako poslední i venezuelský v roce 1998, který měl aktivní roli pouze do roku 2004/2005) až do současnosti a zaměřím se na důležité momenty v ekonomické a politické historii vybraných států.

Výzkumný cíl a výzkumné otázky:

Cílem této práce je zjistit, zda a z jakých důvodů jsou Norsko a Botswana schopny překonat prokletí přírodními zdroji. Dalším bodem zájmu je jejich politika se státními investičními fondy. Jak je nastavená tato politika? Je správné nastavení této politiky příčinou úspěchu těchto zemí ve snaze vymanit se z prokletí přírodních zdrojů? Pokud ano, jaký podíl má takto nastavená politika se státními investičními fondy na vzestupu země?

Literatura:

Vedle odborné literatury zaměřené na tuto problematiku a teorii shromáždím a zanalyzuji základací listiny fondů z těchto zemí a posoudím jejich využívání, případně i zneužívání v čase od založení až po dnešek.

Ve svém článku v *Energy Policy* *It's the rents, stupid! The political economy of the resource curse* Ivar Kolstad a Arne Wiig argumentují, že prokletí přírodními zdroji postihuje země, které nemají kvalitní instituce, a tudíž mají menší šanci se prokletí přírodními zdroji bránit a jsou náchylnější na její politické a ekonomické dopady. Aby byly instituce užitečné pro odvrácení prokletí přírodních zdrojů, je potřeba, aby byly odpovědné a zároveň nebyly ovlivňovány a zneužívány vládou. Měly by tak být nestranné,¹⁶³ a pokud možno nebyt pod tlakem rozpočtové politiky vlády.

Toto potvrzuje i Michael L. Ross ve článku *Does Oil Hinder Democracy?*, kde popisuje tři efekty působící na země se zásobami nerostných surovin.¹⁶⁴ Z těchto efektů by se dalo odvodit, že vlády mají tendence zneužívat výnosy z těžby a exportu nerostných surovin pro svůj politický a ekonomický prospěch a ne ve prospěch státu. Přítomnost nezávislé, odpovědné a demokratické instituce by tak zabránila takovému zneužívání ze strany vlády.

Terry L. Karl v závěru své knihy *Paradox of Plenty* podotýká, že ekonomika zemí je utvářena politickými institucemi a ty jsou na oplátku utvářeny ekonomikou.¹⁶⁵ Instituce tak mají vliv na budoucí vývoj země a na to, jestli se země stane predátorskou (predatory) nebo vývojovou (developmental). Karl tvrdí, že pokud jsou státy závislé na exportu stejné komodity, budou mít stejné prvky „státnosti“ (stateness) jako ostatní státy závislé na této komoditě. Výjimkou jsou podle autorky jen státy, které, již před nárůstem exportu a zisků z dané suroviny měly zavedené silné instituce.¹⁶⁶

Halvor Mehlum, Karl Moene a Ragnar Torvik ve článku pro *The World Economy* *Cursed by Resources or Institutions?* opět potvrzují, že důvod, proč některé

---

¹⁶³ KOLSTAD, Ivar a WIIG, Arne. *It's the rents, stupid! The Political economy of the resource curse*. Energy Policy. 2009. str. 5320.

¹⁶⁴ ROSS, Michael L. *Does Oil Hinder Democracy?* World Politics. 2001, Vol. 53, No. 3. str. 332-337.

¹⁶⁵ KARL, Terry Lynn. *The Paradox of Plenty: Oil Booms and Petro-States*. University of California Press. Londýn. str. 236.

¹⁶⁶ Ibid. str. 237.

země jsou úspěšnější než jiné ve vymanění se z prokletí, má institucionální základ.¹⁶⁷ Země, jako Botswana a Norsko mají větší institucionální a politické skóre než státy jako například Venezuela.

Olav Bjerkholt a Irene Niculescu v jedenácté kapitole v knize *Rules-Based Fiscal Policy in Emerging Markets* od George Kopitse uvádí, že řada zemí s velkým počtem zásob nerostných surovin má problém s rozpočtovou disciplínou a s neefektivním managementem nerostných surovin.¹⁶⁸

Ragnar Torvik ve studii pro Oxford Review of Economic Policy *Why do some resource-abundant countries succeed while others do not?* dochází v jedné části k tvrzení, že země, které se označují jako takové, které dokázaly uniknout prokletí přírodními zdroji, měly větší úspory z nerostných surovin mezi lety 1972-2000, než ty, kterým se z prokletí vymanit nepodařilo.¹⁶⁹

E. Røed Larsen v článku *Are rich countries immune to the resource curse? Evidence from Norway's management of its oil riches* podotýká, že v případě Norska jedním způsobem, jak omezit výdaje, byly investice v zahraničí. Díky tomu bylo možné i omezit dopady holandské nemoci. Proto byl v Norsku založen Norský ropný fond (Norwegian Petroleum Fund). Tento fond má ovšem striktní pravidla týkající se veřejných výdajů.¹⁷⁰

Atsushi Iimi ve článku *Did Botswana Escape from the Resource Curse?* pro Mezinárodní měnový fond dochází k názoru, že díky kvalitní správě země, dokázala Botswana překonat příznaky holandské nemoci a prokletí přírodními zdroji, a to i přes to, že se po třiceti letech vysokého ekonomického růstu, tento jeden z kdysi největších růstů zpomalil.¹⁷¹

Ugo Fasano popisuje vývoj venezuelského fondu ve článku pro Mezinárodní měnový fond *Review of the Experience with Oil Stabilization and Savings Funds in Selected Countries*. Tento fond měl ze začátku svého působení striktně nastavená pravidla pro výdaje a úspory. Ovšem již velmi brzo po jeho založení byla tato pravidla poupravena ve prospěch větších výdajů do vnitrostátního rozpočtu, což silně oslabilo efektivitu fondu.¹⁷²

---

¹⁶⁷ MEHLUM, Halvor, MOENE, Karl, TORVIK, Ragnar. *Cursed by Resources or Institutions?* The World Economy. 2006. str. 1118.

¹⁶⁸ BJERKHOLT, Olav, NICULESCU, Irene. *Fiscal Rules for Economies with Nonrenewable Resources: Norway and Venezuela*. In: KOPITS, George a kol. *Rules-Based Fiscal Policy in Emerging Markets*. International Monetary Fund. 2013. str. 177.

¹⁶⁹ TORVIK, Ragnar. *Why do some resource-abundant countries succeed while others do not?* Oxford Review of Economic Policy. Vol. 25. No. 2. 2009. str. 246.

¹⁷⁰ LARSEN, E. Røed. *Are rich countries immune to the resource curse? Evidence from Norway's management of its oil riches*. Resources Policy. 2004. str. 82.

¹⁷¹ IIMI, Atsushi. *Did Botswana Escape from the Resource Curse?* IMF Working Paper. 2006. str. 24.

¹⁷² FASANO, Ugo. *Review of the Experience with Oil Stabilization and Savings Funds in Selected Countries*. IMF Working Paper. 2000. str. 11.

Teorie a hypotéza:

Teorie diplomové práce bude založena na paradoxu hojnosti/teorii prokletí surovinami. Tato teorie poukazuje na fakt, že řada zemí s velkými zásobami nerostného bohatství vykazuje známky nedemokratičnosti a pomalého ekonomického růstu. Existuje tak větší pravděpodobnost, že státy se stanou autoritářskými. Michael L. Ross ve svém článku ve *World Politics* s názvem *Does Oil Hinder Democracy?* zdůrazňuje tři efekty, které mají vliv na politický vývoj zemí s bohatými zásobami nerostných surovin. (1) Rentiérský efekt spočívá v tom, že vlády využívají výnosů z nerostných zdrojů pro uvolňování společenských tlaků, které by jinak mohly vést k požadavkům ze strany obyvatel po větší odpovědnosti vlády. Takovéto uvolňování sociálních tlaků se může demonstrovat skrz snižování daní a zároveň vyšší výdaje vlády na uspokojení potřeb a přání obyvatel. Zároveň může vláda využívat finance z nerostných surovin na zabránění vytváření společenských skupin, které by mohly po vládě vyžadovat nová nebo větší politická a sociální práva. (2) I přes snahu obyvatel dosáhnout lepších politických práv, vlády rentiérských států mohou, díky příjmům z těžby a exportu nerostných surovin, podnikat represivní kroky vůči takovýmto snahám. Druhý efekt se tak nazývá represivní. (3) Třetím efektem je efekt modernizační. Řada studií se shoduje v tom, že pro demokracii jsou nutné jak ekonomický růst a rozvoj, tak ale řada sociálních změn jako je zvyšování úrovně vzdělání a počtu vzdělaných a růst pracovní odbornosti.¹⁷³ Ovšem většina zemí s nerostným bohatstvím tyto sociální změny nemá, nezaměřuje se na ně, nebo se je snaží potlačit. Tento argument podporuje i Alan Gelb ve svém díle *Oil Windfalls: Blessing or Curse?*, kde podotýká, že minerálním ekonomikám se nedaří mít vysokou míru vzdělání a zdravotní péče, i přes to, že „v těchto zemích existuje spojení mezi těžebním průmyslem a poměrem daňových příjmů k HDP.“¹⁷⁴

Pro ekonomický rámec je důležité zmínit také tzv. holandskou nemoc (Dutch Disease). Tento jev nastává, když se zvýší příliv cizí měny do země v důsledku nálezů zásobitř nerostných surovin, což způsobí zhodnocení domovské měny. V důsledku se ovšem produkty domovské země stanou méně konkurenceschopné pro export. Poprvé byl tento pojem popsán, když se v nizozemských vřsostních vodách našly velké zásoby zemního plynu, což mělo ve výsledku negativní vřiv na ostatní ekonomické sektory. Pojem byl použit poprvé v roce 1977 v britském týdeníku *The Economist*.¹⁷⁵

Ivar Kolstad a Arne Wiig ve svém článku pro Energy Policy identifikují tři ekonomické jevy/modely, které ovlivňují země a mají vřiv na jejich následné prokletí přírodními zdroji. Prvním jevem je výře zmíněná holandská nemoc. Druhou možností je

¹⁷³ ROSS, Michael L. *Does Oil Hinder Democracy?* World Politics. 2001, Vol. 53, No. 3. str. 332-337.

¹⁷⁴ GELB, Alan H. *Oil Windfalls: Blessing or Curse?* World Bank. 1988. str. 36.

¹⁷⁵ BRINČÍKOVÁ, Zuzana. *The Dutch Disease: An Overview*. European Scientific Journal. 2016. str. 95-96.

centralizovaný model politické ekonomie – kdy vláda financuje pomocí výnosů z nerostných surovin takové aktivity, které jí napomohou k znovuzvolení, nebo udržení se ve vládě. Toto může vést k neefektivnímu financování neproduktivních projektů. Další forma projevu centralizovaného modelu je alokace pracovních míst ve vládě pro politické příznivce, kupování si politických příznivců, a ovlivňování politických oponentů. Toto může mít vážné následky na ekonomiku země. Třetí možností je tzv. decentralizovaný model politické ekonomie. Tento model se soustředí na chování jedince. Zvyšující se renty z přírodních zdrojů lákají čím dál tím víc a víc tzv. dobytatele renty (rent-seekers).¹⁷⁶

Práce se bude snažit dokázat, že pokud je správně nastavená a dlouhodobě dodržovaná politika státních investičních fondů, tak je možné (společně s dalšími podmínkami jako například vybudovaná demokratická institucionální základna) se vyhnout z prokletí surovinami. Toto v práci dokáží na příkladu Norska a Botswany a negativním příkladu Venezuely. Norsko v tomto případě bude sloužit jako ideální případ, kdy je správně nastavená jak ekonomická i politická rovina státního fondu, a tudíž nedochází ke zneužívání renty z nerostných surovin. I když jsou Botswana i Norsko velmi odlišné, obě se označují jako výjimky z teorie prokletí přírodních zdrojů. Vhodně nastavená politika fondu státního dluhopisu umožňuje těmto zemím jednak omezit vlivy světových ekonomických krizí na jejich sociální i rozpočtovou politiku, zároveň také nezpůsobuje zásadní negativní ekonomické výkyvy v tom případě, když prudce poklesne cena hlavní těžené komodity – tedy omezuje značně jednostrannou závislost dané země na vývoji ceny nerostného bohatství.

Hypotéza: Správně nastavená politika spojená s fondy státního dluhopisu a demokratické institucionální prostředí jsou podmínkami ochrany před prokletím přírodními zdroji.

Osnova:

V první části se diplomová práce zaměří na teoretickou koncepci prokletí přírodních zdrojů. Bude se věnovat jak ekonomickým, tak i politickým aspektům a vysvětlí je tak, aby poté mohla být tato teorie aplikována v dalších kapitolách komparativně na příkladech Norska, Botswany a Venezuely. Zároveň se práce bude věnovat teorii státních investičních fondů. Druhá část se bude zabývat státy jako takovými, tedy popisem ekonomického a politického vývoje a současné situace ve všech třech vybraných zemích. Zaměří se hlavně na vývoj vybraných fondů a na klíčové momenty – jako jsou například změny v nastavení systému fondů, ovlivnění vládou, nové zákony ovlivňující chod fondů atd. Také se bude věnovat příslušným státním fondům a jejich vývojem. Ve třetí části provede diplomová práce komparativní analýzu,

---

¹⁷⁶ KOLSTAD, Ivar a WIIG, Arne. *It's the rents, stupid! The Political economy of the resource curse*. Energy Policy. 2009. str. 5218-5320.

kdy porovná vývoj ekonomické a politické situace v Botswaně, Norsku a Venezuele s příslušnými státními fondy a jejich vývojem, na základě čehož usoudí, zda se předem vytyčené hypotézy potvrdily nebo vyvrátily. Na závěr práce shrne dosavadní informace a zodpoví na výzkumné otázky.

Úvod

1. Teorie prokletí přírodními zdroji

1.1. Politické aspekty

1.2. Ekonomické aspekty

1.3. Institucionální aspekty

2. Státní investiční fondy

2.1. Norsko

2.2. Botswana

2.3. Venezuela

3. Výsledky výzkumu

Závěr

Metodologie

Cílů dosáhnou pomocí komparativní analýzy založené na dvou pozitivních a jednom negativním příkladu. Díky této metodě bude možné porovnat vybrané země a zjistit, co mají společného v rámci státních investičních fondů a co mají odlišného. Vybrané země budou porovnávány na základě jejich nakládání se státními investičními fondy, a to od založení těchto fondů až po současnost. Norsko a Botswana jsou vybrané proto, že se často uvádí jako jediné dvě výjimky z teorie prokletí přírodními zdroji. Venezuela se v minulosti uváděla také jako takováto výjimka, ale současný stav v zemi napovídá neschopnosti zacházet s nerostnými zdroji a slouží tak jako negativní případ – jak vypadá špatně nastavený režim/systém pro státní investiční fond. V práci se budu snažit najít korelaci mezi nastaveným systémem ve vybraných fondech a mírou růstu ekonomiky a demokracie Norsku, Botswaně a Venezuele; následně se tak pokusím dokázat, že pokud jsou dobře nastavené parametry pro tyto fondy, tak je země následně odolnější proti negativním ekonomickým jevům, spojeným s velkým podílem těžby nerostného bohatství na HDP. Budu podrobněji analyzovat vývoj HDP per capita v závislosti na ceně dotyčných nerostných surovin a v době ekonomické krize a poté i prudkého poklesu ropy budu analyzovat dopady na státní rozpočet dotyčných zemí. Z toho by mělo vyplynout, že omezení vlivu prokletí přírodními zdroji nebo paradoxu hojnosti vede ke stabilnější ekonomické situaci a posléze napomáhá stabilnější politické situaci v daných zemích. Na negativním případě se pokusím identifikovat chyby, které vedly k tomu, že Venezuela se nedokázala pastí nerostných surovin vyhnout – tedy v jakém období byly provedeny zásadní změny ve státním investičním fondu, jaký měli

vliv a jak nakonec napomohly k dnešní katastrofální ekonomické, sociální ale i politické situaci ve Venezuele.

První nezávisle proměnnou se pokusím nadefinovat tak, aby reprezentovala míru zneužívání fondu vládou – to znamená, že budu hodnotit do jaké míry se odchyluje politika vlády od principů fondů v dané zakládací listině fondů. Jako další nezávisle proměnnou stanovím vývoj ceny nejdůležitější komodity v dané zemi v průběhu zkoumaného časového rámce.

Jako závisle proměnné bych chtěla sledovat ty faktory, které vypovídají o ekonomické i politické stabilitě dané země. Vedle vývoje výdajů státu a jiných ekonomických ukazatelů, bych chtěla i hodnocení daných států z hlediska indexu svobody, svobody podnikání a dalších podobných indikátorů.

Seznam literatury

ANDER, Jan, TEPLÝ, Petr. *Sovereign Wealth Funds in Theory and Practice*. Karolinum Press: Praha. 2014.

AUTY, Richard M., GELB, Alan H. *Political Economy of Resource Abundant States*. World Bank. 2000.

BADÍA-MIRÓ, Marc, PINILLA, Vincente, WILLEBALD, Henry et al. *Natural Resources as Curse or Blessing: Learning from history*. Routledge: Londýn a New York. 2015.

BALDINI, Alfredo. *Fiscal Policy and Business Cycles in an Oil-Producing Economy: The Case of Venezuela*. IMF Working Paper. 2005.

BJERKHOLT, Olav, NICULESCU, Irene. *Fiscal Rules for Economies with Nonrenewable Resources: Norway and Venezuela*. In: KOPITS, George a kol. *Rules-Based Fiscal Policy in Emerging Markets*. International Monetary Fund. 2013. str. 177.

BRINČÍKOVÁ, Zuzana. *The Dutch Disease: An Overview*. European Scientific Journal. 2016.

FASANO, Ugo. *Review of the Experience with Oil Stabilization and Savings Funds in Selected Countries*. IMF Working Paper. 2000.

GELB, Alan H. et al. *Oil Windfalls: Blessing or Curse?* Oxforde University Press. 1988.

HILLBORN, Ellen. *Diamonds or Development? A Structural Assessment of Botswana's Forty Years of Success*. The Journal of Modern African Studies. Vol. 46. No. 2. 2008.

HOLDEN, Steinar. *Avoiding the resource curse the case Norway*. Energy Policy. 2013.

HUJO, Katja. *Mineral Rents and the Financing of Social Policy. Social Policy in a Development Context*. Palgrave Macmillan. Londýn. 2012.

HUMPHREYS, Macartan. *Natural resources, conflict, and conflict resolution*. Journal of Conflict Resolution. 2005.

IIMI, Atsushi. *Did Botswana Escape from the Resource Curse?* IMF Working Paper. 2006.

JEN, Stephen. *Sovereign Wealth Funds. What they are and what's happening*. World Economics. Vol. 8. No. 4. 2007.

KARL, Terry Lynn. *The Paradox of Plenty: Oil Booms and Petro-States*. University of California Press, Ltd. Londýn. 1997.

KOLSTAD, Ivar, WIIG, Arne. *It's the rents, stupid! The political economy of the resource curse*. Energy Policy. 2009.

KOTT, Adam. *Assessing Whether Oil Dependency in Venezuela Contributes to National Instability*. Journal of Strategic Security. Vol. 5. No. 3. 2012.

LARSEN, Erling Røed. *Are rich countries immune to the resource curse? Evidence from Norway's management of its oil riches*. Resources Policy. 2004.

LARSEN, Erling Røed. *Escaping the Resource Curse and the Dutch Disease? When and Why Norway Caught Up with and Forged Ahead of Its Neighbors*. The American Journal of Economics and Sociology. Vol. 65, No. 3. 2006.

LE BILLION, Phillippe. *The resource curse*. The Adelphi Papers. 2005.

LYONS, Gerard. *State Capitalism: The Rise of Sovereign Wealth Funds*. Law and Business Review of the Americas. Vol. 14. No. 1. 2008.

MEHLUM, Halvor, MOENE, Karl, TORVIK, Ragnar. *Cursed by Resources or Institutions?* The World Economy. 2006.

PETKOV, Boris. *Natural resource abundance: Is it a blessing or is it a curse.* Journal of Economic Development. 2018.

ROBINSON, James A., TORVIK, Ragnar, VERDIER, Thierry. *Political foundations of the resource curse.* Journal of Development Economics. 2006.

ROSS, Michael L. *Does Oil Hinder Democracy?* World Politics. 2001.

ROSS, Michael. *The natural resource curse: How wealth can make you poor.* Natural Resources and Violent Conflict: Options and Actions. 2003.

ROSS, Michael L. *How Do Natural Resources Influence Civil War? Evidence from Thirteen Cases.* International Organization. 2004.

SCHÄRER, Karin. *Ressourcenreichtum als Fluch oder Segen: Umgang mit Rohstoffen und Folgen des Ressourcenreichtums in Botswana und Kongo.* Springer Fachmedien: Wiesbaden. 2016.

TORVIK, Ragnar. *Why do some resource-abundant countries succeed while others do not?* Oxford Review of Economic Policy. Vol. 25. No. 2. 2009.